

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMA SÜRECİNDE KOSOVA
SORUNU VE KOSOVA BASINI**

Yüksek Lisans Tezi

ELİF TOKMAK

İstanbul. 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMA SÜRECİNDE KOSOVA
SORUNU VE KOSOVA BASINI**

Yüksek Lisans Tezi

ELİF TOKMAK

Danışman: Doç. Dr. CÜNEYT AKALIN

İstanbul. 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı GENEL GAZETECİLİK Bilim Dalı
Yüksek Lisans öğrencisi ELİF TOKMAK'ın YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMA
SÜRECİNDE KOSOVA SORUNU VE KOSOVA BASINI adlı tez çalışması, Enstitümüz
Yönetim Kurulunun 28.10.2009 tarih ve 2009-17/44 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri
tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi

: 02.02.2010

1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. CÜNEYT AKALIN

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. ATILLA GİRGİN

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. FİLİZ AYDOĞAN

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Elif Tkmac
Anabilim Dalı	: Gazetecilik
Programı	: Genel Gazetecilik
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Cüneyt Akalın
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans Tezi - 2010
Anahtar Kelimeler	: Kosova, Yugoslavya, Türkler, Basın

ÖZET

YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMA SÜRECİNDE KOSOVA SORUNU VE KOSOVA BASINI

Yugoslavya’nın 1990’lı yıllarda parçalanmaya başlaması ve bu esnada basının nasıl bir rol oynadığı üzerinde durulmuştur. Yugoslavya’nın dağılma sürecinde Sırp medyası, Kosova Türk ve Arnavut yazılı basınının politik çizgisi incelenmiştir. Kosova tarihi boyunca çalkantılı dönemler geçirmiş ve bu nedenle de bir çok imparatorluk, krallık güçlerinin himayesi altında yaşamıştır. Çalışmada Kosova tarihi ve bugünkü Kosova sorunlarına değinilmiştir. Multietnik bir yapıya sahip olan Kosova’da Türklerin bugünkü konumu ve sorunları söyleşiler ile anlatılmaya çalışılmıştır. Basın konusunda arşivlerden yararlanılarak Yugoslavya’nın dağılma esnasında hangi topluluk-millet hangi pencereden olaylara bakıyor incelenmiştir.

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Elif Tokmak
Anabilim Dalı	: Communication Sciences
Programı	: Journalism
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Cüneyt Akalın
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans Tezi – 2010
Anahtar Kelimeler	: Kosova, Yugoslavia, Turks, Press

ABSTRACT

Kosova Press At Process The Yugoslavia's Disintegration

With the collapse of Eastern Bloc in the 1990s in Eastern Europe began to be resolved. Autonomous region Kosovo has been problem always while the Socialist Federal Republic of Yugoslavia are parts. In conjunction with dissolution of Yugoslavia, the Kosovo's status can not win a clarity. Consequently The international forces have focused on the Serbia and Kosova.

The Kosovo gained independence although may seem like a comforting. In fact for the Kosovo issue is a new start. The Serb dominated Mitrovica region, while the status of minorities in Kosovo Turks and the identity issues that are still not solved. Discuss these issues for many years.

ÖNSÖZ

Balkanlar, kimilerine göre Avrupa'nın arka bahçesi kimilerine göre de Ortadoğu'dan sonra kaynayan ikinci büyük kazan. Balkanların belki de en karışık ülkelerinden biri olan Yugoslavya ve onun en karışık bölgesi Kosova yaşadığımız dönemde incelenmeye değer. Bu çalışmada amaç yeniden yazılan tarihte ne kadar şeffaf davranılması gerektiği ve tarihin var olan bilinen kaynaklar dışında yaşayanların ağzından, dilinden aktarılıp vurgulanmayan yönleriyle ortaya koyulmasıdır.

Bu çalışmada çevirileriyle benden yardımlarını esirgemeyen babam ve tüm desteği ile yanımda olan anneme çok teşekkür ederim.

Yaşayan tarih olarak adlandırdığımız çok değerli araştırmacı, gazeteci, hukukçu ve politikacılarımıza da teşekkürler.....

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
1. ORTAÇAĞ'DAN BUGÜNE BALKANLAR.....	4
1.1. Ortaçağda Balkanlar ve Kosova	4
1.2. Sırp Tarihinde Kosova Savaşı	7
1.3. Sırp-Hırvat Sloven Karlığı.....	8
1.4. Tito Yugoslavyası.....	10
2. YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMASI.....	13
2.1. Yugoslavya'nın Dağılmasını Tetikleyen Faktörler	17
2.1.1. Sırp Kilisesinin Sırp Milliyetçiliğine Etkileri	17
2.1.2. Memorandum Metni.....	18
2.1.3. Sırp Milliyetçiliği	19
2.2. Miloşević Dönemi	20
2.3. Yugoslavya'nın Çöküşü.....	21
2.4. Dış Faktörlerin Kosova ve Sırbistan Üzerindeki Etkileri.....	24
2.5. Bağımsız Kosova ve Sorunları	27
3. SÖYLEŞİLER	30
3.1. “KDTP Prizren Şubesi Olarak Türklük ve Türkçe'nin Mücadelesini..... Sonuna Kadar Vereceğiz” Söyleşi – Orhan Lopar	30
3.1.1. Sonuç	37
3.2. “Kosova Türkleri'nin İlk Türkçe Gazetesi Tan” Söyleşi-İskender	39
Muzbeg	39
3.3. “Doğan Güneş Tan'ın Batışı” – Söyleşi – Raif Vırmıça	49
3.4. “Koaova Türklerinin Türkçe Yayın Organı Yenim'in Doğuşu ve	54
Çöküşü”	54
3.5. Kosova Haber İnternet Gazetesi- Söyleşi - Raif Kırkul	63
3.6. Kosova'da İlk Eğitimli Gazeteci- Söyleşi – Fevzi Karamuço.....	70
3.6.1. Sonuç	73
3.7. “Kosova'da Eğitim ve Kosova Gençleri Nereye Gidiyor” Söyleşi	75
Fikrim Damka.....	75
3.8. Dünya'nın En Genç Ülkesi Kosova'da Ekonomi.....	80
3.8.1. Sonuç	83
4. 1990 YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMA SÜRECİNDE SİRP, ARNAVUT VE	85
TÜRK BASINI.....	85
4.1. Tan Gazetesi	85
4.1.1. Tan'ın Yayın politikası.....	86
4.2. Miloşević ve Medya	114
4.3. Miloşević ve Kosova Medyası	115
4.4. Sırp Medyası.....	116
4.4.1. Basım Evleri ve Dağıtımı	118
4.4.2. Medya Organları.....	119
4.4.3. Haber Ajansları.....	121
4.4.4. Tanjuk Ajansı	121
4.4.5.Sırp Gazeteleri.....	122
4.4.6. Borba Gazetesi.....	123
4.4.7. Naşa Borba	125
4.4.8. Politika Gazetesi.....	126
4.4.9.Vecernje Novosti.....	128
4.4.10.Yeni Gazeteler.....	129

4.4.11.Dnevni Telegraf.....	129
4.4.12. Blic Gazetesi.....	130
4.4.13. Jedinstvo Gazetesi	131
4.5. Yugoslavya’nın Dağılma Sürecinde Yugoslavya Televizyonu	
JUTEL	132
4.5.1. Studio B.....	133
4.6. Arnavut Basını.....	136
4.6.1.Rilindija Gazetesi	136
5. SONUÇ	143
6. KAYNAKÇA	147

KISALTMALAR

AGİÖ	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
YFSC	: Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyetleri
SKP	: Sırbistan Komünist Partisi
TİKA	: Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
KDTP	: Kosova Demokratik Türk Partisi
JNA	: Yugoslavya Halk Ordusu
JUTEL	: Yugoslavya Televizyonu
NATO	: Kuzey Atlantik İttifakı
RTS	: Sırbistan Radyo Televizyonu
SPS	: Sırbistan Sosyalist Partisi
SSRN	: Emekçi Halkın Sosyalist Birliği
TANJUG	: Yeni Yugoslavya Telegraf Ajansı
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
UMNİK	: Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu
YKB	: Yugoslavya Komünistler Birliği

GİRİŞ

Balkanlar kimilerine göre Avrupa'nın arka bahçesi kimilerine göre de Ortadoğu'dan sonra dünyanın kaynayan ikinci kazanı. Balkanlar çok karmaşık etnik yapının olduğu bir bölge olmanın yanı sıra farklı medeniyet ve kültürlerin kesiştiği bir coğrafya aynı zamanda, buyüzden olsa gerek sorunların neredeyse hiç bitmek bilmediği bir yer. Yugoslavya Balkanlar'ın en karışık etnik yapılı ülkesiydi. Çok dilli, çok dinli ve milletli bir yapıya sahip olan Yugoslavya'nın da en sorunlu bölgesi Kosovay'dı. Bu çalışmada biraz Yugoslavya'nın tarihi ve dağılmasının çalışması, biraz dağılan Yugoslavya'da sorunlu bölge Kosova'nın statüsü üzerinde durulmaya çalışıldı. Aynı zamanda dağılma esnasında medyanın rolü gazete arşivleri taranarak incelenmeye çalışıldı.

Kosova bugün dünyanın en genç ülkelerinden biri, onu anlamak ve anlatabilmek için bir nebze de olsa eskiye geri dönmek ihtiyacı duyuldu.

Bağımsızlık sürecinde Kosova'nın pozisyonu özerk bölge olması itibari ile çok tartışıldı. Kosova'yı anlayabilmek için Tito Yugoslavya'sındaki özerk bölge pozisyonunu, onun öncesinde Sırp-Hırvat Sloven Krallığı dönemindeki Yugoslavya'nın içindeki Kosova'yı anlamak bugünü açıklamak için önemli bir faktör.

Kosova tarih boyunca Sırlar ve Arnavutlar için önemli bir bölge oldu.

Sırlar için Kosova manevi ayrı bir anlam taşıırken, Arnautlar için ise daima kendi yerleri olarak gördükleri ve kimseyle paylaşamadıkları bir bölge. Peki bu iki millet arasına sıkışıp kalan Türkler için Kosova ne ifade ediyor. Onlar bu coğrafyada kendilerini nasıl tanımlıyorlar nasıl yaşıyorlar. Bunlar tarih boyunca farklı tarihçi ve yazarla göre ayrı cephelerden bakılan konular. Kimilerine göre Kosova'da Türk yoktur kimilerine göre ise onlar oranın asıl mirasçılarıdır.

Kosova’da Türk kimliğini, Türklerin var olma mücadelesini tarih kitaplarından çok, yaşayan tarih olarak adlandırdığımız oranın Türk insanıyla söyleşiler yaparak anlatmaya çalışıldı.

Dört bölümden oluşan bu çalışmada birinci bölüm Kosova tarihinden kısaca bahseder.

İkinci bölüm Yugoslavya’nın dağılmasından bahseder. Yugoslavya’yı dağılmaya götüren nedenleri, Slobodan Miloşević’in tutumunu, Sırp milliyetçiliğini, Ortodoks kilisesinin Sırp milliyetçiliğine etkisinin üzerinde duruldu. Tüm bunların yanı sıra Sırp’ların yeni anayasa girişimlerine değinildi.

Üçüncü bölüm Kosova’da yaşayan Türk halkının seçkin isimleri ile yapılan söyleşilerden oluşuyor. Kosovalı Türkler ve Türklerin sorunları, Türkçe’nin resmi dil olmaktan çıkarılması, halkın buna yaklaşımları bu çalışmanın üçüncü bölümünde geniş bir şekilde işlendi. Kosova Türklerinin ilk türkçe gazetesi Tan ve ondan sonra ki Yeni Dönem gazetesi ve bu gazetelerin kapanma sebepleri yapılan söyleşilerle anlatılmaya çalışıldı.

Dördüncü bölüm basına ayrıldı. Yugoslavya’nın dağılma sürecinde Sırp basını, Türk ve Arnavut basınının tutumu, politikası izlendi. Bu bölümde gazete arşivleri taranarak örnekler ile belli dönemdeki olaylar incelendi. Sırp basınına ağırlık verildi, ayrıntılı bir şekilde bir çok Sırp gazetesi izlendi.

Çalışmada özellikle dördüncü bölümde, medyanın aslında birinci mi yoksa dördüncü kuvvet mi olduğu tartışmalarına göndermeler yapıldı.

Siyasi çalkantıların yaşandığı dönemlerde, Miloşević döneminde özellikle medyanın nasıl siyasete-rejime bağımlı hale getirildiğine değinildi.

Her ne kadar tarafsız kalmaya çalışıyor gibi görünse de aslında hem Sırp hem Türk hem de Arnavut medyası-basını siyasete bağımlı bir habercilik yürütmek zorunda kaldı.

I. BÖLÜM

1. ORTAÇAĞ'DAN BUGÜNE BALKANLAR

Balkanlar; Avrupa'nın cenub-i şarkisinde, geniş manası ile alındığı takdirde, Tuna nehri üzerindeki Demir Kapı geçidindeki Banat dağları vasıtası ile Karpat dağları kavsine temas ederek, buradan itibaren geniş bir kavis çizip karadenize doğru uzanan dağ silsilesinin ve bu dağları ihtiva eden büyük yarımada'nın ismidir.

Bu yarımada'ya eskiden Yunan yarımadası ve Bizans yarımadası denildiği de eski kaynaklarda mevcuttur (bu isimler eski ve orta çağ tarihlerinde kullanılmıştır).

Osmanlı ise Avrupa'ya ayak basıp burayı fethetiktikten sonra Rumeli adını vermiştir.

Balkan Slav kavimlerinin “ planina” dedikleri dağ tipi “gora” tipi dedikleri ise dik yamaçlı çıplak ve kireçli dağlarla kaplıdır.¹

1.1 Ortaçağda Balkanlar ve Kosova

Bugünkü Kosova sınırlarını kapsayan bölgeler ve etrafındaki devletler (Arnavutluk, Sırbistan, Karadağ, Makedonya) eski Balkan milletleri olarak hiçbir zaman millet anlamında formüle edilememişlerdir. Roma ve Yunan uygarlığının etkisinde kalmışlardır.

Dil ve arkeolojik araştırmalar gösteriyor ki bu bölgelerde İlirler, Traçanlar, Dardanlar yaşamıştır. Bu topluluklar klasik Balkan tarihinin etnik gurupları olarak kabileler halinde yaşamış olan halklardır. Bu bilgilere dayanarak bugünkü Arnavutların etnik kökeninin bu toplulukların en büyük

¹ İslam Ansiklopedisi “ İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Endografya ve Biyografya Lugatı 2.Cilt. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997.

çoğunluğunu oluşturan İlirler olduğu teorisi bazı Arnavut tarihçiler tarafından kabul edilir.

İlirya kavramının kullanılmaya başlaması yeni bazı sorunları da beraberinde getirdi. İlirya'nın hangi bölgeleri kapsadığı ve onun çağdaş temsilcilerinin hangi halklar olduğu belirsiz. Romenlerin Daçları ve Romalıları kullanması gibi, L. Gaj'da Güney Slavların antik İliryalıların torunları olduğunu ve bu nedenle bu toprakların asıl sakinleri olduklarını ileri sürmüyor. Gaj'a göre bu sınırlar Vileç'tan Varna'ya kadar uzanıyordu ki, bu alan içinde Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kuzey Arnavutluk, Bulgaristan ve Güney Macaristan yer alıyordu.²

Fransız işgali sonrasında Habsburg imparatorluğunun bu bölgeyi, 19 y.y. ortalarına kadar İlirya adıyla andığı bilinir.³

Sırp'ların VI.-VII. yüzyılda bu coğrafyaya gelmeleriye her iki millet arasında asimilasyonlar meydana gelmeye başladı.

Arnavut ismi “*Arbanasi*” İlir kabile reisi Alban'dan gelir. M.Ö. II. yüzyılda yaşayan Plontomey'e göre, Albanopolisa ya da Albanum bölgesinde ve etrafında hakimiyet sürmüştür. Bu bölge bugünkü Arnavutluk'un merkezinde Kruya ya da Krova şehri olarak bilinir.

Alman Tarihçi Y. Tunman ilk olarak 1774 yılında İlirler teorisini formüle ederek bu teoriyi ortaya atmıştır.⁴

Balkanların karmaşık bölgelerinden biri olan Kosova için tarihçi Noel Malclom şöyle der, Bugünkü Kosova'da hiçbir bunalım yaşanmıyor olsaydı bile, benim kanatımda pek çok nedenden ötürü bu bölgenin tarihini yazmak gerekirdi. Burası (Kosova) Avrupa'nın kültür kavşaklarından biridir.

² Bilgin Çelik, **Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri**, 1.Basım Antalya, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-I Hukuk Yayınları, 2008, s. 20-21

³ Bilgin Çelik, s.21

⁴ Dimitrije Bogdanoviç, **Kosovska Knjiga**, Biblioteka Sırpske Kulture, Beograd, 1986, s. 7

Muhtemelen Arnavutça'nın varlığını sürdürmesinde ve gelişmesinde beşik görevi görmüştür. Önemli bir ortaçağ krallığının coğrafi merkezi de oldu. Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki en karakteristik kesimlerinden biriydi. Ayrıca modern Arnavut ulusal hareketinin doğduğu, en büyük başarı ve başarısızlıklarını yaşadığı yer burasıydı. ⁵

Kosova, 1014-18'e kadar Bulgar ya da Makedon hükümdarlara bağlı kaldı ve o tarihte Makedonya'da üslenmiş olan Çar Samuel öldü ve imparatorluğu parçalandı. Bu dönemde güçlü ve kararlı Bizans İmparatoru Basileios Bulgaroktonos (Bulgar Celladı) Bizans hakimiyetini tam anlamıyla yeniden kurdu. O tarihten sonra Kosova, yaklaşık iki yüzyıl boyunca Bizans yönetiminde kaldı. ⁶

Bugünkü Arnavutların kökenlerinin İlriler olduğu teorisi kimi tarihçilere göre doğru, kimilerine göre de yanlış olarak kabul edilir. Doğru ve ya yanlış Arnavut kaynakların birçoğu bu teoriyi doğru olarak kabul eder. İlriler olarak tanımlanan ve bugün kökenlerinin onlara kadar gittiğine inanan Arnavutlar İlrilerin- İliryalıların yaşadığı bölgelerde yaşıyorlar. İliryalıların yaşadığı bölge, Arnavutluğun ve Yugoslavya'nın büyük bölümünü kapsıyor. ⁷

Tanıl Bora, İlirya'nın Arnavutların ataları olduğu savlanan bir kadim Güney Avrupa ırkının ülkesinin adı olduğunu belirtmektedir. ⁸

Slavların bu coğrafyaya ilk gelişleri, 547 ve 548'dedir, bugünkü Kosova topraklarını fetheden Slavlar, arkasından Arnavutluğun Kuzey kıyısındaki Dırçan'a kadar geldiler. 7. yüzyıl ortalarına gelindiğinde Sırplar (ya da Sırpların öncülüğündeki Slavlar) Karadağ'ın kıyı bölgelerinden Kuzey Arnavutlu'ka girmeye başladılar. ⁹

5 Noel Malcolm, **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, Sabah Kitapları, 1999, s.20

7 Noel Malcolm, s. 52.

6 Malcolm, a.g.s., s.55.

8 Çelik, a.g.s., s. 22

9. Malcolm, a.g.s. , s. 48-49

Tanıl Bora'ya göre, Yugoslavya'nın tarihsel coğrafyasının, kültürel ve siyasi olarak, hem Avrupa'ya hem Balkanlar'a, hem Akdeniz'e ait olduğu söylenebilir. Slovenya Hırvatistan'ın kuzeyindeki İstria yarımadası ve Tuna ile Sava'nın kuzeyindeki hem coğrafi hem de tarihsel olarak Orta Avrupalı. Bosna ile Hırvatistan'ın güney kıyıları olan Dalmaçya Akdenizli. Sırbistan, Makedonya, Karadağ, Kosova ve Voyvodina Balkanlı. Yaklaşık 7. yüzyıldan beri Roma ile Bizans'ın Batı ile Doğu'nun sınırı ve bu toprakların ortasından, Hırvatistan- Bosna sınırından geçiyor. “Şark” ile “ Garp” arasından biraz da iki arada bir derede kalmış bir köprü.

Bugün bu topraklarda yaşayan Sırp, Karadağ, Hırvat, Sloven, Arnavut, Makedon, Boşnak halklarının buradaki müşterek varlığının, yaklaşık 1300 yıllık tarihi var.¹⁰

1.2. Sırp Tarihinde Kosova Savaşı

Dimitrije Bogdanoviç'e göre Osmanlı'nın Balkan'da hakim olması Meriç Savaşı'nın bitmesinden 18 yıl sonra Kosova Savaşı ile başladı. Türkler çok hızlı bir şekilde yayılmaya ve Balkan'a hakim olmaya başlarken Trakya'dan Makedonya'ya kadarki geniş coğrafi alan artık Osmanlı yönetimindeydi.¹¹

Yine Dimitrije Bogdanoviç'e göre Sırp tarihinde Kosova savaşı çok önemli bir an olarak değerlendirilir. Olsun ki savaşı fiilen kaybeden taraf Sırp'lar'dır. Sırp'lar için askeri ve siyasi yönden savaş kaybedilmiştir, ancak Sırp'lar manevi yönden savaşı kazandıklarını düşünürler. Sırbistan bağımsızlığını Smederevo şehrinde yapılan büyük savaşla kaybeder ve artık Sırbistan Osmanlı hakimiyetine girer.¹²

10. Tanıl Bora, **Yugoslavya Milliyetçiliğin Provokasyonu**, 2.Basım, İletisim Yayinlari, 1995, İstanbul, s.19

11. Dimitrije Bogdanovic, a.g.s. s, 48-50

12. Dimitrije Bogdanovic, s. 32

1.3. Sırp- Hırvat Sloven Kralığı - 1. Yugoslavya

Akademisyen Dusan Bilandcic'e göre, tarihi bir gerçek var ki Güney Slav milletleri Yugoslavya'yı kurmadan önce kendilerini millet olarak ispatlamışlardır. 1918 yılında Sırp Hırvat Sloven Kralığı'nı kendi ideolojileri ile kurarken amaçları tek bir krallık çatısı altında barınabilmek ve yaşamaktı. Dolayısıyla Yugoslavya'nın karmaşık ve sorunlu yapısı daha ilk başlarda kurulduğu dönemden başladı.¹³

1867'de Zagreb'te Yugoslav Bilimler Akademisi'ni kuran ve “Yugoslavizm” kelimesi ile fikrini ilk olarak ortaya atan Rahip Josip Strossmajer, Güney Slav halklarını Avusturya-Macaristan imparatorluğu içinde federe bir devlet olarak birleştirmek istedi. Böylece Slav olmayan işgalci güçlere karşı daha geniş bir cephe oluşturmuş olacaktı. Böylece özgürlüklerini kazanma fikri ilk kez burada ortaya atıldı.¹⁴

Krallık kurulana kadarki süreçlerde bu milletler ya da halklar çeşitli büyük imparatorlukların hakimiyetinde yaşamışlardı. Asimile olup tamamen tarihten kaybolma korku ve endişeleri bu halkları birleşmeye itti. Birleşip tek krallık çatısı altında hem kimliklerini koruyabileceklerdi hem de başka büyük bir gücün emperyal imparatorluğun hakimiyetine girmekten kurtulacaklardı.¹⁵

Güney Slavlar'ın birleşmesi yönünde uzun yıllar boyunca ortaya atılan fikirler sonucu oluşan beklentilere yanıt vermesi ümidiyle oluşturulacak olan Yugoslavya, 1918' de biten 1.Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan “Sırp-Hırvat Sloven” krallığının temelleri üzerinde kuruldu. 1918 yılında kurulan Güney Slav Krallığı (Sırp-Hırvat Sloven Krallığı), hem imparatorluklar çağında ortaya çıkan “İliryanizm” ve “Yugoslavizm”

13.Duşan Bilanciç, **Hrvatska Moderna Povjest**,Teknika Knjiga,1999, Zagreb, s. 775

14. elik, a.e.g. s.23

15. Duşan Bilanciç, **Hrvatska Moderna Povjest**. s. 775

hareketlerinin temsil ettiği “Güney Slavlarını Birleştirme Projesinin “ hem de savaş sonrası değişen dünya dengelerinin bir sonucu idi. ¹⁶

Sırp-Hırvat Sloven Krallığının yönetimi üç farklı aşamada gerçekleşti. Birinci döneminde, 1921-1929 yılları arasındaki dönem, yaklaşık 8 yıl kısıtlanmış Parlamenter Demokrasi'si ile yönetilen bir krallıktı. ¹⁷

1921’den itibaren Sırp-Hırvat Sloven Krallığı tamamen Sırpların kontrolüne girmeye başlamıştır. Devleti merkezileştiren ve Sırp egemenliğini meşrulaştıran 1921 anayasası, Hırvat ve Sloven partileri ile Yugoslav Müslüman Örgütü’nün muhalefetine rağmen kabul edildi. ¹⁸

Sırp-Hırvat Sloven krallığının ikinci dönemi 1929-1935 yılları arasındaki dönemdi. Bu dönemde krallık askeri Monarşı ve Faşist bir diktatörlük yönetiminin elementlerini taşıyordu. ¹⁹

Ocak 1929’da Kral Alexander Kara Yorgi (Karayorgiyević) parlamentoyu ve 1921 anayasasını feshederek istikrar adına yönetime el koydu ve arkasından da devletin adı “Yugoslavya Krallığına” dönüştü. ²⁰

Sırp-Hırvat Sloven Krallığı’nın (1.Yugoslavya kralığının) son dönemi olan 1935-1941 yılları arasındaki yönetimi “Pseudo Parlamenterizm” sistemi ile yürüdü. Bu dönem İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasına kadar sürdü. ²¹

16. Bilgin Çelik, s.27

17. Duřan Bilancić, s. 775-778

18. Bilgin Çelik, s.29

19. Dusan Bilancić, s. 775

20. Bilgin Çelik, a.g.e, s.29

21. Duřan Bilancić, a.g.e, s.775

1990'lı yılların başına kadar Balkan yarımadası altı ülkeden oluşurken, 1990'da SSCB'lerinin dağılmasıyla Balkan ülkelerinden biri olan Yugoslavya'da yavaş yavaş SSCB gibi dağılıp çözülmeye başladı. Dağılan Yugoslavya ile birlikte Balkan ülkelerinin sayısı artmış ve yarımadanın sınırları elli yıl sonra yeniden değişmişti.

Ancak değişen sınırlar bu bölgede refahın artacağı yerde, mevcut durumun daha kötüye gitmesine neden oldu.

Yugoslavya karışık etnik yapısı itibariyle bu coğrafyanın en sorunlu ülkelerinden biriydi. Parçalanma sadece Yugoslavya'nın iki federal ülkesinin işine yaramıştı (Slovenya ve Hırvatistan), diğer ülkeler yaşadıkları savaşlar yüzünden uzun yıllar toparlamayacak duruma düştüler.

1.4. TİTO Yugoslavyası 1945 – 1991

Sosyalalist Yugoslavya'nın temelleri İkinci Dünya Savaşı sırasında atıldı. Bu savaş sırasında Hırvat Ustaş örgütü Nazi Almanyası ile işbirliği yaptı ve bunun karşılığında Hırvat bağımsızlığını kazandı. Sırpların bir kısmı ise milliyetçi Çetnik hareketi içinde Nazi işgaline karşı mücadeleye başladı. İkinci Dünya Savaşı'nda Partizan güçlerine (Sosyalist) komuta eden Hırvat kökenli Josip Broz (örgüt içindeki kod adı Tito) önemli başarılar kazandı. Bu başarının vermiş olduğu güç ve güvenle savaş sonunda yeni Yugoslavya'nın kurucusu oldu.

Yoldaş Tito'nun İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurduğu ikinci Yugoslavya, yıkılan Yugoslavya Krallığı'ndan sonra hemen hemen aynı sınırlara sahipti.

Kuşkusuz kurulan bu yeni Federal ülke Balkan'ın en güçlüsüydü. Daha doğrusu Sovyetler Birliği dışında Doğu Avrupa'daki lider devlet idi.²²

22. Barbara Jelavic, **Balkan Tarihi 10.y.y.** 2. cilt, Küre Yayınları 2006 , s. 335

Krallık döneminden önemli dersler çıkaran Tito, Yugoslavya'da bulunan farklı uluslara ayrı ayrı Cumhuriyet statüsü sunarak farklı ulusal unsurlara federal yapıda siyasal temsil hakkı sağlayarak, Sosyalizm'in öngördüğü eşitlik ve halkların kardeşliği söylemi etrafında ürettiği ideoloji ile bütünleşmeyi sağlamaya çalıştı.²³

Yugoslavya altı federal ülkeden ve iki özerk bölgeden oluşuyordu. Federal ülkeler Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'ndı. Özerk bölgeler ise Sırbistan'a bağlı Kosova ve Voyvodina'ydı.

Tito Dönemi Yugoslavya'sının galipleri İngiltere, ABD, Sovyetler Birliği Yugoslavya'nın yeniden kurulmasına destek sağladılar. Tito'nun Komünist Yugoslavya'sı 1948 yılına kadar Sovyetler Birliği'ne sadık bir ülke idi. Yugoslavya'nın ve Sovyetler Birliği'nin arasının açılması 1948 yılında Tito ve Stalin arasındaki anlaşmazlıktan sonra başladı.²⁴

1948 Yılından sonra Yugoslavya her iki blokun dışında kaldı. Aynı Yugoslavya o dönemde Soğuk savaşa spesifik yollardan katıldı. Her iki blok NATO ve Varşova Yugoslavya'nın tarafsız kalmasına tolerans gösterdiler.

Yugoslavya mozaik bir ülke. Geçmişten kalan dört farklı sivilizasyon kültürü; Bizans, Akdeniz (Mediterran), Orta Avrupa ve İslam medeniyetlerinin hakim olduğu bir ülke. Ki bunlar Güney Slavlar'ın toplumsal hayatında mühür gibi izlerini bıraktı.²⁵

Avrupa'da belkide dünyada bu kadar küçük coğrafya alanında çok farklılıklar içeren bir ülke yok. Geçmişte bu milletler hiçbir zaman beraber içiçe yaşamamışlardır. Ta ki 1918 yılında Birinci Yugoslavya'nın kurulmasına kadar.

23.Bilgin Çelik, a.g.e, s.31.

24..Duşan Bilanciç, a.e.g, s.775

25. Bilanciç, a.e.g, s. 775

Yugoslavya 70 yılık tarihinde (1918-1991) 20. yüzyılın her türlü toplumsal yeniliklerini ve değişikliklerini test etti. Avrupa’da buna benzer başka bir ülke yok.

Tito Yugoslavyası'nın ilk dönemi (1945-1953 yılları) Stalin Rusyası'na ve politikasına paralel bir rejim yaşandığı yıllardı.²⁶

1953 yılından sonra Yugoslavya'da rejim değişti. Yeni rejim sistemi 26 yıl sürdü. Bu rejimde Merkezi Yönetimden Konfederal Yönetime geçildi. Yugoslavya toplum olarak  teki Komünist Avrupa ülkelerine kıyasla farklı ve güçlü bir Pazar mekanizması geliştirdi. Duşan Bilanciç’e göre Yugoslavya hem Kapitalizm'i hem de Komünizm'i yumuşak ve sert bir şekilde yaşayan ülkeydi.

26. Bilanciç, a.e.g, s.775

II. BÖLÜM

2.YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMASI

Yugoslav kelimesi, Sırpça-Hırvatça dilinde ‘Güney Slavlar’, Yugoslavya ise ‘Güney Slavlar’ın Yurdu’ anlamına geliyor.²⁷

Sırbistan’ın 1974 Anayasası’nı Değiştirme Girişimleri; Tito’nun ölümünden sonra Yugoslavya Anayasası’nın değiştirilmesi girişimlerine Sırbistan Hükümeti hemen başladı. İlk olarak Sırbistan Hükümeti Yugoslavya Anayasası’nın revizyonu için bir teklif sundu. Ancak Sırbistan Hükümeti’nin Yugoslavya Anayasası’nın değişikliği için sunduğu bu teklif- öneri başarısızlıkla sonuçlandı. Çünkü Yugoslavya’nın diğer federal Cumhuriyetleri ve hatta özerk bölgeleri (Kosova ve Vojvodina) Sırbistan Hükümetinin amacının ne olduğunu önceden sezdiler.

Sırbistan Hükümeti, kendi mutsuzlukları ve başarısızlıklarının kaynağında yatan en büyük engelin Sloven Edvard Kardel’in hazırlamış olduğu anayasadaki federal ülkelerin ve özerk bölgelerin hukuki veto haklarının olduğunu gördü. Dolayısıyla da Edvard Kardel’in özerk bölgelere anayasada tanımış olduğu geniş hakları kısıtlamak için anayasayı değiştirme politikasını izlemeye başladı.

Sloven Edvard Kardel Enstitüsü Yugoslavya Anayasası’nı hazırlayan kurumdu. Yugoslavya Anayasası’nın en büyük koruyucusu Anayasada değişiklik yapılması istenildiğinde Yugoslavya’nın tüm federal Cumhuriyetleri ve özerk bölgelerinin veto hakkına sahip olmasıdır. Bu hakka göre Yugoslavya Anayasası’nda yapılacak olan değişiklikler için tüm federal ülkelerin ve özerk bölgelerin o konuda hemfikir olması gerekliliğidir. Her hangi bir öneri verildiğinde o öneriyi özerk bölgelerden biri veto ettiği taktirde o öneri meclisten geçemezdi.

²⁷. Bilgin Çelik, a.g.e, s.19

Yugoslavya Anayasası'nın en büyük koruyucusu bu hukukun veto hakkıydı.

Sırbistan Hükümeti'nin Yugoslavya Anayasası'nda değişiklik yapılması için sunduğu öneri teklifi 1985 yılında Yugoslavya Anayasası'nın Siyasi Komisyonu'nu bir araya topladı.

Toplanan bu komisyonda Yugoslavya'nın her Cumhuriyeti'nin federal ülkelerinin ve özerk bölgelerinin temsilcileri ortak bir karara vardılar. Varılan ortak karar 1974 Yugoslavya Anayasası'nın aynı şekilde kalması, sadece yapılacak olan küçük değişiklikler ile daha da güçlendirilmesi idi.

Bundan sonra ki meclis toplantılarında Anayasada'ki siyasi maddelerin değiştirilmesi çok tartışmalara yol açtı. Ortak bir kararda anlaşmak çok zordu, amaç ne Cumhuriyetler'in ne de Özerk bölgelerin olumsuz yönde etkilenmemeleriydi.

Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'nde alınan kararlar (74 anayasasının korunması) Yugoslavya Federal Yönetimi'ni umutlandırdı.

Sırbistan'ın YSFC Anayasası'nda değişiklik yapma uğraşları başarısızlıkla sonuçlandı. Bunun yanı sıra Sırbistan içindeki Özerk bölgeleri de yok etmeyi başaramadı. (Kosova ve Voyvodina)

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Özerk bölgelerdeki yönetim ve yönetimde olan siyasetçiler Özerk bölgelerin daha fazla güçlenmesi için çalıştılar. Bu yüzden bu tür siyasetçiler Sırp Milliyetçileri tarafından “özerkçiler (autonomaşi) “ olarak etiketlendirildiler.

Sırbisyan Federal Cumhuriyeti YSFC Anayasası'nda değişiklik yapamadığı için bu sefer başka bir taleple yönetime karşı çıktı.

Sırbistan Federal Cumhuriyeti'nin bu seferki isteği, Merkezi Federasyon Yöntemi'nin yeniden yürürlüğe girmesiydi.²⁸ Çünkü ülke Tito Dönemi Yönetimi'nin başlarında 1945-1953 yılları arasında benzer bir sistemle yönetilmişti. Sırbistan'ın burada amacı daha sıkı bir yönetimin getirilmesi ve ülkenin merkezden yönetilmesiydi.

Sırbistan'ın bu talepleri Sırp olmayan diğer Federal Cumhuriyetleri'nde bağımsızlık tansiyonunun artmasına neden oldu, özellikle Slovenya ve Hırvatistan'da. Ayrıca bu cumhuriyetler büyük Sırbistan tehlikesinin baş göstermeye başladığının farkına da vardılar.

Sırbistan'ın ilk talebi, Anayasa revizyonunun başarısızlığı Sırbistan'da çok ağır tepkilere sebep oldu. Dolayısıyla agresif kararlı reaksiyonlar ortaya çıktı. Böylelikle iki fraksiyon siyasi olarak Sırbistan'da baş göstermeye başladı.

Bunlardan biri ılımlı ve her şeyi kabul etme yönünde olan SKP (Sırbistan Komünist Partisi) başkanı İvan Stanboliç ve tutumudur. Öteki fraksiyon ise özellikle entellektüellerden oluşan bir guruptur. Bunlar Sırp Kilisesi'nin oluşturduğu entelektüel bir kesimdi ve bu mücadelenin sonucun ne olursa olsun sonuna kadar devam etmeye hazırdılar. Bunun başını Slobodan Miloşević çekiyordu. O dönem Slobodan Miloşević SPK (Sırbistan Komünist Partisi) üyesiydi.²⁹

Miloşević'in büyük Sırp hareketinin başını çekmesi bu döneme denk gelir, Miloşević bir konuşmasında şu parolayı kullanarak “*tüm Sırplar bir araya*” (Sırbi na okup) diyerek politik çizgisini belli etmeye başlar.

²⁸ a.e.g. s, 741-769

²⁹ Bilanciç. s, 741-769

Büyük Sırp hareketının patlak vermesi 1980’li yılların ortasında olmuştur. Sırp Milliyetçiliği’nin gücü bu dönemde o kadar kuvvetlendi ki her önüne geleni alıp götürüyordu.

Bu dönemde önemli olaylardan biri; Sırp Milliyetçiliğinin hızlı bir şekilde alevlenmesinde önemli bir rol oynayan Kosova’da Arnavutlar’ın 1981 yılındaki ayaklanmalarıdır.

Tito’nun Komünist yönetimi Sırp Milliyetçiliği’ni yıllarca kontrol altında tutmayı başarmıştı.

Bu gelişmelerde çok önemli olan bir diğer faktör, Sırp Ortodoks Kilisesi’nin alenen siyasi hayata katılmasıdır.

Ki bu faktör ileriki yıllarda Büyük Sırbistan Hayali’nin gerçekleşmesi için Sırp milliyetçilerine manevi açıdan büyük destek olacak.

Öyle ki Vladika Atanasije Jeftić, Amfilohije Radović ve Irinej Bulović

ABD’ deki kongre üyelerine ve Sırp lobisine çağrıda bulunarak Kosova’daki Sırp Milleti’nin korunmasını istediler. Episkop A. Jević’in yazdığına göre, Kosovada’ki Arnavutlar’ın amacı ve parolası, “bugün bir yarın yedi öbürgün tüm Sırp’ları Kosova’dan kovacağız” şeklindeydi.

1980’li yılların ortalarında Sırp Kilisesi açık, hızlı ve siyasi toplumun her alanına girmeyi başarıyor.

Yugoslavya Komünist Partisi, Sırp Klisesi ve diğer dinleri siyasetten uzak tutmayı başarmıştır. Taki 1980’li yılların ikinci döneminde Sırp Kilisesi siyasete girene kadar.

Bu dönemden itibaren Sırp Ortodoks Kilisesi sözlü ve yazılı olarak her alanda, kültürde, eğitimde, Sırp Milliyetçiliği’ni ve Sırp Ortodoksluğu’nun manevi babasıymış gibi faaliyet göstermeye başladı.

Büyük Sırbistan Projesi'nin gerçekleşmesi için, tutulan mitinglerde, medyada ve de kilisede tutulan ainlerde Sırp Kilisesi Sırp halkına büyük destek verdi.³⁰

2.1. Yugoslavya'nın Dağılımsını Tetikleyen Faktörler

2.1.1. Sırp Kilisesi'nin Sırp Milliyetçiliğe Etkileri

Sırp Kilisesi'nin parolası “manevi Sırbistan” (göklerdeki Sırbistan-nebeska Sırbija), her yerde tutulan dini ainlerde-ritüellerde Sırp Milliyetçiliği'nin gelişmesine katkıda bulunarak Büyük Sırbistan'ın kurulması için Sırp Kilisesi ciddi çalışmalar yaptı.

Manevi Sırbistan dedikleri 1389 yılında yapılan Kosova Savaşı'nın Sırlar tarafından kaybedilmesiyle mitolojik bir (Kosova mitolojisi) olguya dönüştürüldü. Sırlar bu savaşı manevi olarak kazandıklarına inanırlar. Dolayısıyla devamlı olarak Sırp Milliyetçileri göklerdeki Sırbistan'ı bugünde hala yaşatırlar. Bu yüzdendir ki 1989 yılında, Kosova Savaşı'nın yapıldığı Gazi Mestan'da Kosova savaşının 600. yıl dönümünü kutlandı. Aynı zamanda bu kutlamalarla beraber Sırp Milleti'nin düşmanlarına savaş hazırlıklarının ilk işaretleri yavaşça verilmeye başlandı.

Manevi Sırbistan dedikleri bu mitolojinin daha da yükseltilip bununla beraber “mistifikasyon” olarak dedelerinin mezarlarını sağlam dinin kaynağı gibi gören ve bu görüşe katılan akademisyenler ve edebiyatçılar oldu. Örneğin Mateja Beckovic v.b.

1987'den sonra savaş moralinin ve psikolojisinin yükselmesine Sırp Kilisesi'nin organize ettiği Knez Lazar'ın kemiklerinin bir yerden başka bir yere taşınmasının Sırbistan ve Bosna-Hersek şehirlerinde gezdirilmesi Sırp Milliyetçiliği'ni alevlendirdi.

³⁰ Bilanciç, a.g.e, s. 741-769

Sırp lar ve Sırp Miileti için teolog din adamı Bozıdar Mıjac (Bojıdar Miyaç) şöyle der, “Kosova Savaşında Sırp halkı bütün ruhanıyeti ile bitmeyen manevi ruhani hakimiyet için savaşmıştır”. Buna göre (bu teoriye-efsaneye göre) Sırp Halkı kendilerini Hz. İsa’nın yeni ahiten, yeni seçilmiş halkı olarak görürler. Dolayısıyla manevi Sırbistan dedikleri olgu bu efsaneye-söyleme dayanır.³¹

2.1.2. Memorandum Metni

Sırp Kilisesi’nin bilinçli bir şekilde 24 Eylül 1986 yılında Büyük Sırp Milli Programını “Memorandum” adıyla yayınlandı. SANU (Sırbistan Bilim ve Sanat Akademisi.)

Buna göre Sırbistan siyasi politikasını kaynak olarak Memorandum’u kullanarak yürütmeye başladı. Memorandum’da önemli noktalar,

Memorandum tamamen Tito’nun komünist rejimine karşı siyasi bir davadır. Çünkü ilk başlardan itibaren bu rejim anti Sırp rejimi olarak nitelendirildi. Tito’nun ve Edvard Kardel’in isteklerine uyarak Sırp milletini Cumhuriyetlere bölüp Büyük Sırbistan Devleti’nin kurulmasını engelledi.

Sırp milletini Sloven ve Hırvatlar’la kıyaslayarak kötü bir durumda bıraktı.

Sırp Bilimler Akademisi’nin 1986 Memorandumu ile Sırp Milliyetçiliği’nin hedefleri yeniden belirlendi. 200 Sırp entelektüelinin imzasını taşıyan bu Memorandum Sosyalist Yugoslavya’nın parçalanmasını körükleyen ilk evrak oldu. Evrak özet olarak üç ana maddeden oluşuyordu. Bunlar; Sırbistan’ın diğer bölgelere oranla geri kalmışlığı, Sırbistan ile diğer cumhuriyetler ve Özerk bölgeler arasında hukuki ilişkilerin eksikliği ile

³¹Bilanciç, a.g.e, s. 741-769

Yugoslavya'da Sırp'lar'a karşı bir soykırım uygulandığı noktaları Memorandumun içeriğini oluşturuyordu.

1986 yılında Sırp Bilimler Akademisi tarafından yayınlanan Memorandum Sırp entellektüelleri arasında gelişen milliyetçiliğin ve Tito Yugoslavyası'na muhalefetin önemli bir göstergesiydi. Bu Memorandum, Yugoslavya üzerindeki Sırp iddialarının teorik temelini oluşturuyordu ve Yugoslavya'nın Tito uyarlamasını tamamen değiştirmeye yönelik bir girişimdi.³²

Bir bakıma bu Memorandum ile Sırp'ların, Tito zamanında ezildiğine vurgu yapılırken, Kosova'da Sırp'lar'a karşı bir başkaldırının yürütüldüğü kabul edilmiştir.

Bu Memorandum ile Sırp Milliyetçiliği'nin yeni hedefleri çizilmiş oldu. Böylece Memorandum çerçevesinde Sırp Milliyetçiliği'ne yeni bir boyut kazandıran Slobodan Miloşević oldu.

2.1.3. Sırp Milliyetçiliği

Yugoslavya'nın dağılmasını tetikleyen en önemli faktörlerin başında Sırp Milliyetçiliği yer alır. Sırp'ların Büyük Sırbistan hayalinin yeniden canlanması Miloşević döneminde başlar.

1989 yıllarında iktidara gelen Slobodan Miloşević Büyük Sırbistan hayaliyle yaşayan milliyetçi Sırp'lar için fevkalade bir liderdi.

Miloşević'in Kosova Ovası'ndan tüm Sırp'lar'a seslenişi hem Yugoslav tarihi için, hem Sırp tarihi için, ayrıca bulunduğu bölge Kosova olduğundan Kosova tarihi için çok önemli bir dönüm noktasıdır.

Miloşević bütün Yugoslavya'da yaşayan Sırp'ları bir arada tutmak ve Sırp'ların oluşturduğu büyük Sırbistan'ı kurmayı amaçlıyordu. Ancak onun

³². Bilgin Çelik,a.g.e, s. 35-36

unuttuğu birşey vardı ki o da bazı bölgelerin bu hayali ülkenin içinde yer alması neredeyse imkansızdı. Bunlardan biri de Kosova bölgesiydi. Bölge karışık etnik yapıya sahipti ve çoğunluğunu Arnavutlar oluşturduğu özerk bir yapıya sahipti.

Ancak bu Miloşeviç için ilk başlarda sorun değildi o Sırp tarihi için çok önemli olan Kosva bölgesini büyük Sırbistan'ın içinde düşünüyordu.

28 Haziran 1989'da Sırbistan'ın birçok bölgesinden yaklaşık bir milyon Sırp Kosova Ovasına yığıldı. Milloşeviç gökten inen bir Mesih misali Kosova Ovasına kalabalığın tam ortasına helikopterle indi. O gün hakim bir şekilde şunları konuştu: “Kosova kahramanlığı bir zamanlar cesur olduğumuzu unutmamıza imkan vermiyor. 6 yüzyıl sonra bugün tekrar savaşlar ve kavgalar içindeyiz; bugünkülerin silahlı olmamasına rağmen henüz bu ihtimal de ortadan kalkmamıştır.”

O günlerde Kosova sokakları yerel halk tarafından tamamen boşaltıldı. Sırp savaşı çılgınlıkları atıyordu. Liderleri Miloşeviç “Bu ihtimal de henüz ortadan kalkmamıştır”diyerek savaş sinyallerini veriyordu.

Fakat çok değil tam on yıl sonra arada birkaç savaşın yaşanıp yaklaşık 500.000 kişinin ölümünden sonra, Kosova savaşı artık anılmayacaktı. Her yıl Kosova Savaşı'ndaki Sırp zaferlerine yer veren medyada tek satır bile yayınlamayacaktı. Çünkü 28 Haziran 1999 tarihinde NATO güçleri Kosova'ya çoktan gelmişti bile.³³

2.2. Slobodan Miloşeviç Dönemi

Slobodan Miloseviç'in iktidara gelmesi ve İvan Stanboliç'in iktidardan çekilmesi Yugoslavya'nın yıkılmasında önemli rol oynadı.

³³. Esin Muzbeg, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo tv Sinema Anabilim Dalı Master Tezi, Televizyon Haberlerinde Yönlendirme Yugoslavya Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, tez danışmanı Doç.dr. Nazife Güngör, Ankara 2003, s.42

1987 yılında Sırbistan Komünist Partisinin (SKP) başına geçen Slobodan Miloşeviç oldu.

Komünist Parti içinde milliyetçi otoriter kanadın önderi olan Miloşeviç, reformcu kanadın lideri İvan Stanboliç'i tasfiye ederek partiye hakim olduktan sonra Sırp Milliyetçiliği sistematikleşmeye başlandı. Aslında daha tasfiye sürecinden önce Miloşeviç'in 27 Nisan 1987 tarihinde Kosova'nın Polej nahiyesinde yaptığı konuşma milliyetçiliğin resmi ideolojisinin odağına yerleşmesinde önemli bir eşikti.

Miloşeviç'in 1989 yılında Sırbistan Devlet Başkanı olmasından sonra Kosova ve Vojvodina'nın 1974 Anayasası ile tanınan Özerkliğini ortadan kaldırması ve Kosova Savaşı'nın 600.yıl dönümünde Kosova'daki Sırp'lara yönelik konuşması Sırp milliyetçiliği'nin yükselişinin açık göstergesiydi.³⁴

2.3. Yugoslavya'nın Çöküşü ve Dağılan Yugoslavya

1987 yılının başlarında bir grup Sloven entelektüeller "Novoj Revij 57" Slovenya'nın Yugoslavya'dan ayrılması gerektiğini öne sürdüler. Bu gurup siyasi platformda da çok ses getirdi. Gerekçe olarak da Slovenya'ın Yugoslavya içinde bloke olduğunu, gerektiği kadar ilerleyemediğini öne sürdüler. Sloven Komünist Partisi bu entellektüellerin fikirlerine sıcak baktı ve fikirlerini beğendi. Amerika'nın News Week dergisi 1987 yılında Slovenya'nın Doğu Avrupa'nın en demokratik adası- bölgesi olduğunu ilan eden bir yazı yayımladı.

1972-73 yılında Slovenya'da "Sloven Baharı" ismi ile bir ayaklanma yapılır. Ancak bu ayaklanma hükümet tarafından hemen bastırılır.

³⁴. Bilgin Çelik, a.g.e, s. 45-46

Slovenya Komünist Partisi bu ayaklanma için yeni “Slovenya Baharı Doğuyor” dedi. Bu bilinen bir gerçektir ki Slovenler ne Yugoslavya’yı ne de Komünizm’i seviyordu.³⁵

O dönemde Yugoslavlar Toplumsal değerlerin en üs kademesi olan Yugoslavya Halk Ordusu’nun değerlendirmesine göre Kosova’daki rejim karşıtlarının bir benzeri de Slovenya’da görülmeye başlanmıştır. Bunları Yugoslav Halk Ordusu Anti Yugoslavcılar olarak kınadı.

Bu durum karşısında Yugoslav Halk Ordusu Yugoslavya’nın ayakta kalabilmesi için Sırbistan Cumhuriyeti’ni desteklemeye başlar ve o yöne doğru kayan bir politika izler.

Slovenler’de Yugoslavya Halk Ordusu ile Sırbistan’ın birleşmesinden gelebilecek tehlikeyi ilk önce farkedenden Federal Cumhuriyet oldu. Böylelikle Slovenya ve Yugoslavya Halk Ordusu arasında soğuk savaş rüzgarları esmeye başladı.

Sırlar için Slovenler hiçbir zaman önemli bir halk olmadı. Çünkü Sırlara göre Slovenler çok küçük bir topluluktur. Nüfus olarak az olmaları Sırlar’da endişelenecek bir durum yaratmadı. Sırlar hiçbir zaman Slovenya’nın Yugoslavya’dan ayrılmak isteyebileceğini düşünmedi. Sırlara göre Slovenler Yugoslavya’dan ayrıldıkları takdirde ya Macaristan’ın ya Almanya’nın, ve yahut İtalyanlar’ın arasında sıkışan bir millet olacaklardı.

Dolayısıyla Sırbistan, Slovenya’ya ve Slovenler’e eğer Yugoslavya’dan ayrılırlarsa, sözü geçen ülkeler arasında sıkışıp kalan ve zamanla asimile olacak olan topluluklar güzüyle bakıyordu.

Slovenya’da tutulan bir mitingde Sırp siyasetçisi M.Svabic Sloven halkına şu şekilde seslendi, “Eğer isterseniz Avusturya ya da Kaliforniya’ya göç edebilirsiniz, ama sizin topraklarınız Yugoslavya içinde kalacak”.³⁶

³⁵. Dušan Bilanciç, a.g.e, s. 741

Kosova krizinin başından beri Slovenya Arnavutlar'ı destekledi. 1989'da Kosova'da yapılan Trepça Maden ocağındaki grevlerde Slovenya bu grevlere büyük destek verdi. Slovenya'nın Arnavutlar'a verdiği destek en çok basında hissedildi.

Sırbistan hükümeti ise Slovenya'nın Kosova'da Arnavut madencilerinin yaptığı grevleri desteklemesini kabullenemedi.

Hırvatistan politikasını açıklamak Slovenya politikasına nazaran daha zor. Çünkü Slovenya politikası daha şeffaf, oysa Hırvatistan politikası daha karmaşık. Hırvatistan politikası uzun yıllar Tito ve Vladimir Bakariç'in yönetimindeydi. Yugoslavya'nın çöküşüne kadar Hırvat kökenli Stipe Šuvar Yugoslavya Komünist Partisi'nin son genel başkanı idi.

Dušan Bilanciç'in "Hırvatistan'ın Modern Tarihi " isimli kitabında da belirttiği gibi Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde eski siyasi kadronun tamamen siyasetten çekilmesiyle yerine gelen yeni genç bilgisiz ve tecrübesiz siyasi kadro ülkenin çöküşünün birinci ayağını oluşturmuştur.

Olsun ki yeni gelen siyasi kadro 1974 Anayasası'nın savunuculuğunu yaptı. Fakat yapılan toplumsal reformlarda ayrımcı düşüncelerini gizleyemedi.

Örneğin, Stipe Šuvar Tito yönetimini savunuyordu, Ante Marković ise açık pazarı savunuyordu. Her ikisi de kendi ideolojilerinde aktif bir siyaset yürüttüler.³⁷

Hırvatistan Cumhuriyeti Yugoslavya Federalizmi'ni o yıllarda sesizce savundu ve savunmaya da devam etti. Sesizce savundu çünkü Hırvatistan siyasetçileri İkinci dünya Savaşı'nda yapılan hataların bir daha tekrarlanmaması için dikkat ediyorlardı. (Ustaş devleti Alman ve İtalyanlar'la beraber) Bu sesizliği ilk bozan Ante Marković oldu. Sebebi de Hırvatistanı

³⁶. Dušan Bilanciç, a.g.e, s.769

³⁷. Dušan Bilanciç, a.g.e, s. 769-775

ağır ekonomik krizden ve yüksek borçlardan kurtarmak amacıyla yaptığı reformdu. Ante Markoviç siyasetle ve ideolojilerle ilgilenmemdi o daha fazla ekonomik ayağıyla ilgilendi. Ante Markoviç yaptığı reformlarla hedefine ulaştı ve ülkeyi ekonomik krizden çıkarmayı başardı.³⁸

Hırvatistan'da iç savaşın başlamasıyla ülke 1992 de Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nden ayrıldı.

O dönem Stipe Šuvar Yugoslavya Komünist Birliği'nin başkanı idi. Ülke başkanı ise Stipe Mesiç idi. İkisi de Hırvat kökenliydi.

Kosova Özerk bölgesinin kaldırılmasıyla 1989 yılında Arnavutlar Sırp siyasetine karşı ayaklandılar ve bu ayaklanmada 22 kişi öldü.

2.4. Dış Faktörlerin (Ülkelerin) Kosova ve Sırbistan Üzerindeki Etkileri

Yugoslavya'nın parçalanmasında Batı Avrupa'nın özellikle de ABD'nin çok büyük etkisi olduğu tartışılmaz bir gerçek.

Bu dağılma sürecini kolaylaştıran kilit isim Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Milošević'in olması başta Bosna olmak üzere Kosova'yı da bağımsızlık sürecine hazırladı.

Siyasetin, hukuğun önüne geçtiği yıllar olarak tanımlanan 1990'lar 2000'ler aslında bir nevi ABD ve Rusya'nın arasındaki Soğuk Savaş'ın simgesidir diyebiliriz.

Bir yandan Kosova'nın bağımsızlığını destekleyen G.Bush yönetimindeki Amerika Birleşik Devletleri, diğer yandan Sırbistan'ın resmen bir parçası olan Kosova'ya bağımsızlığı vermek istemeyen Sırbistan'ı destekleyen Putine ve Rus hükümeti. Rusya Sırbistan üzerindeki büyük etkisiyle tüm dünyaya gücünü tekrar topladığını gösterdi. Kosova'nın

³⁸. Dusan Bilanciç, a.g.e, 769-775

bağımsızlık sürecinin uzaması ve NATO müdahalesinden yaklaşık 10 yıl sonra bağımsızlığını ilan edebilmesi Rusya'nın Sırbistan'a tam destek vererek Uluslararası siyasete ne kadar etkili olduğunun apaçık bir örneğidir. Kosova'nın bağımsızlığına geç kavuşmasının nedenlerinden biri de Rusya'nın bu yöndeki tutumudur.

Batı hukuki anlamda ABD ile birlikte Miloşević'in yaptıklarını kullanırken hem iyi melek rolünü oynadı hem de kurtarıcı Rambo'yu.

Çünkü Miloşević aslında tam batının istediği tarzda bir siyasetçiydi. O soykırımlar yapıyor, Yugoslavya'yı dağılmaya, parçalanmaya götürüyor, batı ise onu adil bir şekilde cezalandıran ve parçalanan Yugoslavya'da yeni doğan ülkeleri koruyan bir kahramanı oynuyordu.

Ancak bağımsızlık süreçleri ve sonrası ne Bosna için ne de Kosova için kolay olmadı. Üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen Bosna-Hersek hala tam olarak statüsü net bir şekilde belli olmuş bir ülke değil. Yönetim şeklinin ne olduğunu da söylemek pek mümkün değil. Bir taraftan "Sırska Republika" denilen Sırp Cumhuriyeti diğer yandan Hırvat Cumhuriyeti ve en son söz hakkı olan Boşnakların Cumhuriyeti. Bosna-Hersek'in bugünkü yapısı için Federal Devlet diyemeyeceğimiz, Konfederal Devlet de diyemeyeceğimiz, Üniter Devlet hiç değil, adeta bir bölge niteliğinde bir yer olduğu, bu bölgenin sorunlarının hala hallolmadığının apaçık göstergesidir.

Bağımsızlığın yeni ilan eden Kosova, Bosna Hersek gibi benzer sorunlarla mücadele ediyor. Batı Avrupa ve ABD Kosova'ya çok önceden bağımsızlık sözü verdi. Bunun uygulanmasında her ne kadar sorunlar yaşandıysa da en sonunda Kosova bağımsızlığını ilan etti. Fakat bağımsızlık Kosova için çözüm olmadı. Ülkenin kuzeyinde Mitrovca şehri hala Sırp-Arnavut karışık yaşanan bir yerdi. Ve bu şehri tam ortadan ikiye bölen İbre nehri bir yakasında Sırp'ları diğer yakasında da Arnavutları suni olarak ayırıyordu. Üzerinden epey zaman geçmesine rağmen buradaki durum ciddiyetini hala koruyor. 1999 NATO müdahalesinden hemen sonra İbre nehri

halkı ikiye bölmekle kalmadı, aynı zamanda Kosova sınırını nehrin şehiri ayırdığı yerden başlattı.

Bu gün 2010'da Mitrovica'nın Sırp bölgesi Sırbistan'ın para birimini kullanıyor. Elektriğini Sırbistan'dan alıyor. Mitrovica Sırp bayraklarının dalgalandığı küçük bir Sırbistan'a dönüşmüş durumda. Kosova'daki tüm Sırlar neredeyse oraya toplanmış vaziyetler. Büyük bir çoğunluğunu milliyeçi Sırlar'ın oluşturduğu bu bölge aslında çok fakir. Sırbistan'dan gelen yardımlarla ayakta durmaya çalışıyor.

Yugoslav'nın kurulmasında ve yok olmasında Batılı devletler ve ABD büyük rol oynadılar.

Birinci Dünya Savaşı galipleri İngiltere Fransa ABD ve İtalya 1918 yılında Yugoslavya'nın kurulmasını desteklediler. Avusturya Macaristan hakimiyeti altında olan Sırp-Hırvat Sloven Krallığını kurarak içine Bosna Hersek'i, Vojvodina'yı ve Makedonya'yı katarak birinci Yugoslavya'nın kurulmasında önemli rol oynadılar. Bunu yaparken tek amaç özellikle yeni Alman Emperyalizmi'nin önünü kesmek ve Rusya'dan gelen Bolşevizm ideolojisinin yayılmasını engellemektir.³⁹

Bora, Yugoslavya'da yaşanan gelişmeleri mikro-milliyetçiliğin küresel güçler tarafından harekete geçirilmesi olarak değerlendiriyor. Bu açıdan Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığının tanınması, Yugoslavya'da mikro-milliyetçiliğe çanak tutulması anlamına geliyor. Bağımsızlıkları Batı tarafından tanınan bu iki cumhuriyeti Makedonya ve Bosna-Hersek takip etti. Ancak bu iki yeni Cumhuriyet içinde yer alan Hırvat, Sırp ve Arnavut azınlıkların kısa süre sonra Cumhuriyet içinde hak arayışına girişleri bölgeyi iç savaşa sürükledi ve Avrupa Topluluğu'nun yetersiz kaldığı iç savaş ortamı sonrasında ABD'nin öncülüğünde NATO Bosna krizine müdahale ederek Balkanlar'da aktif bir rol oynamaya başladı. Soğuk Savaş'ın etkisini

³⁹ Bilanciç, a.g.e, s.775

kaybetmeye başladığı 1990'ların başında ABD yeni stratejik hedefleri gerçekleştirmek için Balkanlar'a yerleşmeyi çıkarları açısından hayati olarak görüyordu. Bu bölgede çıkan sorunlar ABD'ye bölgeye yerleşmek için uygun fırsatı veriyordu.

ABD ve NATO'nun Balkanlar'daki çatışma bölgelerinde konuşlanması ancak bütün taraflar arasında anlaşmaların imzalanmasından sonra oldu. Esas mesele, Atlantik İttifakı'nın Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinin birçoğunda üsler kurarak bu bölgede yayılmasını sağlamak ve bu arada Amerikan donanmasına da liman temin etmektir.

Balkanlar "...petrol ve doğalgaz boru hatları için önemli bir ulaşım yolu ve bu yüzden stratejik bir köprü. Bu açıdan Balkanlar, Batı ve Doğu Avrasya arasında NATO ve ABD için önemli bir güvenlik boyutu taşıyan jeopolitik bir bekçi olarak " değerlendiriliyor.⁴⁰

2.5. Bağımsız Kosova ve Sorunları

Kosova, Balkanların hemen hemen merkezinde yer alan stratejik önemi büyük bir bölge. Kosova'yı kim elinde tutarsa, Bosna'ya ve Kuzey Arnavutluk'a stratejik girişe hakim olacak, Sırbistan'ın Makedonya-Ege bölgesiyle bağlantısı açısından da tehdit oluşturabilecek. Etrafını çeviren dağlarına rağmen Kosova, daima hem ticaret kervanları hem de orduların geçtiği bir bölge oldu. Önemli madenlere sahip ve bu nedenlerle de tarih boyunca birçok devlet bu bölgeyi elinde tutmaya çalıştı.⁴¹

Yugoslavya'nı dağılmaya başlaması ve 1999'da üç aylık NATO müdahalesi sonucunda Kosova BM'nin denetimi altına girdi. 1999'dan 2008'e kadar yaklaşık dokuz yıllık dönemde Birleşmiş Milletler (UMNIK) tarafından yönetildi.

⁴⁰ Bilgin Çelik, a.g.e, s, 47-48

⁴¹ Bilgin Çelik, **Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, 2008 Antalya, s.67-68

Kosova'nın bağımsızlığı için İbrahim Rugova'nın başlatığı bağımsızlık mücadelesini Hashim Thaçi devam ettirdi. Thaçi Hükümeti 17 Şubat 2008 de Kosova'nın bağımsızlığını ilan etti. Tek taraflı bu bağımsızlığı Sırbistan Hükümeti kabul etmedi. Sırlar ve Arnavutlar arasında yıllarca süren çatışma, anlaşmazlık Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle sona erecekmiş gibi görünse de bugün sorun tam anlamıyla çözülmüş değil.

Kosova'nın kuzeyinde Mitrovica şehrinde Sırların yoğun yaşadığı bölgelerde kargaşa ve problemler henüz çözülmüş değil. Bugün Mitroviça'nın kuzeyinde Sırbistan bayrakları dalgalanıyor, Sırbistan'ın kullandığı para birimi “dinar” kullanılıyor.

Mitroviç'a da devlet kurumları olsun özel kurumlar olsun neredeyse hepsi Sırbistan hükümeti tarafından destekleniyor ve finanse ediliyor. Kuzey Mitroviça elektriği bile Sırbistan'dan alıyor.

1999 NATO müdahalesinden sonra tüm Koasova Sırlar'ı kuzey Mitroviça'ya yerleşti. Arnavutların baskılarına dayanamayan Sırlar Sırbistan'ın çeşitli şehirlerine göç edip yaşamlarına devam etme kararı aldılar. Ancak bazı Sırlar için çözüm Kosova'yı terk etmek değil, yaklaşık 10 yıldır zor şartlar altında yaşam mücedelelerine devam ediyorlar.

Ne Arnavutlar rahatça Mitroviça'nın kuzeyine geçebiliyor ne de Sırlar güney Mitroviça'ya yerleşebiliyor. Mitroviça, Kosova sorununun halen çözülmediğinin en iyi örneği.

Sırlar NATO ve Birleşmiş Milletlere kızgınlığını her yere astıkları Rus bayraklarıyla gösteriyor. Orada herhangi bir NATO bayrağını görmek mümkün değil. Sırlar bugün gelinen durumdan Birleşmiş Milletleri ve NATO'yu sorumlu tutuyor. Sırbistan'dan yardımlarını hiç esirgemeyen Rusya'ya ise minetarlar. Bu yüzden tüm Sırbistan bayraklarının olduğu yerlerde bir de dalgalanan Rus bayrağı minetarlığın cevabı.

Şehri ikiye bölen İber nehri, ülkeyi de ikiye bölen iki büyük güç, bir dönemin kutupları.

Sırbistan’da Rus bayrağı dalgalanırken, Kosova’da da neredeyse her yerde mutlaka Amerikan bayrakları salanıyor.

Kosova halkı bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülkelerden biri olduğu için Amerika’yı hem seviyor hem de tutuyor. Bağımsızlık süreci olsun bağımsızlık sonrası olsun Amerika’nın hep Kosova’nın yanında olduğunu düşünen Kosova halkı, Amerikaya ve Amerikalılara karşı duydukları minnettarlığı, sempatiyi her yere astıkları bayraklarla gösteriyor.

Bir tarafta Rusya ve gücünü tüm dünyaya tekrar nasıl topladığını ıspatlayan Putin hükümeti, diğer yandan da tek kutuplu dünyanın “tek” ve “yegane yöneticisi “ ABD.

İkisi arasındaki çekişme ve mücadele sürerken Kosova arada sıkışıp kaldı. Bağımsızlığının bu denli geç olması, Rusya’nın haka uluslararası siyasette etkili olduğunu gösterdi.

III BÖLÜM

3. SÖYLEŞİLER

3.1. KDTP PRİZREN ŞUBESİ OLARAK TÜRKLÜK VE TÜRKÇENİN MÜCADELESİNİ SONUNA KADAR VERECEĞİZ

Biz Kosovalı Türklerin burada inandığımız mücadelesini verdiğimiz bir

davamız var. Kosova’da Türkçeyi yaşatmak içi gerekirse savaşıcağız.

Bizi Sırlardan ayıran çizgi dilimiz ve dinimizin farklı olmasıdır. Ancak Arnavutlardan ayıran çizgide sadece dil farklılığı var din aynı. Bizim dilimiz ortadan kalkarsa ilerde bizim Arnavut'tan hiçbir farkımız olmayacak.

Orhan Lopar⁴² Kimdir?

2002 den bu yana Prizren’de liselerde felsefe dersi hocalığı yaptım.

2001 yılından bu yana Yeni Dönem gazetesinde köşe yazarlığı yaptım hem de tv de programlar yaptım. Eleştirmen olarak.

Kosova’lı bir Türk olarak bu toplumda var olma mücadelenizden bahsedermisiniz ?

⁴² Orhan Lopar Kosova Demokratik Türk Partisi Prizren Şubesi Başkanı. Bir dönem Yeni Dönem Gazetesinde köşe yazarlığı yaptı.

Biz türklerin burada inandığımız bir şey var, bir davamız var. Biz bunu dedelerimizden gördük. Dedelerimizin bu topraklardan çıkıp gitmelerinden bu yana epey bir süre, zaman geçti. Biz Osmanlı torunlarıyız. Ve bu kimliği burada yaşatmak için elimizden ne geliyorsa yapmaya da hazırız, yapıyoruz da zaten. Osmanlının bu topraklardan ayrılmasından sonra burada kalıp da gitmeyen Türklerin torunlarıyız biz. Onlar o günden bu güne dek bizleri Türk olarak yetiştirdiler.

Asimile olduğumuzu söylüyorlar bu konusunda ne düşünüyorsunuz?

Evet asimile oluyoruz ama eğitilmiş jenerasyonlar yetişiyor. Eğitilmiş birinin asimile olması eğitimsiz birine nazaran çok daha zordur. Dolayısıyla biz eskiye oranla daha fazla okuyan türk genci görüyoruz.

Kosova’da kız alıp vermelerde yani ilişkilerde Arnavut, Türk çok fark etmiyor rahatça evlenebiliyor bu da asimilasyonu hızlandırıyor. Zaten bizi Arnavutlardan ayıran tek şey dilin farklı olması.

Bizi Sırplardan ayıran çizgi dilimiz ve dinimizin farklı olmasıdır. Ancak Arnavutlardan ayıran çizgide sadece dil farklılığı var din aynı. Bizim dilimiz ortadan kalkarsa ilerde bizim Arnavut'tan hiçbir farkımız olmayacak.

Prizren Şube başkanlığına ne zaman seçildiniz?

Son seçimlerde Mayıs 2008’de yönetim kuruluna girdim. Bundan önce de bilinçli bir şekilde partiyi eleştiriyordum sürekli. Yaptığı hataları, izlediği yanlış politikayı.

Benim bir birey olarak hem parti başkanını eleştirme hakkım vardır hem de parti yöneticilerini, bu çok doğaldır.

Biz birbirimizi uyarıp eleştiremesek eğer hiçbir yerde olamayız. Aydın kişiler yol göstericilerdir.

Şöyle diyebilirmiyiz karşısında olduğunuz kurumun bugün içindesiniz?

Ben bu kurumun karşısında değildim ama bu eleştiremeyeceğim anlamına da gelmez. Ben burdaki Türkler'in her zaman tek prti çatısı altında olmalarını istemişimdir. Çünkü önümüzde Makedonya örneği var, Makedonya'daki Türkler üçe bölündüler. Bizim tek parti altında kalmamız daha sağlıklı.

Güçlü bir mücadele verirse Kosova çapındaki mücadele de aynı şekilde güçlü olur.

Asimilasyondan bahsettik bu kavramı siz nasıl tanımlıyorsunuz biraz açar mısınız ?

Osmanlıdan bahsettik, o dönem de de asimilasyon söz konusu idi. Dedelerimizin dedeleri de asimile oluyordu belki ama bu bugünküyle aynı şey değil.

Ama o dönemde bir Osmalı tebası mantığı var, kimse kendisine türk ya da arnavut demiyor herkes Osmanlı diyor, dillerin, milletlerin değil de dinin ortak olduğu bir yapıdan bahsediyoruz.....

Osmanlının kurucuları Karahanlılar'dır bunlar da eski Türkler'dir. Dolayısıyla Osmanlıya hep Türk gözüyle bakılmıştır. Her ne kadar Osmanlı etnik yapısı çok çeşitli bir imparatorluk olsa da.

Osmanlı'nın mantığında bağlayıcılık "ümet" idi. Osmanlı yayılma politikasında dini baz alarak hareket etti. Ancak din değil de öncülüğü ya da bağlayıcılığı dil olsaydı bir düşünün bugün nerelerde Türkçe konuşuluyor olacaktı.

Ancak bu dedikleriniz biraz ütopik değil mi?

Hayır bu dediklerim ütopik, imkansız değil. Osmanlı o dönemde ilerleyip ulaşabildiği yere kadar İslamı değil de Türkçe'yi götürseydi bugün bu dili konuşan çok ülkeler ve bölgeler olacaktı. Çünkü Osmanlı 500-600 yıl bu topraklarda hüküm sürdü bu az bir zaman değil, bunu yapabiliirdi.

Osmanlının bu topraklardan çekilmesi ile 1919 yılında Sırp-Hırvat Sloven Kralığı döneminde ilk yapılan sayımlarla ilgili bir belge elime geçti Belgrad arşivinde. 1913 Yılında Prizren'in nüfusu 36 bin. 1919 yılında 16.bine düşüyor. Bütün bu insanlar Prizren'den göç eden insanlar. Ancak elime geçen belgede bu insanların kim olduklarına dair bir bilgi yok, yazmıyor. Bunlar Arnavutlar diye geçiyor, diğer milletler diye geçiyor sadece Türkler'e ait hiç bir bilgi yok. Tek satır bile yazılmamış. O dönem yapılan sayımlar da Türkler yoktur gözüyle baktıkları için bu insanları Arnavut oalrak ya da başka millet olarak yazmışlardır.

Benim dedem 1919 doğumlu ve hep sayımlarla ilgili anılar anlatır. O dönemlerde sayımları Sırp'lar yapıyor ve Türklere karşı aşırı bir çekingenlik ve korku var. Resmen Türkleri bir tehlike olarak görüyorlar. Bu yüzden de sayımlarda biz yokuz. Şöyle düşünün bir tek kelime bile Arnavutça bilmeyen insanların yaşadığı bölgelerdeki insanların hepsini bunlar Arnavuttur diyerek kaydediyor ve sayıyor.

Ancak Sırp'ların izlediği bu politika onlara 80 yıl sonra geri döndü. Bugün en büyük darbeyi Arnavutlardan yediler. Bu da kötü siyasetin neticesidir.

Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesi ile bu coğrafyadan en çok göç edenler şüpesiz Türklerdir. Ancak bütün bunlara rağmen kalanlar halen var olma mücadelesini veriyorlar.

Kosova'daki Türkler 1950 li yıllarda resmi olarak kabul ediliyorlar. İnsanlar evinde konuştuğu gibi okula gidiyorum diyerek çok memnun kalmışlardır.

Size şöyle izah etmeye çalışayım 1950 li yıllarda bir okulda 7-8 sınıf Türkçe ise 2-3 sınıf Arnavutçaydı. Ama elli yıl sonra gelin görün ki Türkçe neredeyse Prizren dışında hiçbir yerde doğru dürüst okutulmuyor.

50'li yıllarda şehirli olmak için Türkçe bilmek zorundaydı herkes şehirli olmanın dili Türkçeydi. Oysa bugün geldiğimiz noktaya bakın. Korkunç bir şey. Türkler 60 yıl içinde sadece Prizren'e sıkıştırıldılar.

Bunu tetikleyen neydi?

63-67 yıllarında yapılan büyük göç, bu göçün sebeplerini de biliyorsunuz Rankoviç döneminde Türklere yapılan baskılar. Ondan sonra 1970'li yıllarda hızla yükselen Arnavut milliyetçiliği ve bunun gibi sebepler bizi yavaş yavaş yok olmaya götürdü.

Arnavutlar bizim akrabalarımızdır, ancak Arnavutların tarihini müslüman Arnavutlar yazmamıştır. Onların tarihini hep Hristiyan Arnavutlar yazmıştır ve ne yazık ki bunları da hep batı desteklemiştir. Osmanlı'dan hep kötü şekilde bahsetmişlerdir. Ancak gerçek tarihe baktığınızda Arnavutların ayakta kalmasını Osmanlı sağlamıştır. Eğer Osmanlı olmasaydı bugün Arnavut diye bir millet olmayacaktı. Bu insanlar bugün ya Sırp olacaktı, ya Yunan olacaktı ya da Makedon olacaktı. Osmanlı geldiğinde dağılan Arnavutları koruma altına almıştır sırf onlar İslamı seçtikleri için, Arnavutları koruyup kolamıştır. Bazı Arnavutlar bunu kabul eder ama açıklayamaz. Balkanlar'da tarihi yeniden yorumlamak lazım. Çünkü Osmanlı o kadar kötülük yapmamıştır anlatılıp yansıtıldığı gibi.

Bütün bu konuşulanları toparlarsak son olarak siz şunu mu demeye çalışıyorsunuz eğitilmiş gençler bu asimilasyon dalgasına karşı gelebilir ve direnebilirler?

Evet biz bunu eğitilmiş gençlerle ve bilinçli nesille önleyebiliriz.

Bugün ana ülkemiz Türkiye bize kapılarını açtı. Sizde Türkiye mezunusunuz ben de. 1992 den bu yana büyük öğrenci projesi çerçevesinde çok öğrenci yetişti. Eğer Türkiye bize kapılarını açmasaydı bugün bu sayıda eğitilmiş Türk genci göremezdik. Bu bizim için büyük bir nimet.

Neden bugün türkçe resmi dil olarak kabul edilmiyor, sadece belediyeler düzeyinde kabul ediliyor. Oysa bu biz Türkler'e 1951 yılından bu yana verilen bir hak. Bugün neden bunu kullanamayalım, kaldı ki bu da asimilasyonu tetiklemiyor mu?

Kesinlikle tetikliyor. Burada bu konuda sorumlu ve yetkili olan insanlar yanlış yaptı.

Ama anayasaya ben imza atmadım?

Tamam anayasaya sen imza atmadın ama atanı benimle beraber sen seçtin. Bu insanları biz bu konuma getirdik. İmzayı atanın vizyonu olması gerekiyor belli bir tutumu politikası olması gerekiyor.

Ben anayasaya karşıyım daha doğrusu atılan imzaya karşıyım. Bu tutumum anayasa ile başlamadı. Bunun öncesi var. Hayatta tesadüfler olur ama siyasette tesadüf yoktur.

İkinci dönem başkanlığını yöneten UMNİK Bernard Kushner Dünya Sağlık Örgütü'nün başkanıydı.

Bernard Kushner geldiği zaman ilk dediği burda Türkçe yoktur.

1999 da geldiğinde şunu dedi “1974 anayasasında ki her şey geri dönecek bir tek Türkçe geri dönmeyecek”. Öyle de oldu herşey var sadece Türkçe yok.

Biz de ona karşı tepkimizi veremedik. İlk seçimleri boykot ettik ama ondan sonra geri adım atık.

Yüzdelikli sisteme bizim Genel Başkan imza attı ve Türkçe de böylelce bitiyor.

Türkler ilerde sadece Mamuşa'da olacak. Prizren 'de bile kalmayacak. Durum çok vahim.

Kosova tek uluslu bir toplum değil Kosova çok uluslu bir toplum onun için her yerde bizim de hakımız olmalı diye düşünüyorum ve bunun mücadelesini veriyorum.

Ben bu anayasayı istemedim kabul de etmiyorum ben Kosova Demokrtik Türk Partisi Prizren Şubesi başkanı olarak 1974 anayasasında nasıl Türklerin olduğu her yerde Türkçe varsa ben onu kabul ederim, bunu değil.

Eski Yugoslavya dönemindeki Türkler ile bugünkü Türklerin sorunları arasında ne tür farklar var?

Eskiden Liberal Sosyalizm denilen bir dönemde yaşanıldığı için refah düzeyi de aynı zamanda çok yüksekti. Ülke iyi konumda olunca bu en tabandaki halka kadar yansıyor. Bizim bablarımızın döenmi olan Tito dönemini bugün herkes istiyor. O nesile sorduğumuzda hepsi hayatlarından çok memnunmuşlar. Dolayısıyla bugünün şartları ile o günün şartları aynı değil. Şuanki toplum hem yaşamak için hem ayakta kalmak için bir yandan da benliğini korumak için mücadele veriyor. Sonuçta savaştan çıkan bir toplumuz.

Dünya ekonomik krizle uğraşıyor biz hiç etkilenmiyoruz çünkü bizde kriz hep var.

Peki siz bir şube başkanı olarak ne bekliyorsunuz Türkiye'den ne tür yardımların yapılmasını istersiniz?

Türkiye şu an Ortadoğuda ve Balkanlarda en büyük güç.

Bize her konuda sahip çıkmaları gerekiyor. Kosova ve Türkiye arasındaki bağı Kosovalı Türkler kuracak. Başka bir şey düşünülemez bu konuda. Geçenlerde Ali Babacan burayı ziyaret ettiğinde bunu ifade etti.

Büyük Öğrenci projesinden Arnavutlar ve Boşnaklar da faydalaniyor bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Çok doğru yapılıyor sonuna kadar destekliyorum. Bir yerin ekmeğini yiyen biri oraya karşı kötü duygular besleyemez, orayı sövemez. Bu onlar için de iyi bir şey bizim için de. Gelip burayı görmeleri burada eğitim almaları bizim için avantaj. Aynı kafa yapısına sahip gençler olmuş oluyor ve bu insanlarla çalışmak daha kolay çünkü benzer dili konuşuyoruz.

3.1.1. Sonuç;

Görünen o ki Kosov Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı Mahir Yağcılar ile Kosov Demokratik Türk Partisi Prizren Şubesi Başkanı Orhan Lopar birçok konuda birbirinden bağımsız fikirleri ile mücadele ediyorlar. Prizren Şubesi başkanı Orhan Lopar Genel Başkan Mahir Yağcılar anayasaya imza atmakla suçluyor ve açık bir dille eleştiriyor.

Fikirleri her ne kadar birbirine uymasada aynı şey için mücadele savaşı veriyorlar.

Prizren şube olarak Kosova Türklerinin kalesi gibi dir diyebiliriz. Çünkü Prizren hem şube olarak hem de türk nüfusu olarak güçlü bir bölge bu

bağlamda bağlayıcılığı olan tek şube olduğu için orada alınan kararlar Kosova Türklerinin kaderini belirliyor diyebiliriz.

Genel merkezle arasındaki uyuşmazlıklar bir yana Prizren Şubesi genç ve eğitilmiş nesil baz alarak liberal bir politika izleyerek gerek boşnaklar gerek se arnavutlarla da ilişkileri sıcak tutma yolunda ilerliyor.

Türklerin en yoğun yaşadığı şehir Prizren şehri olduğu için Kosova Demokratik Türk Partisinin merkezi de Priştine yerine Prizrende. Şubenin arnavut ve boşnaklarla ılımlı politika izlemesi daha önceleri araları açılan Türkler ve Arnavutların özellikle gençlerin hızlı bir şekilde kaynaşmasına vesile oluyor.

Kosova'da yetişen yeni nesil ya çok milliyetçi ya da bunun tam tersi çok apolitik.

Sonuç olarak bu röportajın değerlendirmesinden şunları çıkarıyoruz, Kosova Demokratik Türk Partisi Prizren Şubesi olarak 1974 Anayasasında verilen hakların aynılarının da bu anayasada olmasının mücadelesini hem hükümete karşı tavrını koyarak veriyor hem de Kosova Demokratik Türk Partisi genel merkezine. Kimlik sorunu hemüz aşılmış değil. Belediyeler düzeyinde olmasına rağmen halen türkçe kimliklerin basılmaması göz yumulacak bir durum değil. Dolayısıyla şube ve genel merkez arasında da tek anlaşılmadıkları nokta şu an için bu. KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar ve KDTP Prizren Şubesi Başkanı Orhan Lopar Türkçenin resmi dil olması konusunda birbirinden farklı düşünüyorlar.

Şube başkanı Orhan Lopar yüzdelikli bir sistemle temsil edilmek istemiyor. Bunun hala değiştirilebileceğine inanıyor bunun için de şube olarak mücadelesini veriyor.

Kendisi halen Kosova kimliklerini ve pasaportunu almamak için direniyor.

3.2. KOSOVALI TÜRKLER'İN İLK TÜRKÇE GAZETESİ

TAN

Tan gazetesinin ilk kurucularından biri de İskender Muzbeg⁴³,

Muzbeg ile Tan'ın nasıl kurulduğunu o dönemki yayın hayatını, Tan'ı kapanmaya götüren nedenleri konuştuk.

Siz Tan Gazetesinin kurucularındansınız, ilk kurulduğu yıllardan bugüne dek daha doğrusu kapanmasına kadar ki sürecin bütün aşamalarını biliyorsunuz, Tan gazetesi ilk kurulduğu 1969 yılında izlediği politika neydi, nasıl bir gazete idi?

Tan Gazetesi 1969 yılında çıkmaya başladı, o zamana kadar Kosova Türkleri'nin enformasyon alanında sadece radyo yayınları vardı bir de dergileri vardı. Yazılı basında gazete olmadığı için Tan'ın önemi çok büyüktü.

Tan Gazetesinin o zaman ki genel yayın yönetmeni Süleyman Brina'ydı. Tan Gazetesinin konsepti iki bölümden oluşuyordu, biri siyasi ve diğeri de kültürel sayfalardı.

Siyasi sayfaların sorumlusu Enver Baki'ydi, kültür sayfalarının sorumlusu ise bendim.

Kültür sayfaları bünyesinde gazetede gençlik konuları, kadın konuları ve çocukları ilgilendiren konulara ilişkin sayfalar yer alıyordu.

⁴³ İskender Muzbeg Tan gazetesinin ilk kurucusu, Kosovalı araştırmacı yazar, hukukçu.

Çalıştığınız ekipte kimler vardı?

Altay Suroy, Bayram İbrahim, Müberah Tuba kadın sayfasını hazırlıyordu, bir de spor sayfasını hazırlayan Safet Dreka vardı. Biz bu ekipte o zaman çok büyük ilgi gören Tan gazetesini çıkarmaya başladık.

Sizi buna iten ne idi?

İlk önce şunu belirtmekte fayda var. Tan gazetesinin çıkması ya da fikrin ortaya atılması bizim şahsi isteğimiz değildi. Zaman onu gerektiriyordu ve bu tür bir gazetede Türkçe olarak çıkmak zorundaydı. Şöyle söylemekte fayda var ilk olarak o dönemi anlamak gerekiyor. O dönemin Yugoslavyası'nda bir merkeziyetçi yönetim vardı bir de öz yönetim vardı. Dolayısıyla merkeziyetçi olmayan bir döneme girildi. Bu dönemde zaten Arnavutça ve Sırpça gazeteler çıkıyordu Türkçenin de hak eşitliği açısından çıkmasına karar verdi hükümet.

Buna hangi kuruluş karar verdi?

Dönemin Kosova Sosyalist Birliği karar verdi. Çünkü Arnavutça çıkan Rilindija gazetesi Kosova Sosyalist Birliği'nin organıydı. Aynı şekilde Sırpça olarak çıkan Jedinstvo gazetesi de Kosova Sosyalistler Birliği'nin Organıydı. Dolayısıyla Türkçede bir gazetenin çıkması gerekiyordu çünkü burada büyük bir topluluk olan Türkler de yaşıyor ama gazeteleri yoktu. Tan fikri ve kurulma sebebi bu şekilde doğdu.

Bu karardan sonra hemen bir kadro oluşturduk. Ben o dönemde hukuk fakültesinin birinci sınıfındaydım. Kadro hiç yoktu gazetecilik ya da basın yayından mezun kimse yoktu, zaten Türkçe okular 1951 yılında açılmıştı onun için erken bir tarihti.

Amatör bir ekipten oluşuyordu kadro. Ancak Üsküp'teki Birlik gazetesi ekibinden çok faydalandık. Biliyorsun Üsküp'teki Birlik gazetesi 1944 yılında çıkmaya başlamıştı.

Birlik gazetesi ekibinin yardımını istedik ve Tan her hafta Üsküp'te basılıyordu. Biz Kosova'da hazırlıyorduk her şeyi tüm gazeteyi hafta sonu bir gün önce Üsküp'e gidip orda son hazırlıkları yaptıktan sonra gazeteyi basardık. Çoğu defa Nüsret Düşo Ülkü'nün evinde oturmuşuz ve orada beraber çalışmışızdır.

İşte Tan gazetesi bu şekilde çıkmaya başladı. Birkaç yıl Üsküp'te basıldı ve ondan sonraki yıllarda artık Priştine'de basılmaya başladı.

Tan Gazetesi Devlet bünyesinde olduğu için yayın politikası ne idi ?

Yayın politikası genellikle Rilindija'nın yayın pilitikası gibiydi. O dönem Rilindija Gazetesi Arnavutça yayınlanıyordu ve onun izlediği politikaya benzer bir politikayı da Tan Gazetesi izledi. Buna Sırpça çıkan Jedinstvo gazetesi de dahil.

Peki sizin farkınız ne oldu?

Farkımız şurada. Bugünkü deyimle milli azınlığın gazetesi olduğu için, o zaman ulus ile halklar vardı. Dolayısıyla Tan gazetesi bir ulusun değil bir halkın gazetes idi. Daha çok Türklerin sorunlarına çözüm arama yollarına gitmiştir bu da yayın politikasına yansımıştır.

Tan Gazetesinin ilk sayısında şunlar yer alır, Kosova Türklerinin varlığının korunmasına, kültürünün dilinin korunmasına dikkat edilecektir ve bu değerler korunacaktır.

Bu yayın politikası çerçevesinde genel olarak özyönetimi, demokrasiyi, ulus ve halklar arasında kardeşlik birliği genişletmek ve tüm bunların yanı sıra Türk halkının karşılaştığı güçlükleri dile getirmektir.

Peki çözüm bulmuşm mudur Tan gazetesi o dönemin Türklerinin sorunlarına?

Çok çözüm bulmadıysa da devamlı olarak dile getirmekle bir ses yaratmıştır. Eğitim sorunlarımız köşesi açtık. Bunu şu nedenden dolayı yaptık. O yıllarda 1969-1970 yılında özellikle Türkçe eğitimde bir azalma baş gösterdi. 1971 yılında çok oldu. O yılda her on yılda olduğu gibi nüfus sayımı yapılıyor ve 1971 yılında da yapıldı. 1961 yılında yapılan nüfus sayımında 24 bin Türk'ün kayıtlı olduğu tespit ediliyor. Ancak 1971 yılına gelindiğinde bazı milliyetçi ve şoven guruplar burda Türk yoktur deyimleriyle Türklerin sayısını azaltma politikasını izlediler. Bu resmi bir politika değildi, gayri resmi idi ama çok etkili oldu.

Bu hangi kesim tarafından yapıldı, Sırp kesimden mi Arnavut kesimden mi?

Bizim hissettiğimiz Arnavut kesiminden geldiği idi. Onlar burada Türklerin yaşamadığı burada Arnavutların zorla Türkleştirildiği felsefesini ortaya attılar ve baskılar uygulamaya başladılar. Bu baskıyı biz 1971 yılında yapılan nüfus sayımında gördük ve sayımız 24 binden 12 bine düşürülmüştür ve bugün de hala 12 bin diye geçiyor kayıtlarda.

Bu çok ciddi bir rakam yarısı birden ne oldu 10 yılda?

Bu milliyetçi ve şovenist gurupların bilerek uyguladıkları bir politikaydı.

Asıl sorun şu, bu neden hala 12 bin neden bu sayı ne azalıyor ne çoğalıyor. Burdan şunu çıkarıyoruz ki demek ki nüfus sayımları doğru dürüst yapılmıyor.

İşte bu tip konular o dönemde olduğu için biz Tan Gazetesi olarak bunlara yer verdik eğitimde sorunlar köşesi başlığı altında.

Bize de baskı uygulandı o dönemlerde Tan gazetesi olarak. Sayımların yapıldığı dönemlerde özellikle Savcı gelip yazıları denetliyordu. Buna direk

hakkı yoktu ama dolaylı yoldan da olsa bazen bunu yapıyorlardı. Bu tamamen göz dağı vermek içindi.

Haftalık mı aylık mıydı?

Tan gazetesi ilk yayım hayatına başladığında iki haftada bir çıkıyordu ancak kısa bir süre sonra haftalık çıkmaya başladı ve ondan sonra hep haftalık olarak çıktı.

16 sayfa çıkıyordu bu sayı zaman zaman değişiyordu, kriz dönemlerinde bazen sayı düşüyordu.

Sizce Tan Gazetesinin önemi ve rolü neydi Türk toplumunda ?

Bence Tan önemli bir rol oynamıştır Türk toplumu için. Tan 30 yıl Türk halkı için çok pozitif örneklerle doludur. Bazı negatif olaylarda vardır hiç negatif yönleri yoktur demiyorum. Mesela son dönemlerinde Sırp milliyetçi politikasının bastırmasıyla Tan'ın kendi başına bir kurum iken Jedinstvo ile birlikte bir tek kurum ya da çatı altına kayma politikasını da izlemiştir. Biz buna ya da halk buna Sırp yanlıları gözü ile bakmıştır. Bu Tan için olumsuz bir yayın politikasıydı. Ki 1999 Nato Müdahalesinden sonra Tan'a yan gözle bakma ve sevmemenin nedeninde bu yatır. Tan'ın son dönemi Sırp tarafına kayma olmuştur.

Çünkü Rıbindija kapatılıyor ve Tan ile Jedinstvo gazetesi Panorama isminde yeni bir kuruluşun çatısı altında birleşti.

Başta dönersek Tan kendi rolünü genel anlamda çok iyi oynamıştır. Tabi bu o dönemin şartlarında. Sosyalizm hakkında bilgiler vererek Türk kimliğini korumuştur.

Yugoslavya'nın diğer Sosyalist devletlere ya da yönetimlerden farkı budur diyebilirmiyiz özellikle Sovyetler Birliğinden, çünkü biliyorsunuz Sovyetler'de Türkleri öne çıkarmak yerine tam tersi bir asimile politika izlenmiştir

Sadece Türk halkı konusunda değil Yugoslavya'nın politikası bütün konularda Sovyetler Birliği politikasından farklıydı. Dolayısıyla halkları asimile etme konusunda da Sovyetler'den çok farklıydı.

Sovyetler bir tek ulus yaratma girişimi ve baskısı ile çalıştı, Yugoslavya'da ise her ulusun her halkın kendi benliğini koruma ve yaşatma ve geliştirme girişimleri vardı.

O zamanlarda biz Türk halkının benliğini kimliğini korumak için

Türkiye ile ilişkilerinin iyi olmasını istiyorduk. Dolayısıyla Türkiye'deki bir kültürel gelişme burada yansıtılıyordu, Tan gazetesinin sayfalarında. Atatürkü hakkında bir yıl makaleler yazdık. İşte biz o dönemde Türk halkının biraz Sosyalizmi örerak, biraz Sosyalizm hakkında bilgiler vererek Türk halkının bu toplumda kendi yerini bulmasına yardımcı olmaya çalıştık.

Tan misyonunu bitirip kapandı şeklinde söylemler var, peki Tan misyonunu bitirmeyip kapanmasaydı bugüne kadar sürseydi daha mı iyi olurdu Türk halkı için ya da gerçekten kapanması mı gerekiyordu?

Hayır kapanması gerekmiyordu. Tan'ın kapanması indirekt bir biçimde yani dolaylı bir biçimde “artık Türk halkı yoktur gibi türk halkı zaten burda yoktu” söylemlerle ve politikalarla Tan'ın kapanmasında önemli rol oynadı bu faktörler ve bu faktörlerin ana kurucu aktörleri.

Bir diğer neden de Tanın kapanmasında bütün gazeteler kapandı o dönemde. Bu biraz ekonomiyle biraz da dönemin politikasıyla alakalı. İlk önce ekonomi ağır bastı finans kaynak bulunamadı. Bir diğer Türkçe gazete Yeni Dönem

gazetesinin de bu sebeplerden dolayı kapanması ya da kapatılması Türk halkının genel çıkarlarını zedelemektedir.

Politik yönü artık Yugoslavya değil Sırbistan hükümeti vardı ve bu organların finansal anlamda desteklenmesi Sırbistan hükümeti tarafından olacaktı. Dolayısıyla bu biraz da belli kesinlerde kaygılara endişelere neden oldu. Şimdiye kadar Yugoslavya politikası Sırbistan politikasına mı kayıyordu. Bu Sırp larla ortak iş yapmak mı demekti gibi düşünceler ve kaygılar gazetenin kapanma sürecini hızlandırdı.

Ancak bu tür yayın organlarının kapatılması yazılı basın için söylüyorum ister Tan gazetesi olsun ister Yeni Dönem gazetesi olsun bunlar buradaki Türk halkının çıkarlarının zedelenmesidir. Gazete bir yayın organı olarak Türk milletinin kimliği idi. Gazete daha doğrusu yazı başka bir şeydir, radyo gibi değildir, radyoda bugün dinlersinin yarın o unutulur gider. Ama gazete öyle değildir o kalıcıdır, yazı kalıcıdır. Yazı çok önemlidir, arşivdir.

Türk halkı sizce sizin yaşadığınız dönemde Yugoslavya döneminde mi daha avantajlıydı yoksa şu anda bizim yaşadığımız dönem de mi daha avantajlı?

Bu konuyu birkaç açıdan değerlendirmek gerek. Şimdiki toplum bence daha avantajlı ama belli başlı ana damarların kesilmemesi şartı ile. Siyasi alanda bugünkü toplum daha avantajlı, bir yerde bir müdür var diğer yerde millet vekilleri var. Kontenjanla temsiliyet var sadece oyla değil. Ancak Türkçe'nin eşitliği konusu kesilmiş bir damar.

Sizce asimile oluyormuyuz?

Ben bu konuyu araştırmadım onun için bu konu hakkında bir şey söyleyemem. Ancak şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki biz kafalarımızda asimile oluyoruz. Kafalarımızda müthiş bir erozyon var.

Ne gibi ?

Kimliğimizle ilgili erozyonlar var. Değer yargılarımızla ilgili, kişiliğimizle ilgili. Kendimizi iyice tanıyıp bilmemiz gerekir. Kimlik derken ile de milliyetçi, şoven ruhlu kimliği kastetmiyorum. Tarih içerisinde hakettiğimiz bir kimlik ve var olma mücadelesi içinde bir kimlikten bahsediyorum.

Sizce hükümet burdaki Türklere nasıl bakıyor, azınlık kavramı mesela neden biz Türkler 500-600 yıl var olduğumuz bir coğrafyada azınlık kavramı çerçevesinde, azınlık statüsünde değerlendiriliyoruz?

Dil konusunda bu dediğiniz çok doğru. Biz tüm Kosova’da her yerde Türkçenin eşit bir şekilde kullanılmasını istiyorduk. Ama bize hep sayınız az dediler. Bunu hem burdakiler dedi hem de buraya dıştan gelenler dedi.

Türkçe konusunda, buradaki faktörler hükümet midir, Cumhurbaşkanlığı mıdır, tamamen dıştan gelen dış faktörler midir bilemiyorum. Türkçeyi burda rahat rahat resmi dil seviyesine çıkarabilirlerdi. Bu neden olmasın sizinde sorunuzda belirttiğiniz gibi biz burda 500 yıldan fazlayız neden dilimiz resmi dil statüsünde olmasın. Ancak burda bunu bilerek kesmek istediler ki bu daha önce de bahsettiğimiz gibi belli başlı Türk kimliğinin ana damarlarından biridir. Bu damarı keserseniz ki ana atar damar niteliğindedir siz değil sadece dili, kimliği ve kültürü de beraberinde kaybedebilirsiniz. Ancak bunları çok derinlemesine düşünen yok.

Bernard Kushner hakkında ne düşünüyorsunuz, biliyorsunuz kendisi anti Türkçüdür ve burada Türkçenin resmi dil olmamasında önemli bir rol aynadı?

AGİT’ten Bernard Kushner Prizren’e geldi. Dil konusunda Türk Demokratik Partisi ile anlaşacaktı. Beni de hukukçu olarak davet ettiler. Bana bir hukukçu olarak bu konuda ne düşündüğümü sordular, ben de çok rahat ve esnek bir şekilde Bernard Kushner’in 1 numaralı yönetmeliğinde Kosova’da Arnavutça

ve Sırpça eşittir diye yazıyor. Ben de buna en kolay ve basit bir çözüm önerdim bu maddeye bir de Türkçe ekleyelim olsun bitsin. Kendisi de bana o anda hemen döndü dedi ki ben artık sizinle konuşmam.

Bundan önce Bernard Kushner Türkiye'ye gidecekti bize de “ya biz Türkiye ile anlaşsak na yaparsınız” diye sordular. Kosova'da Türklerin temsilcileri olarak bir gurup Türkiye'ye gittik aralarında ben de vardım. Rahmetli İsmail Cem Dışişleri Bakanlığında, Bülent Ecevit başbakan konuyu anlatıyorum ve diyorum ki bakın Bernard Kushner ve onun ekibi bize diyor ki ya biz Türkiye ile anlaşsak bu konuda. Sonra siz ne yaparsınız. Ben de dedim ki bu bize yapılan bir baskıdır. İsmail Cem ayen şu sözlerle bana döndü, biz sizin arkanızdayız. Kosova Türk halkının arkanızdayız.

Bernard Kushner Türkiye'den döndüğünde Prizren Kültür evinde şunları demiştir, burada Türklerin hakları var ama Türkçe resmi dil değildir ve bu sözlerin arkasına Prizren halkı Bernard Kusner'i alkışlamıştır. Bu rezalet suç sadece Kusnerde değil bizde de var. Bzi kendi kimliğimizi ve kültürümüzü koruyamasak sahip çıkmasak dışardan birinin bunu yapmasını beklemek çok da doğru değil. Prizren'de alkışın olması rezalet.

Bugün biz daha avantajlıyız çünkü rahatlıkta eleştirebiliyoruz ve konuşabiliyoruz. Ama eskiden biraz daha tedirgindik, biraz korkuyorduk.

Ben şunu hep söylüyorum hukukcu olarak. Eğer bir şey var ise onun hukuk temelini yaratacaksınız.

Dil meselesi çok tartışmalar yarattı siz bir hukukçu oalarak bunu nasıl değerlendiriyor sunuz?

Şimdi bu meseleyi sadece Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkana yüklemekle de olmuyor. Ondan önce anayasa hazırlanırken daha bitmeden önce toplantılar düzenleniyordu ve dolayısı ile Genel Başkan beni de davet ediyordu. Ben her zaman şunu söylüyordum, dil konusunda Türkçe

konusunda bir stratejimiz yok. Eğer bir stratejimiz olursa, o zaman biz başarırız.

Strateji ne demek, strateji Genel Başkan bir yerde Türkçenin eşitliği hakkında konuşursa biz göz kırpmayalım. İşte konuşuyor diyerek bu işi geçiştirmeyelim. Biz de arkasından onu destekleyelim her yerde. Prizren belediyesinde bizden biri olarak Ercan Şpat belediye başkanı herhangi bir konu üzerinde konuşurken bile hemen dil meselesini gündeme getirecek o anda ve orada. Bu şekilde bir yol izleseک başarırız. Aksi taktirde olmaz. Dolayısıyla biz ne ekip olarak ne de kurum olarak çalışmadık. Kurum ve ekip oalrak çalışmadın mı o zaman bireysel çıkarıcılar devreye girer ve iş amacından sapar. Bu da bizi bölünmeye götürür.

Önümüzde bir Makedonya örneği var üç partiye bölündüler, peki biz nasıl bir yol izleseк daha başarılı oluruz sizce biz de de alternatif isimler olmalı mı, olmamalı mı?

Aslında şöyle diyelim ikisi de kötü, tek partide, çok partiler de. Ancak yapılan değerlendirmeler ve gözlemler tek bir çatı altında olmayı gerektiriyor. Bu çok önemli aksi taktirde biz de Makedonya'daki gibi bölünürüz. Şimdi bölünme zamanı değil, birlik beraberlik zamanı. Biz bu konuyu partide de çok tartıştık. Biz tek parti çatısı altında olmalıyız ama farklı düşünceleri de içimizde barındırarak. Hepimizin düşüncesinin aynı olmasını beklemek de doğru değil. Bu bizden değil diyerek dışlama metodunu uygulamamalıyız. Ben parti yönetiminde değilim orada farklı düşüncelere nasıl bakılıyor çok iyi de bilmiyorum. Ancak farklı düşünceler zenginliktir bunu da unutmamak gerekir.

3.3. DOĞAN GÜNEŞ “TAN’ IN ” BATIŞI

Yugoslavyalı Türklerin ilk Türkçe gazetesi Tan’ın son dönemleri ve Tan’ı kapanmaya iten nedenleri son dönem yazı işleri müdürlüğünü yapan Raif Vırmica⁴⁴ ile konuştuk.

Sizin döneminizdeki Tan gazetesinin yayın politikasındna ve Türkçe’nin o dönemdeki yerinden kısaca bahseder misiniz?

1990’lı yılında çok partili rejime geçildi ve dolayısıyla o dönemde tüm devlet kurum ve kuruluşları bu rejim değişikliğinden etkilendi. Kısacası bu rejim değişikliğine ne toplum hazırды ne de basın. Yeni rejim değişikliği hazırlıksız bir biçimde bizi yakaladı.

Tan gazetesi tek partili sistemde devlet bünyesinde çıkan bir devlet gazetesi idi. Ancak Tan gazetesinin Arnavutça ve Sırpça dilinde çıkan gazetelerden kendine özgü ayrı bir yayın siyaseti içinde hareket ediyor olması Tan’ı diğerlerinden farklı yapıyordu.

Ne gibi?

Devlet o dönemin Yugoslavya Hükümeti Tan Gazetesinin Türkler konusunda ve diğer halklar konusunda yazdıklarına hiç ama hiç karışmıyordu. Bu bağlamda bağımsız bir gazeteydi diyebiliriz. Bu anlatıklarım benim çalıştığım dönemler için geçerli.

O dönemdeki yazılarda Türk varlığına, unsuruna türklere ait bütün edinimler o yazılarda, yorumlarda mevcuttu.

Gazete iki bölümden oluşuyordu, siyasi bölüm ve kültür bölümü.

⁴⁴ Raif Vırmica, Kosovalı Türklerden, araştırmacı yazar, Eski Tan gazetesinin son yazı işleri müdürlerinden.

Kültür bölümünde genellikle Türk kültürüne önem veriliyordu. Gazetenin kültür kısmı çok önemsedığımız bir alandı.

Ekonomik krizin hissedildiği dönemlerde gazete sayfa sayısını azaltığımızda kültüre yine çok yer verdik ama diğer milletlerin halkların kültürlerinden daha az bahsederek ağırlığı ve çoğunluğu türk kültürüne ayırdık. Gazetede en çok yer verilen konu Türkleri ilgilendiren konulardı.

Ayrıca gazetede o dönemde Kosova'da hafta içi basında yer alan haberlerin neredeyse hepsine yer verdik. Bu kısım da gazetenin siyasi ayağını oluşturuyor.

Gazeteye Türkiye'den de yazılar geliyordu. Bunlar genellikle Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinin bazı köşe yazarlarının yazdığı yazılardı.

Tan Gazetesinde Kosovayla ilgili özellikle Kosovalı Türkler ağırlıklı haberler çıkıyordu. Bunun dışında diğer konulara ve sivri siyasi yorumlara bilerek yer vermiyorduk.

Çünkü denge politikasını izlemesiniz ayakta kalamasınız. Biz de Tan gazetesi olarak o dönemde yaklaşık 7 yıllık yayın politikamızda olabildiğince politik yorumlardan uzak durmaya çalıştık. Ancak bu hiç siyasi yazılarımızın olmadığı anlamına gelmez. Biz haftalık haberleri yorumsuz bir şekilde aktardık. Diğer taraftan da buradaki Türklerin sorunlarını, yaşamlarını, eğitimlerini, kültürlerini, sanat hayatlarını v.s. okuyuculara aktardık. Zaman zaman ekonomik haberlere de yer verdi gazete.

Benim yazı işler müdürlüğünü yaptığım yıllarda Tan gazetesinin yaşatılmasıyla ilgili yorum yazıları yazıldı. Tan gazetesine Türk toplumunun destek sunması için girişimlerde bulunuldu.

Gazetenin devlet içinde olan bitenler konusunda yüzeysel ilgilenmesi gerektiğinden yayın politikamızı ona göre çizdik. Zaten o dönemde başka türlü olmazdı.

Gazetenin kapanmasının ana nedeni neydi?

Gazetenin kapanmasının ana nedenlerinden biri o dönemki Yugoslavya'da uygulanan ekonomik yaptırımlardı. Ekonominin kötü olduğu ya da yavaş yavaş kötüleşmeye başladığı bir döneme denk gelmişti gazetenin son yılları.

Tan gazetesi de özörlü nedenlerle Türklerin mutlaka varlığını belirleyecek en büyük unsurlardan birisiydi ve o şartlar altında bocalama dönemine girdik ve gazteyi bir şekilde devam ettirmeye çalıştık.

Gazete 16 sayfadan 8 sayfaya indirildi. Gazete bünyesinde çıkan dergiler, kitaplar, kültürel sanat dergileri olsun araştırma dergileri olsun bütün bunlara ara verdik. Tüm olumsuzluklara rağmen, neredeyse Tan'ın kapanmaması için var gücümüzle hem çeliştik hem de mücadele ettik. Orada çalışanlar yaklaşık iki yıl maaş almadan sadece fedakarlık yaparak bu gazetenin çıkmasını sağladılar. Çalışan kadro yaptıkları işte karşılık beklemeden çalışmalarını devam ettirdiler.

Rilindija gazetesi Arnavutça dilinde çıkıyordu, Jedinstvo gazetesi Sırpça çıkıyordu Tan da Türkçe çıkıyordu. Bu üç gazete Kosova'nın önemli gazetelerindendi . Bunlar ortaklaşa bir şirket kurdular Panorama isminde ve yayınlarına bu şekilde devam ettiler. Ve bütün bu gazeteler Panorama himayesi altına alındı. (1995-1997 yıllarında.)

Ancak Yugoslavya kötü bir dönemden geçiyordu ve ekonomi bu yıllarda bir hayli zayıflamıştı, bu durum dolayısıyla bize yansımaya başladı. Biz bazen ekonomik yetersizlikten gazeteyi çıkaramaz olduk.

Kosova'daki siyasi olaylar bizi çok etkiledi. Tan gazetesi olarak eski yayın sistemimizi değiştirmek istemediğimizden çok problemle karşılaştık. Problemleri yaratanlar belli kesimlerden insanlardı.

Kimdi bu kesimler Sırplar mı, Arnavutlar mı?

Çoğunluğu Arnavutlardı.

Çünkü biliyorsunuz biz bilerek ve isteyerek siyasi yorumlardan uzak duruyorduk. Tabi bu tutumumuz o dönem Arnavut gazetelerini daha doğrusu basını kızdırdı diyebilirim. Çünkü onlar Kosova'daki siyasi olaylara karşı bizimde yazıp çizmemizi istiyorlardı. Ancak ben bilerek buna girmek istemedim, çünkü Kosova karışuyordu siyaset o dönemde bizim için çözüm değil sorun olacaktı.

Büyük balık küçük balığı yutar hikayesi.

Arnavutça yayın yapan gazeteler Tan gazetesinin de onların yayın politikasına benzer bir yayın politikası izlemesini istediler. Biz buna yanaşmayınca da sorunlar ve kavgalar ortaya çıkmaya başladı. Biliyorsunuz o dönemde Arnavutlar hükümete karşı ciddi tavırlar almıştı ve bu siyaseti yayın organları da sonuna kadar destekliyordu.

Biliyorsunuz Sırbisten hükümeti ve Kosova için 1991-1997 yılları karışık bir dönemdi. Ancak ben eski yayın politikamdan caymadım ve çizgimi de değiştirmedi. Bu bazı kesimlerin hoşuna gitmedi. Ben bu tutumun yüzünden gazeteden ayrılmak zorunda kaldım. Zaten ben ayrıldıktan çok kısa bir süre sonra gazete kapandı. Açıkçası ben de son dönemde tam olarak neler olduğunu ve nasıl kapandığını bilmiyorum.

Tan Gazetenin ana felsefesi Türk toplumuyla ilgili idi. Tüm Kosova’da o dönemde başka gazete de olmadığı için her yerde Tan gazetesi okunuyordu. Gazete Priştine de basılıyordu.

Tan Gazetesi 3000 adet basılıyordu, bunun bir bölümü Türkiye’ye gidiyordu. Türkiye’deki bütün devlet kütüphanelerinde yerini alıyordu.

Türk Toplumunu ile ilgili kaygılarınız var mı varsa nelerdir?

Türk toplumu ileride Kosva’nın yeni yapılanmasıyla da beraber yeni bir yapılanmaya girecektir. İleride yapılacak olan nüfus sayımları bizim için çok önemli. Biz belirli bir standartta olursak yani sınırı bulabilirsek başarılı olabiliriz diye düşünüyorum. Ancak anavatanımızın da bize yardım etmesi gerekiyor. Ana vatanımız Kosova Türklerine karşı tavrını mutlaka değiştirmelidir. Değiştirmelidir derken bugüne kadar yaptıklarını gözardı etmiyoruz çünkü bugüne kadar yapılan birçok olumlu çalışmalar var ancak bugünden sonra daha fazla çalışmalıdır. Kosova türklerinin sayısının artması için belki bir şey yapamaz ama bu sayıyı koruyabilir, korumak için birçok şey yapabilir. Buradaki Türklere çeşitli imkanlar sağlaması gerekiyor. Bu imkanlar siyasi, kültürel en çok da ekonomik olmak zorunda. Eğer Kosova’ya bu konuda yatırımlar yapılırsa buradaki Türkler’de bundan nasibini alacak. Türkiye ekonomik alanda Kosova’ya yatırımlar yapacak ancak bizim istediğimiz şu, bu yatırımlarda bir yüzdelik de özel olarak sadece Türklere hitap edecek yatırımların yapılması gerekir.

Mesela büyük öğrenci projesi var, bana göre bu projede öyle değişiklikler olmalıdır ki Kosova Türk toplumunu o eğitimden mezun olacak kişileri bu toplumu ayakta tutması için kabiliyetli olmaları gerekir.

Öğrenci projesi ile gençlerimize öyle kontenjanlar verelim ki Kosova’ya dönen öğrenciler büyük çalışmalar yapma imkânını bulsunlar.

İstihdam konusunda bizi ileriye döndürecek kilit noktalara odaklanmalıdırlar.

Sizce Yugoslavya dönemindeki Türkler bugünün Kosovası'nın Türklerine göre daha avantajlı mıydı?

Şimdi bizim nesil daha avantajlı gibi görünür ama aslında değildir. Nedeni de bizim Arnavutça yerine Sırpça öğrenmemizdir. Üniversite için Priştine, Belgrad ya da Yugoslavya'nın diğer bölgelerinde okuyorduk. Dolayısıyla biz Türkçeden çok Sırpçayı öğrendik. Ama şimdiki nesil öyle değil kendi ana dilinde üniversite okuyabiliyor. Siz şanslısınız. O dönemde bize bu imkanlar verilmiş olsaydı belki de biz daha yetenekli olurduk. Şimdi sizin eğitimleriniz Türk toplumunu daha ileriye taşımalıdır. Her iki dönemin kendine ait avantajlar ve dezavantajları var. Önemli olan bu dezavantajları ortadan kaldırmak bizim önceliğimiz olmalı.

3.4. KOSOVA TÜRKLERİNİN TÜRKÇE YAYIN ORGANI YENİ DÖNEM'İN DOĞUŞU VE ÇÖKÜŞÜ

Yeni Dönem Medya Grubunun sahibi Mehmet Büyüç⁴⁵ ile Yeni Dönemi, başarılarının başarısızlığının nedenelerini ve Kosova'da Türkçe medyayı konuştuk.

Yeni Dönem projesi nasıl doğdu? Gazete yayını nasıl başladı?

Savaştan önce devlet destekli bir türk medyası vardı, hepimizin bildiği Tan gazetesinden bahsediyorum. Tan yayınları kitap ve dergi dizisinden de oluşuyordu, ancak savaştan sonra her demokratik devlette olduğu gibi Kosova'da da yeni bir demokrasi rüzgarı esmeye başladı ve artık eski devlet destekli gazetelerin çıkması yasaklandı. Eski Yugoslavya devletinde çıkan yayınlar yasaklandı.

⁴⁵ Eski Yeni Dönem Gazete, TV, Radyosunun sahibi.

Biz bu boşluktan yararlanarak sözünü ettiğimiz gazeteyi çıkarma girişimlerine başladık. 1999 yılıydı ve Kosova Türk toplumunun bir yazılı basını yoktu. Tan da kapanmıştı. İşte o dönemde “Yeni Dönem'in” haftalık değil de aylık bir dergi niteliğinde çıkarma fikri gelişti kafalarımızda.

Bu yasal bir süreç miydi ?

Evet bu yasal bir süreç. Yaklaşık üç ay Priştine’de sürekli bu iznin alınması için çalışmalar yaptık. 16 Kasım da UMNIK'ten izni aldık. 24 Kasım 1999'da da ilk sayımız çıktı. Bu konuda bütün Prizren’de ki gazeteciler ile iletişim geçtik ve bu şekilde de çalışmalara başladık. Amacımız Türk toplumunun bir yazılı basını olsun daha doğrusu Türk toplumunun bir yayın organı olsun.

Yayın politikanız neydi?

Yayın politikamız Tan gazetesininki gibi değildi. Bizim yayın politikamız Tan gazetesinden çok farklıydı. Bağımsız bir politika izlemeye çalıştık, kişisel çıkarlara yer vermemeye gayret gösterdik.

Sizi buna iten neydi?

Kosova'da 1999'dan sonra ırkçı rüzgarlar esmeye başladı hem de çok hızlı bir şekilde. Burdaki Arnavutlar Türkçe konuşmaları yasaklamaya başladılar, toplumsal baskılar yapılmaya başlandı, Türkler yoktur, Türkçe yoktur söylemleri yayılmaya başladı.

Biz bu gazete ile burada var olduğumuzu göstermeye başladık ve gazete bu şekilde yayına girdi. İlk sayısını tüm Kosova’da her yere bedava dağıttık.

İsminin Yeni Dönem olmasının özel bir nedeni var mı?

Yeni bir döneme girmiştik o yüzden yeni dönem. Bu buradaki Türklerin varlığının bir kanıtıydı.

Yeni Dönem radyosu gazeteden hemen sonra çalışmaya başladı biraz radyodan bahseder misiniz?

2000’li yıllarda frekans için çalışmalara başladık ve 2001 yılında frekansı aldık. İlk önce test yapıldı, başarılı olduk ve frekans bize verildi.

Radyo yayınlarında AGİT ve Amerikan Ofisinden zaman zaman mikro projeler çerçevesinde maddi destek sağlandı.

İlk test yayınına 5 Mayıs’ta başladık. Resmi açılışı da 4 Temmuz 2001’de yaptık.

Size frekans hükümet tarafından mı verildi?

AGIT’in kontrolü altında Geçici Medya Komiserliği vardı. Bunun hükümetle uzaktan yakından alakası yok bu tamamen bağımsız bir medya komiserliği. Bizim radyomuza gelip teknik şartlara baktılar, teknik olarak hazırдық. Geçici Medya Komiserliği de bunu onayladı. Bir de bizim azınlık olduğumuz için diğer rakiplere göre biraz daha şansımız yüksekti. Çünkü azınlıklar daha fazla önemseniyordu ve dolayısıyla bize destek daha fazla sunuldu.

2001 yılında 24 saat Türkçe yayınlara başladık. 2002 Şubat ayında artık Yeni Dönem radyosu multi etnik radyoya çevrildi. O dönemden sonra hem Arnavutça hem Boşnakça hem de Romca yayınlar yapmaya başladık.

Yeni Dönem Radyosu’nun multi etnik bir radyoya çevrilmesi bizim için daha avantajlı oldu.

Neden?

Türkiye'nin propagandasını diğer üç dilde yapmak için bu bize hem bir fırsatı aynı zamanda Türkçe'nin önemini göstermek için sunulan bir şanstı.

Her ne kadar yerel bir radyo yayını olsak da yeterince başarılıydık ve dinleniyorduk.

Tv projesinden bahsedelim, gazete o dönemde başarılı bir şekilde yayınlarına devam ediyor ve radyo da aynı şekilde ,neden televizyona ihtiyaç duydunuz?

Bizim televizyona ihtiyacımız vardı. O dönemde de büyük bir fırsat elimize geçti. Burdaki Mehmetçik FM ve Komutan Hamza Koçyiğit ile bu fikri tartıştık. Çünkü biliyorsunuz radyo frekansı ayrı, televizyon frekansı ayrı. Bir televizyon kurabilmek için ayrı bir frekansın alınması gerekiyor. Biz bu projeyi nasıl hayata geçiririzi düşündük ve çalışmalara başladık. İlk yapılan iş frekansın alınması yolundaydı. Mart 2003 yılında Kosova'da Türkçe televizyon için frekans başvurusu yaptık. Bu süreç uzun sürdü, tabi hemen frekansı vermiyorlar yaklaşık iki yıl bekledik.

Geçici Medya Komiserliği 2004 yılında multi etnik bir televizyon için evet dedi ama sadece multi etnik televizyon için. 2005 Eylülde frekansı aldık.

Alınan frekans işin sadece bir kısmıydı. Şimdi asıl problem teknik altyapı ve maddi desteğin nerden sağlanacağıydı. Biz TİKA'ya bu projeyi sunduk ve TİKA destekli çalışmaya başladık. TİKA bunu olumlu karşıladı ve teknik altyapıyı hemen sağladı.

İlk yayın Yeni Dönem televizyonunda 15 Aralık 2005 te yapıldı.

Resmi açılış için Türkiye'den bir çok Bakan geldi o dönem Devlet Bakanı Beşir Atalay, TİKA Başkanı Hakan Fidan, Kosova'dan bir sürü bakanlar geldi Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı Mahir Yağcılar v.s.

Televizyon yayınları ne kadar sürdü?

2008 yılına kadar televizyon yayınlarına devam etti. Temmuz 2008 yılında televizyon yayın hayatı maddi yetersizliklerden dolayı durmak zorunda kaldı. O dönemin Genel Yayın Yönetmeni Esin Muzbeg idi.

Kosova gibi bir ülkede, ki o dönemde hala nihai statüsü belli olmayan bir bölgeydi bir televizyonun maddi desteksiz ayakta kalması nerdeyse imkansızdı.

Dolayısıyla TİKA'nın yardımları kesmesi sonucunda biz zor durumda kaldık. Türkiye yeterince bize destek veremedi.

Gazete neden kapandı?

2002 Mayıs ayında TİKA maddi destek sunmaya başladı. Ancak TİKA'nın sunmaya çalıştığı maddi destek bize yetmedi. Bu para bizim masraflarımızı karşılamamıza yetmiyordu. Ama bu demek değildir ki bize yararı dokunmadı, kısmen de olsa TİKA'nın sunduğu destek bizi rahatlattı. Ancak belli bir dönem sonra TİKA bu desteği kesti. Tabi yardımlar kesilince basım ve personel giderleride sıkıntılar yaşamaya başladık.

1 Ocak 2008 de TİKA tüm yardımlarına son verdi. Dolayısıyla da maddi kaynaklar yetersizliğinden Yeni Dönem gazetesi 9.yayın yılında kapanmak zorunda kaldı.

Yeni Dönem Gazetesi ve Makedonya'daki Balkan gazetesi arasında nasıl bir bağ var?

Kosova'da Yeni Dönem gazetesinin eki olarak Yeni Balkan çıkıyor ve dağıtılıyordu. Makedonya'da ise Yeni Balkan'ın eki olarak Yeni Dönem gazetesi dağıtılıyordu. Biz bunu 94 hafta çıkardık. Ancak yasal değildi o yüzden biz bunu kaçak olarak otobüslerle Makedonya'ya götürüyorduk aynı şekilde de Makedonya'dan Kosova'ya getiriyorduk.

Fakat Yeni Balkan gazetesinin de masraflarını Yeni Dönem gazetesi karşılıyordu. Tabi bu bizi biraz zorluyordu.

Makedonya'daki “Yeni Balkan” gazetesinin başında kim vardı?

Makedonya'da Yeni Dönem gazetesinin eki olarak çıkan Yeni Balkan gazetesinin başında Mürteza Suluhoca vardı. Suluhoca oradan tüm işleri takip ediyordu. Bugün hala Makedonya'da Yeni Balkan gazete olarak çıkıyor, kısacası onlar yayın hayatlarına hala devam ediyorlar.

Radyosuyla, gazetesiyle ve televizyonuyla Yeni Dönem medya organı Kosova Türk toplumuna ne verdi, toplum sizden ne kadar beslendi?

Biz bu toplum için en doğru ve tarafsız haberciliğimiz ile en büyük yardımı yaptık. Kosova Demokratik Türk Partisi 2002 seçimlerinde tamamen değişti. Biz yeni yönetime tam destek verdik ve halkla kopuk olan partiyi birbirlerine yakınlattık. Tabana kadar indik. Hep beraber hareket etik.

2002 seçimlerinden önce partinin imajı epey kötüydü ve başındakiler de kendi çıkarları, menfaatleri için uğraşıyorlardı. Bu halka da çok yansımıştı. Biz yeni yönetim ile bu kırılan imajı düzeltmek için çalıştık.

Partinin “günah çıkardığı” bir dönemi var o dönem de parti ve Yeni Dönem beraber çok çalıştı.

Seçim kampanyalarında hep şu sloganı kullandık “ Herkesin bir partisi var bizim tek partimiz var” bunu bilerek yaptık. Amaç Türklerin tek çatı altında toplanması ve bölünmemesiydi.

Ancak ondan sonraki dönem de parti ile aranız açıldı. Bunun sebebi neydi?

Biz partinin çalışmalarını eleştirdik hem de sert bir şekilde. Çünkü parti topluma zarar verecek ve halkı zor durumda bırakacak kararlar almaya başlamıştı.

Ne gibi?

Dil meselesi gibi. Dil konusunda, Türkçe konusunda yanlış kararlar almaya başlamıştı. Biz partinin bu tutumunu ağır bir dille eleştirdik. Tabi bu durumda parti bizi bölücülükle suçladı. Toplumu yanlış yönlendirmekle suçladı. Ancak biz imzalı belgeler ile KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar'ın imzaladığı ve aldığı kararların belgesini ortaya koyduk.

Dil sorunu olunca artık Yeni Dönem ve KDTP'nin arası açıldı. Partinin üst düzey yöneticileri bizi potansiyel düşman olarak görmeye başladılar.

Türkçe elden gittiymişti artık yapacak bir şey de kalmamıştı yazıp çizmekten başka...

Ahtisaari planına karşı bir sivil toplum hareketi başladı . Çünkü Ahtisaari paketinde biliyorsunuz azınlıklardan bile bahsedilmiyordu. Türklere sadece bir maddede yer verilmişti.

Parlamento'da Türk toplumuna üç yer ayrılmıştır. Yazan madde dışında, Ahtisaari paketi hariç başka hiçbir yerde Türk toplumuna ilişkin bir şey yoktu. Biz buna büyük tepki gösterdik hatta Viyana'daki Ahtisaari ofisine maktup gönderdik. Ve bundan sonra Ahtisaari paketinde artık azınlıklara yer verildi Türkler, Boşnaklar.

Yeni Dönem televizyonunun Türk Taburuyla arası nasıldı?

Maddi olarak tabur her zaman radyoyu destekliyordu. Tabur ile aramız çok iyiydi. Gazeteyi yaklaşık 1000 askerden 200'ü her hafta alıyordu. Bu sayı zamanla 100'e düştü ileriki yıllarda 50'ye düşerek zamanla daha da azaldı.

Ancak şunu söyleyebilirim ki biz Yeni Dönem medya gurubu olarak Kosova Türk Taburu'ndan çok destek gördük.

Sizi desteklemeyen kimdi?

Türkiye Dışışleri bizi hiçbir zaman desteklemedi, nedenini bilmiyoruz ama maddi olarak ve manevi olarak yanımızda olmaları gerektiğini düşünüyorum. Türk toplumunun çıkarları önemli ise neden Dış İşleri bizi desteklemedi bunu anlayamıyorum. Bizim gazetemiz bizim medyamız savunulmalıydı.

Bunu açıkça ifade edeyim TİKA'dan destek aldık ama her zaman değil sadece belli bir dönem.

İlginçtir ki burdaki Amerikan ofisi küçük de olsa bize zaman zaman mikro projeler bünyesinde destek sundu. İnsan bazen üzüüyor “Türkiye neden bu kadar sessiz kaldı?” diye.

Yeni Dönem öyle ya da böyle bir şekilde başarısız oldu yada maddi destek yetersizliğinden ayakta duramadı kapanmak zorunda kaldı, frekansın satılması buranın yeni yapılanmaya gitmesi ve şirketin başka birine devredilmesi tek çözüm müydü?

Evet. Buna mecburduk. Çünkü Türkiye'den bize düzenli bir destek gelmedi. Türkiye kurumları bize hep destek olmadı. Dolayısıyla kapanmak zorundaydık. Türkiye zaten en başından beri gerektiği gibi sahip çıkamadı. 1 Ocak 2008 den bu yana Türkiye hiç sahip çıkmıyor.

Bugün gazetenin el değıştirmesi buradaki Türk toplumu için çok daha iyi olacak. Eğer burası el değıştirmeseydi bu yayın organı tamamen kapanacaktı ve frekans başka bir azınlık topluluğuna verilecekti.

Peki yeni yönetim ya da yeni sahip Türkiyeli ünlü bir eski emekli albay, siz burada Balkan RTV olarak değışen bu medya gurubunun başarılı olacağından eminmisiniz?

Çok ümitliyim, çünkü Balkan televizyonu sadece Prizren ölçekli olmayacak yeni yayın döneminde Eylülde Türksat üzerinden uyduya açılacak. Tüm Balkanları kapsayacak geniş bir perspektiften yayın politikasını sürdürecektir. Balkan televizyonu radyosu ile, gazetesini ile, tüm Balkan ülkelerine hitap edecektir. Dili de sadece Türkçe olmayacak, tabii ki Türkçe ağırlıklı olacak ama asıl konsept multi etnik yapıda bir medya yayın grubu olması. Bu da televizyonun işleyebileceğini gösteriyor.

Balkan televizyonunun sabinin yayında öncülüğü ne olacak sizece..?

Biliyorsunuz Osmanlı bu coğrafyada yaklaşık 560 yıl hükmetmiştir. Çok adil bir şekilde ve barış içinde bu milletler burada yaşamış. Osmanlının Balkanlar'dan çekilmesi ile bu coğrafyada iç savaşlar başladı ve bugün de hala devam ediyor. Bu savaşlar ile birlikte burada kaybolan bazı değerler de var. Amaç o değerleri yeniden ortaya çıkarabilmek. Neredeyse 90 yıl belli Balkan ülkelerinde küçük çaplı iç savaşlar yaşanıyor.

Amacımız; Türkiye'yi burada daha güçlü bir şekilde tanıtmak. Osmanlı kültürünü ya da kaybolan kültürümüzü tekrar canlandırmak. İşte bu televizyon bunları yapabilir. Biz bunu kısmen de olsa başardık ama geniş çaplı tüm Balkan'da bunu yapacak tek televizyon var o da Balkan TV.

Yeni Dönem televizyonu nasıl bir yayın politikası izlemişti?

Bizim yanlı tarafımız yayın politikamızda Türk toplumu idi. Onun dışında tarafsızdık. Genç kadromuzla yayın politikamızı beraber belirlemiştik. Olabildiğince tarafsız kalmaya çalıştık.

Biraz da gazetadaki köşe yazarlarınızdan bahsedelim ?

Editör ve aynı zamanda televizyonun genel yayın yönetmeni Esin Muzbeg idi, Balkan ağırlıklı yazılarıyla Erhan Türbedar ilgileniyordu. Bir diğer çok değerli köşe yazarımız Orhan Lopar bugün KDTP Prizren Şubesi Başkanı,

Fevzi Karamuço, Sencar Karamuço, İskender Muzbeg, Aalpay İgci, kültür ayağıyla Zeynel Beksaç, Agim Rıfat, Ethem Kazaz ilgileniyorlardı.

3.5. KOSOVA HABER İNTERNET GAZETESİ

Kosova Haber internet sitesinin sahibi, editörü ve Kosova Demokratik Türk Partisi eski Şube başkanı Raif Kırku⁴⁶ ile Kosova'daki medya sektörünü ve bunun içinde azınlık medyalarının yerini, azınlık olarak gösterilen Türklerin medyadaki sesini konuştuk.

Gazeteciliğe nasıl başladınız?

İlk olarak gazeteciliğe Priştine radyosunda haber spikeri olarak başladım.

Tan egzetesindeki döneminiz?

Tan'da sadece şiirlerim yayınlanıyordu takma isimle. Bir dönem “fahriye mono” isminde mizahi bir köşe yazarlığı yaptım. Ayrıca Tan gazetesinde bir ek çıkardık. “Yarı Gençlik” Ekini Tan gazetesinde çıkardık.

Sosyalist Yugoslavya dönemindeki basından nasıl söz edebiliriz, yerel basın nasıldı, siz bu sistem içinde sesinizi ne kadar duyurabiliyordunuz?

Oto sansür vardı ve bunun dışına çıkmak çok zordu. Makedonya'daki olaylar var. Makedonya Türkleriyle “yücel davası” olayını ilk biz gündeme getirdik. Yaşlıların bile konuşmak istemediği üstü kapatılan bir konuyu tekrar gündeme getirerek medyaya taşıdık. Büyük baskılarla karşılaştık. 1950 yılında Türklerin Makedonya'dan kovulması, göçe zorlanması ve 9 aydının idamıyla ilgili yücel davasını tekrar açtık. İdam edilen bu kişiler Türklüğün savunucularıydı. Bunu ilk yaptığımız an tabuların yıkıldığı andı. Aydınlar kasten idam ediliyor ve bu olay o dönemde çok ses getirmiyor, üstü kapanıyor ondan sonra bir de bu yetmezmiş gibi göçe zorlanıyor Makedonya Türkleri.

⁴⁶ Raif Kırku Kosova Haber İnternet Gazetesinin sahibi. Bir dönem Kosova Demokratik Türk Partisi Prizren Şubesi başkanlığını yürüttü.

Bu bilinçli bir şekilde yapılmış. Biz çok ses getirdik özellikle Türkiye'ye göç eden o dönem insanların akrabaları, idam edilenlerin akrabaları, tanıdıkları çok büyük destek verdi. Ancak iki yazı yayınladıktan sonra heme kestiler. Dolayısıyla çok da fazla ses getiremedik, ancak herşeye rağmen bir başlangıçtı bu.

1990 larda bu yavaş yavaş yıkıldı ve demokrasi çıkışları başladı ve çok partili sisteme geçiş başlıyor.

Yarı Gençlik eki de bizim ilk isyanımız.

Siz Kosova haber olarak bugünkü Arnavut basınını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu yeni bir devlet oluşumudur ve bunların bugün olması normaldir. Burada halk herşeyi kabul etmiş. Kutuplaşmalar burda çok.

Gençlere bu durumda ya apolitik olmak kalıyor yada çok keskin hatlarıyla belli olmuş olan parti cephelerinde yer almak.....

Evet, ama bu mecburi.

Bu bağlamda basın özgürlüğünden ne kadar söz edebiliriz ?

Basın özgürlüğü pek yok, yayın grupları da bir siyasi parti ile bağlantılı olduğu için hep diğer partilerin açıklarına bakıyor. Üstü kapalı bir şekilde birbirlerini engelleme yollarını arıyorlar.

Bağımsız Kosova'da Türk medyasının yeri nedir?

Ses getiremedi tamamen kendi içine kapandı. Global düşünemedi yerel kaldı. En büyük problem dil sorunuydu. Savaşın sonra hemen açıldı ama başarısız oldu. Yeni Dönemde yaklaşık 20 sayı çıkarttık ancak ben ve ekibim oradan

ayrılmak zorunda kaldık. Ayrılmamızın nedeni bizim orada bir şefalık göremememizdi, maalesef netlik yoktu. Bu da bize göre değildi.

İstediğimizi yapamayacağımızı anladık. Biz daha rahat çalışabileceğimiz bir yer düşündük ama olmadı. Maddi olarak da dışa çok fazla bağımlıydı.

Diğer azınlık toplulukları medyada nerde görüyorsunuz sizce yeterince başarılılar mı?

Hayır bence hiç değil, bir türlü toparlanamadılar Boşnaklar olsun, Çingeneler olsun. Biz Türk toplumu olarak medyada onlardan daha başarılıyız. Aralarındaki gruplaşmalar medyaya da yansdı. Bir türlü bütünlük beraberlik sağlayamadılar. Aşırı derecede pasif bir durumda yaşamlarına devam ediyorlar.

Kosova Haber`in misyonu ve vizyonu nedir?

2006 da Kosova haberi kurdunuz. Ben yazılı basını da düşündüm çok kısa bir süre de yazılı olarak Kosova Haber Gazetesini çıkardık ama benim kafamda hep internet gazeteciliği vardı ve ben bunu hayata geçirmeye çalıştım.

Bizde alternatif medya olmak istedik. Tek bir medya vardı RTKda belli saatlerde Türkçe yayın yapan televizyon. Ben buna alternatif bir isim olmak istediğim için bu yolda yürümeye başladım. Altrefatıfsizliğe alternatif ses olarak ortaya çıktık.

İlk önce 12 sayı gazeteyi çıkardık. Çok dar bir kadro ile. Ama sonra baktık ki maddi yönden sıkıntı yaşayacağız bu gazeteyi çıkartamayacağız zaten kafamda yer etmiş olan internet gazeteciliğine başladık hemen. Böylece Kosova Haber İnternet Gazetesi hizmete başladı.

Dünya zaten internet gazeteciliğine doğru kayıyor bu tatrışılmaz bir gerçek, siz Kosova Haber olarak ne kadar başarılı oldunuz sizi kimler okuyor, ne kadar okunuyorsunuz Kosova içinde ve Kosova dışında ne kadar başarılı oldunuz?

Ben yavaş yavaş, adım adım ilerlemeyi seviyorum. Çabuk büyümek çabuk sönmek demektir. Oysa yavaş büyüüp sesini duyurmak hem daha sağlıklı hem de daha kalıcıdır. Bugüne kadar reklamsız bile çok büyük bir aşama sağlandı. 6 aya kadar 100 okuyucu ile başladık. Bugün 120 bine çıkıyor.

3 milyonun üzerinde ayda tıklayanlar var. Günde 3.00 ila 5.00 arasında insan okuyor. Bu bizim için çok iyi bir rakam. Buradaki diğer Arnavut gazetelerinin internet siteleri ile yarışabilecek kapasitedeyiz artık.

Türkiye'den ne kadar takip ediyor Kosova Haber ya da biliniyor mu?

Kosova dışında en çok Türkiye'de okunuyoruz. Yüzde yirmi beşi diğer yabancı ülkelerde okumalarla oluyor. Yüzde 70'i Kosova diğerleride dış ülkelere ulaşıyor.

Biz bu halkın sesi olmaya çalışıyoruz.

Hızlı bir şekilde yükselen milliyetçiliğe ne kadar yer veriyorsunuz gazetenizde, ya da bilerek mi yer vermiyorsunuz ve yahut bilmeden farkında olmadan mı yer veriyorsunuz?

Genelde olayları olduğu gibi aktarmaya çalışıyoruz. Tarafsız bakmaya çalışıyoruz. Haberin içinde yoruma yer vermiyoruz. Olduğu gibi aktarıyoruz. Biz milliyetçiliği savunmuyoruz, bizim gençleri teşvik etmek istediğimiz şey haklar konusu. Hakların savunulması konularında apolitik olan gençleri uyandırmak ve sahip oldukları haklarını savunmalarını istiyoruz.

Aksi taktirde Arnavut, Türk, Boşnek ve diğer azınlık gençlerini birbirine düşürecek ve onları gaza getirecek yönde yazılardan uzak duruyoruz. Çünkü gençlik buna müsait. Patlamaya hazır bomba gibiler.

Onlar birey olarak kendi haklarını savunmalarını öğrenmeliler, biz buna teşvik ediyoruz. Bu milliyetçilikle alakalı bir şey değil.

TİKA sizi destekliyor, TİKA yayın politikanıza karışıyor mu onların istedikleri doğrultuda bir yayın poitikası mı izliyorsunuz yoksa TİKA'dan bağımsız tamamen kendi çizginizde mi hareket ediyor sunuz?

TİKA bizi kısmen destekliyor. Biz onlardan hiçbir yardım istemedik, hiç öyle bir talebimiz de olmadı. Kendileri bizim yaptığımız çalışmaları gördüler ve çalışmalarımızı başarılı buldukları için bize maddi oalrak yardımı teklif ettiler. O yüzden yayın politikamıza karışamazlar kaldı ki karıştırtmıyoruz da. Çünkü biz kendi çapımızda kendi yağımızla kavrulmayı hedef seçmişiz kendimize. Kendileri de bu yönde bir şikayette bulunmadılar.

Sizce Kosova Türk toplumunun en büyük sıkıntısı nedir, kimliksizlikmidir, işsizlikmidir, azınlık statüsümüdür v.b.?

Biraz tuaf gelebilir ama ekonomidir. Bütün kurumlar dışa bağımlı tamamen. Küçük toplumların en büyük sorunu ekonomidir. Bizde ekonomiye yatırımı en çok Türkiye yapmalı. Ekonomi düzelirse ondan sonra eğitime bakarsın ve diğer sorunlara.

Asimile oluyormuuyuz?

Evet, asimile oluyoruz hem de çok hızlı bir şekilde. Diğer ülklerdeki Türkler'den çok farklıyız biz. Diğer ülkelerdeki Türkler ve diğer insanlar arasında din farkı var. Örneğin Bulgaristan ve ya Yunanistan'da dinler farklı olunca ister istemez kendilerini daha çok koruyabiliyorlar. Bizde burda akraba topluluğu olduğumuz için arada din farkı yok. Arnavut ve Boşnaklarla aramızda sadece dil farkı var. Dolayısıyla bu da bizde asimilasyonu

hızlandırıyor. Bir dönem sonra bizde kendisine Türk diyen insan kalmayacak. Herkes karışacak.

Her ülkede din önde gider ağırlıklı olan dindir, ama bizde öyel değil bizde dil daha önde.

Siz bir eski parti mensubu olarak ve Türk medyasının bir mensubu olarak dil meselesi hakkında ne diyorsunuz?

Ben bu konuda çok direndim, çok mücadele ettim Türkçe konusunda. Direniş çağrısı yaptık. Türkçe kimlikler çıksın, Türkçe formlar olmasını istedik. Partiyi yerel seçimlerde protesto ederek seçimlere katılmadık. İdeolojik olarak aynı fikirde değildik. Direnmek o dönemlerde bizim işimizdi.1998-2000 yıllardabu mücadeleleri verdik. Belki onlar kendilerine göre haklı biz de kendimize göre.

Aancak dilde alınan bu kararlar asimilasyonu da tetikliyor aynı zamanda?

Evet, belediyeler düzeyindeki Türk sayısına bakıyorlar. Yaşanan bölgede Türkeler az sayıdaysa bu demektir ki yavaş yavaş yok olup kaybolacak.

Eski Yugoslavya dönemine nazaran haklar azaltılmıştır. Bizlerin Türkler'in hakları eskiden daha çoktu. Oysa bugün öyle değil ana dilini bile istediğin gibi istediğin yerde konuşamıyorsun.

Bu da gösteriyor ki biz yanlış politikalar izleyerek yanlış adımlar atmışız.

Bir dönem KDTP Prizren Şube başkanlığını yaptınız ?

1997-2000 yılları arasında Kosova Demokratik Türk Partisi Prizren Şubesi başkanlığını yaptım. Bu üç yıl partinin en zor dönemleriydi ve biz bu döenmde partinin siyasi yapısını değiştirmeye çalıştık. Biliyorsunuz Milošević yanlısı politika izlediği için parti ciddi sıkıntılar yaşamıştı biz de ö döneme denk geldik. Bizden önceki yönetim Sadik Tanyol paritiyi ikiye

bölmüştü. İki gruba ayrılan partide Sadık Tanyol ve ekibi Miloşević yanlısı bir politika izlerken partinin imajına zarar verdiğini ve Arnavut kesimin de buna hoş bakmayacağını düşünemedi. O dönem Genel Başkan Cemal Tunalıgil idi. O da çok tarafsız kalmaya çalışarak yanlış adımlar attı.

O dönem Sadık Tanyolu tüm medyalar destekliyor özellikle de Tan gazetesi çok destekliyor buna paralel olarak Priştine Devlet televizyonu v.b. Diğer yandan ise bizi kimse desteklemiyor aldığımız kararlar bildirileri yayınlatacak yer bulamıyorduk. Ancak sonradan da gördüm ki olmuyor ve kendi isteğimle partiden ayrıldım.

2002 yılından bu yana KDTP sizce neler kazandı neler kaybetti?

2002 yılından ve sonrasında partinin yaptığı işlerin hepsini başarı olarak görüyorum. Çünkü yukarıda da bahsettiğimiz gibi partinin imajı çizilmişti bir kere. Çizilen bu imajı tekrar eski konumuna getirmek zor iş. Sırp yanlısı politikası yüzünden Tüm türkleri kendine cephe alan belli Arnavut kesimler ile ilişkileri düzeltmek ve geliştirmek de zor hatta o yıllar için imkansızdı. Ancak yeni yönetim bunu yaptı. Dolayısıyla bu bağlamda parti kayıpta değil kazançtadır.

Parti Türkçe konusunda ise yanlış yapmıştır. Bu büyük bir kayıptır. Yugoslavya 22 milyondur ve çok etnik karma bir yapıya sahiptir, ona rağmen haklar konusunda titiz davranılmıştır. Oysa Kosova 2 milyon ve bunu başaramıyoruz. Arnavutlar bizi tehlike olarak görüyor.

Bu günün Kosova'sında Arnavutlar nasıl bakıyor Türklere, Yugoslavya döneminde Sırlar nasıl bakıyordu?

Bu zaman zaman değişti. Belli dönemlerde Yugoslavya'da da istenilmeyen halk olmuşuz (Makedonya'da özellikle 1953-1954 yıllarında yapılan büyük göç) bugün de oluyoruz. Dediğim gibi bu zaman zaman oluyor hep olmasa da....

3.6. KOSOVA'DA İLK EĞİTİMLİ GAZETECİ

Kosova'daki Türklerin geleceği bizlere bağlıdır, biz Kosovalı Türklere. Biz Kosovalı Türkler olarak birlik ve beraberlik içinde yaşarsak her şey güzel olurr.

Kosovalı Türkler'in ilk eğitimli gazetecilerinden Fevzi Karamuço⁴⁷ ile Kosova'da Türkçe basın üzerine konuştuk.

Fevzi Karamuço kimdir?

Belgrad Siyasal Fakültesi Gazetecilik bölümü mezunuyum. Gazeteci olarak 1976 yılında Priştine de çalışmaya başladım. Gazetede bir yıl kadar çalıştım. Ancak o dönem amatör gazetecilik yapıldığı için onların arasında bir tek ben eğitimli gazeteciydim. Dolayısıyla beni pek hoş karşılamadılar. Gazetede guruplaşmalar vardı.

Gazeteciliği Kosova'da eğitimli gazeteci olmadığı için seçtim. Yugoslavya'nın önemli gaztecilerinden eğitim aldık ve belli bir tecrübeye sahip olduk.

Ama Priştine'de hayal kırıklığına uğradım. Priştine de sadece Priştineliler çalışıyordu dışardan gelenlere çok sıcak bakılmıyordu.

Priştine Radyo televizyonu beni bilerek kabul etmedi. O dönem Şakir Maksuti Türkçe yayınlardan sorumlu idi ve beni kabul etmedi. Esas sebep Belgrad'da okumuş olmamdı. O dönem ilkokul ve lise mezunları bile kabul edilmişti yapılan başvurulara.

1976 Şubat ayında çalışmaya başladım. Tan gazetesinin siyasi sayfalarında çalıştım.

1970 yılında Türk medyasında çalışan kişilerin hepsi ilkokul ya da lise mezunlarıydı, çok az üniversite mezunu vardı.

⁴⁷ Eski Komünist Partisi Üyesi, araştırmacı gazeteci, Yeni Dönem Gazetesi köşe yazarı.

Tan gazetesinde çalışırken Bedri Selim müdürdü o dönemde. Kendisi hiçbir zaman gazete ile uğraşmadı ve bir ilişkisi yoktu. Çünkü kendisi biyoloji öğretmeni idi.

Ben orada bu şartlar altında kalamayacağımı anladım ve oradan bir yıl sonra ayrıldım.

Üsküpteki Birlik Gazetesine yazılar yazmaya başladım. Nazım Hikmetle ilgili çalışmalarım var. Onun hanımı Vera Ülkayeva ile ilgili bazı yazılar yazmaya başladım. Bu alanla ilgili yazılar yazıp onlara Prizren muhabiri olacağımı düşünüyordum. Fakat kendileri çok ciddi değildiler bu konuda ve olmadı.

Sizce Tan gazetesi neden kapandı?

Artık Sosyalizm ortadan kalkmıştı ve bu gazeteyi Kosova meclisi finanse diyordu. Kosovada çok partili sistemin başlanmasıyla ve NATO güçlerinin Kosova'ya girmeleri ile artık dengeler değişti. Artık bu gazeteyi finanse edecek kurumlar yoktu. Savaştan sonrada hiçbir sayı çıkmadı.

Tan'ın politikası kardeşlik birlik siyasetinin propagandasını yapmaktı. Buradaki Türklerin yaşadıkları durumu dile getirmek. O dönemin gazetecileri de yazılarını bu yönde yazdılar. Tan gazetesi hiçbir zaman devlete muhalefet olmadı. Devletin siyasetini destekledi. Tan gazetesi Yugoslavya Komünist Partisinin gazetesi idi. Bugün Jedinstvo gazetesi çıkıyor ama Sırbistan Hükümeti finanse ediyor. Ama Rilindija gazetesi ve Tan Gazetesi finans kaynak bulamadıkları için kapandı. Jedinstvo gazetesi hiç kapanmadı bugün de Gracanisa'da çıkıyor ve Sırbistan meclisi finanse ediyor.

Rilindija gazetesini destekleyen olmadığı için o da kapandı aynı Tan gibi. Biliyorsunuz bu gazeteler devlet bünyesinde ve devlet desteği ile ayakta kalan gazetelerdi. O yüzden finans sıkıntısı olunca hemen kapanıyorlar.

Bugünün Türk toplumu nereye gidiyor, türk toplumu ile kaygılarınız varmı?

Kosova'daki Türklerin geleceği bizlere bağlıdır, biz Kosovalı Türklere. Biz Kosovalı Türkler olarak birlik ve beraberlik içinde yaşarsak her şey güzel olur. Ben bu konuda iyimserim, gelecekle ilgili çok kaygılarım yok. Kosova'daki Türk siyaseti çok da kötü değil. Asimilasyondan da çok korkmuyorum. Bu biraz bilerek yapılıyor, ileriki yıllarda asimilasyonla ilgili bütün dedikodular, endişeler ortadan kalkacak ben bu konuda iyimserim.

Sizce Koosva hükümeti azınlık olarak gördüğü bizleri ne kadar destekliyor ya da ne kadar arkamızda duruyor?

Hükümetin bugün izlediği siyaset zaten azınlıkları destekliyor. Bizim hiçbir zaman Kosovalı Türkler olarak bir bakanımız olmadı, aynı şekilde Bakan yardımcımız. Oysa bugün bunların hepsi mevcut. Bugün iki bakan yardımcımız bir bakanımız var. Bu da gösteriyor ki Kosova Hükümeti çok uluslu bir toplum kurma çalışmalarını sürdürüyor. İnanıyorum ki bu siyaset başarılı olacak. Bizim için de artıları olacaktır. Kosova'nın resmi mozaik bir tablo gibidir. Burda tek millet yaşamıyor ki hükümet de ona göre bir politika izlesin. Burda çok etnik bir yapı olduğu için bütün bu değerler göz önünde bulundurularak bir politika izlemek zorunda hükümet. Ben bugün bunun yapıldığını görüyorum.

Kosova toplumu Osmanlı'dan bu yana çok uluslu bir toplum olarak yaşadı. Osmanlı politikasının doğru yanları bu coğrafyadaki toplulukların diline dinine dokunmamış olmasıdır. Şimdi bu sınavı Arnavutlar yaşıyor biz de izliyoruz, bakalım onlar ne yapacak. Ben bu politikanın dışına çıkacaklarını sanmıyorum.

Yeni Dönem Gazetesinde yaklaşık 10 yıl çalıştınız, gazete bugün kapalı, sizce neden Kosova'da türkçe basın ayakta duramıyor, başarılı olamıyor?

Maddi sıkıntılara bağlıyorum, her şey maddiat. Basında özellikle.

Kapandı ya da kapatıldımı tartışmaları çok yapıldı, ancak önemli olan bu tartışmalar değil, önemli olan gazetenin bugün çıkmıyor olması. Esas sorun maddi yardımın olmaması. Biz çalışanlar olarak orada 5 yıl hiç maaş almadan çalıştık. Ancak olmayınca da olmuyor. Biz elimizden geldiği kadar orada çalıştık.

Gönül istedi ki bu gazete kapanmasın. Çok iyi olmasa da biz Türk halkı olarak Yeni Dönemden çok şey öğreniyorduk. Ama bugün bizim ne elimiz var ne de kulağımız haber alabileceğimiz bir yazılı basınıımız yok. Biz Türk halkı olarak orada bir şeyleri görüyorduk. Ana şimdi gözlerimiz kapandı. Gazetesi olmayan bir millet yok olmaya mahkumdur.

3.6.1. Sonuç;

Tan gazetesinin ilk kurucularından hukuhcu ve araştırmacı gazeteci İskender Muzbeg'den Tan'ın son döneminde yazı işleri müdürlüğünü yapan Raif Vırmıça'ya kadar o dönemin saygın gazetecileri, eski şube başkanları ile yapılan bu röportajların değerlendirmesinde şu sonuca varılmıştır.

Neredeyse beş kişiye benzer soryulan sorularda herkez Yugoslavya döneminde hakalrın daha iyi olduğu konusunda hemfikir. 1974 Yugoslavya anayasasında Türklere verilen haklar ve Türkçenin resmi dil olarak tüm Kosova'da kabul görmesi bugün neredeyse Tüm Kosovalı türklerin özlemle bahsettiği bir konu.

Geri dönüşü neredeyse imkansız olan yeni Kosova anayasasında Türkçe ile ilgili gelinen son nokta kimilerine göre şansızlık kimilerine göre de yöneticilerin hatası. Ancak çok açık ve net olarak söylenebilir ki Kosovalı

Türkler Tito Yugoslavyası döneminin haklarını hem özlüyor hem de ne kadar rahat olduklarının farkında olduklarını bir kez daha anımsıyor.

Röportaj yapılan bu beş farklı isim her ne kadar yeni nesili o dönemin nesiline göre daha şanslı olarak görseler de herkez şunun farkında ki Türkçe yavaş yavaş yok oluyor. Yok olmaya yüz tutan sadece dil değil, bir millet de aynı zamanda bir kültür, medeniyet.

Hükümet isteyerek ve bilerek göz yumsada bu meselelere hala kendince, kendi çapında direnenler var. Kosova yeni bağımsız bir ülke olmanın sevincini yaşarken ferkında olmadan yada bilerek farkedilmeden Arnavutların vatanıdır haline getirilmeye çelişildi. Bu çalışma ve çabalar bugün de devam ediyor. Arnavutlar dışında ki en büyük nüfuz çoğunluğu olan Türkler, onların ardından Boşnaklar – Goralılar, Torbeşler, Romenler v.s. kücücük azınlıklar çok dar bir alana sıkıştırılıyor.

Bağımsız Kosova’da İskender Muzbeg’in de ifade ettiği gibi Kosova Türklerinin belli başlı ana atar damarları kesilmeye çalışılıyor ve buna paralel olarak yeni yetişen nesil bilerek devlet kurumlarından, şehirlerden uzaklaştırılıyor.

Köylü Arnavutlar Kosova’nın başkenti Priştine’de her alanda çalışma imkanı bulurken, Kosovalı Türkler ve Boşnaklar ancak kendi köylerinde o da sınırlı sayıda kişi çalışma imkanı bulabiliyor.

Sırbistan döneminde Kosova Sırp için büyük sırbistan hayalinin içindeydi, bugün ise Kosova Arnavutlar için büyük Arnavutluk projesi hayali içinde yer alıyor. Büyük Arnavutluk projesi içinde azınlıklara yer yok, orası sadece tek bir milletin büyük bir alanda yayılma ve yaşama hayalinin olduğu yer. Arnavutların bu hayali gerçek olsa da olmasada bugün gelinen nokta Türk nüfusu için sıkıntılı.

Kosova her dönemde hem Sırp hem de Arnavutlar için vaz geçilmez oldu.

Arada zaman zaman sıkışan Türkler gelecekte mecburen umutlu olmaz zorunda. Ancak geriye geçmişe doğru bir özlemde var.

3.7. KOSOVA'DA EĞİTİM VE KOSOVA GENÇLERİ NEREYE GİDİYOR

Eski öğretmenler Derneği Başkanı bugün Tarım Bakan Yardımcısı Fikrim Damka⁴⁸ ile Kosova'daki eğitimden Kosova ekonomisine kadar çok geniş bir perspektiften Kosova'yı konuştuk.

Öğretmenler Derneğinden bahsedelim biraz derneğe nasıl girdiniz, hangi yıllarda?

Bu soruya Öğretmenler Derneği'nin kuruluşundan başlamak istiyorum. 1994 yılında Öğretmenler Derneği kuruldu. İlk başkanı Naser Baymak ve aynı zamanda ilk kurucusuydu. Ondan sonraki başkan Orhan Lopar, daha sonra Müvedet Bako, dördüncü başkanı da bendim. 2002 yılında. Derneğin başına geçer geçmez yeni bir vizyon çizmek zorunda kaldık. Yeni vizyon derli toplu bir şekilde problemlerimizi masaya yatırmaktı. 2002 yılında ilk kurultayı yaptık.

Öğretmenler Derneğinin kuruluş amacı ne?

Öğretmenler Derneğinin kuruluş amacı Kosova'daki Türkçe eğitime sahip çıkmak. Aynı zamanda öğretmenlere sahip çıkmak. Dolayısıyla da eğitime sahip çıkmak. Her ne kadar ismi öğretmenler derneği olsa da içeriği ve çalışma mekanizması türkçe eğitim üzerinedir. Sınıfların açılması, sınıfların korunması, öğretmenlerin ders yapma metodları, kitap sorunları, dolayısıyla sadece öğretmenlerin seminer görmeleri değil, onların sorunları dışında Kosova genelinde Türkçe eğitimin ayakta durması için mücadele vermiştir.

⁴⁸ Kosova Tarım Bakan Yardımcısı, Kosova Öğretmenler Derneğinin 4. Başkanı

Sizin başkanlığınız döneminde ne gibi katkılarınız oldu eğitime?

Benim başkanlığımın döneminde ilk önce sorunların neler olduğunu tespit ettik ve onları masaya yatırdık. O dönemde en önemli sorunlardan biri kitap sorunuydu.

2002 yılında değişen bir müfredat, değişen bir eğitim sistemi bu eğitim sistemine adapte olacak öğretmenlerin seminer görmesi, kitap ve öğretmenlerin Türkiye'deki öğretmenler ile iş birliği yapmaları. Bu bağlamda öğretmenlere destek sunulmasıydı. İlk kurultayda bunları çözmeye başladık. Eğitim Bakanlığı ile sıkı bir işbirli içinde ilk kurultayı yaptık 2002 de. Türkçe basılmayan kitapları ve yeni açılacak ve yeni çalışacak müfredatta bizim uzmanlarımızın çalışması yer alması. Zaten bizim uzmanlarımız dört programda yer aldı. Bu dört program şunlardı; Türk Dili Edebiyeti, resim, müzik ve tarih müfredatında bizim uzmanlarımız yer aldı.

Komisyonlar bu programları hazırlamaya başladı Eğitim Bakanlığı bünyesinde. Eğitim Bakanlığı bunu Arnavutça bölümler için de yaptı.

Bu alanda bizim uzmanlarımız 2003 yılında çalışmaya başladılar.

Hala da çalışmaya devam ediyorlar.

Bu çalışmalar sonucunda da bu gün yaklaşık 54 kitap basıldı. Kısacası şöyle diyebilirim ki ilkokullarla ilgili kitap sorununu bu süre içerisinde aştık. Bugün kitap sorununuz sadece liselerde var, onun dışında ilkokulun neredeyse bütün bölümleriyle ilgili Türkçe kitap sıkıntısı ortadan kalktı.

Dolayısıyla ilkokul Türkçe eğitimde Kosova Milli Eğitim Bakanlığının basmış olduğu tüm kitaplar Türkçe mevcuttur.

Liselerde peki aynı metodla bu sorun hallolamıyor mu ?

Hedef o zaten. Fakat liselerin kitapları Eğitim Bakanlığında çok fazla rağbet görmüyor. Bu sadece Türkçe kitapları için geçerli değil aynı şey Arnavutça kitaplar için de geçerli. Eğitim Bakanlığı diyor ki; bizim de kitaplarımız çok berbat şu anda. Dolayısıyla siz Türkiye’den getirin ve o açığı bir nebze de olsa bu şekilde kapatmaya çalışın. Örneğin Türk Dili Edebiyatında plan ve programa gerek bile yok, çünkü birebir uyuyor.

Eğitim Bakanlığı yeni bir plan program yapmak istiyor. Çünkü yanlış bir plan ve program var.

Şu anda eğitim nereye gidiyor?

Bugün eğitim çok kötü durumda iyimser olmaktansa gerçekçi olmakta yarar var. Eğitim zaten içi boşaltılmış durumda. Burdaki şartlar incelenmeden eğitim reformları düzenleniyor. Savaştan çıkmış bir Kosova’da yeni bir eğitim müfredatının uygulamaya koyulması ve bunun gecikmesi kitapların olmaması, eğitimcilere verilen desteğin az olması dolayısıyla eğitimde kaliteyi düşürdü, gidişat bunu gösteriyor ki eğitim kalitesi düşüyor. Ben Türkçe eğitimde kalitenin düşmesini nedeni şuna bağlıyorum, okullardaki yönetimin Türkçe eğitime hiçbir zaman sahip çıkmaması yapılan yanlışlara ne müdahale ediyor ne ilgileniyor.

Eğitimde yönetim boşluğun var ve Türk öğretmenleri de bunda faydalandı. Daha rahat davrandılar. Müfettişlik sistemi daha yeni yeni geliyor. Tayin edilen müfettişlerin çok fazla yetkisi de yok.

Eğitim Bakanı Enver Hoca bu duruma ne diyor?

Eğitim Bakanlığı Kosova’nın bağımsızlığından sonra devreye girebildi. Eskiden Birleşmiş Milletler bünyesinde kararlar alınıyordu. Bugün bağımsız Kosova’da eğitim konusunda eskiye oranla Eğitim Bakanlığı daha fazla söz hakkına sahip.

Oysa UMNİK yönetimi döneminde bu böyle değildi. UMNİK kendi aldığı kararlar çerçevesinde hareket ediyordu ve aldığı kararlar da bağlayıcıydı. Size söyle bir örnek verebilirim. UMNİK yönetimi Kosova’da ilk işe başladığında şöyle bir karar aldı. Beş yıl öğretmenlerin maaşlarda bir değişiklik olmayacak denildi ve olmadı.

O dönem UMNİK’te eğitimden sorumlu kim di ?

2000 yılında Daksner idi ve şöyle dedi 2007 yılına kadar öğretmenler birşey beklemesin çünkü 2007 yılına kadar maaşlarda bir değişiklik olmayacak.

Eğitim Bakanlığının şimdiki hedefi ne peki?

Önümüzdeki yıl planlanan hedef Alman sistemine geçiş, dört bölümden Ağustos'un 20 sinden eğitim başlayacak ve yılda kısa kısa tatiller ile dört defa tatil yapılacaktır.

Anlaşılan bu Batı Avrupa eğitim sistemi, peki ama bu sistem bizim öğrencilerimizi zorlamaz mı? Sonuçta alışık olmadıkları bir metodla eğitim görecekler?

Zorlar hem de çok zorlar. Biz bunun için şu tabiri kullanıyoruz, başkasının elbisesi sana uymayabilir ya büyük gelir ya da küçük. Dolayısıyla elbiseyi kendine göre biçmelisin. Kendi eğitimini kendi kültürünü çok iyi bilmen gerek ve o şekilde sistemi uygulaman lazım. Ancak alınan karar bu ve uygulamaya da en kısa zamanda geçilecek.

Öğretmenler derneğinin çok önemli bir rolü var “Eğitim Fakültesinin “ açılmasını sağlaması gibi bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Evet, Eğitim Fakültesinin açılması bizim için çok önemliydi. Biliyorsunuz Prizren’de ilk Türkçe fakülte açıldı. Olsun ki tek bölüm ama bu bizim için ilk başlarda çok zordu. Şimdi o fakülteden onlarca mezun öğretmenimiz var.

Büyük eğitim projesi sizce ne kadar doğru?

Priştine üniversitesinde malum kadro çok yaşlı. Yenilikleri takip edememesi ister istemez öğrencileri Türkiye, Amerika ve ya diğer dış ülkelerde okumaya sevk ediyor. Asıl trendi yakalayan onlar. Bunun bize de çok faydası var. Bugün İngiltere’de, Amerika’da ve Türkiye’de okumuş çok sayıda bakanımız var. Bürokratlar var. Başbakan yardımcısı Priştine Üniversitesi Rektörü ve sayabileceğimiz bir çok isim daha Türkiye’de uzmanlığını yapmış kişilerdir. Dolayısıyla dış ülkelerde eğitim görmeleri bir avantaj Kosova için. Priştine Üniversitesinin hem kadrosu çok yaşlı hem de kadrolaşma politikası yok. Oturmuş bir sistemi yok.

Buradaki özel üniversiteleri hiç konuşmuyorum bile.

Siz bir eğitimci de olarak aynı zamanda Türk öğrencilerin asimile olduğunu düşünüyor musunuz?

Yok asimile olmuyoruz. Ben asimile olduğumuzu düşünmüyorum. Ben yapılan kayıtlar ve istatistikler üzerinden konuşuyorum. Ama sayımızda artmıyor. Nüfus planlamasını çok yapmışız. Sayımız hap aynı. Ne çok azalıyor ne de çok artıyor.

3.8.DÜNYANIN EN GENÇ ÜLKESİ KOSOVA'DA EKONOMİ

Kosova ekonomisi olmadığı için Kosova küresel krizden etkilenmedi. Ancak önümüzdeki aylarda Kosova'da da yavaş yavaş kriz yüzünü gösterecek.

Kosova Tarım Bakanı Yardımcısı da aynı zamanda Fikrim Damka, onunla Kosova ekonomisini ve tarım üzerine yapılan Türkiye ve Kosova projeleri üzerine sohpet ettik.

İleriye yönelik neler olacak biliyorsunuz yabancı yatırımcılar geçtiğimiz yıllarda pek sıcak bakmıyordu Kosovaya, güvensizlik yüzünden de yatırım yapılmıyordu. Artık bağımsız bir ülke olan Kosova'da sizce yatırımlar ne kadar olacak ?

Kosova'da bu yıl ve bundan sonraki yıllarda büyük yatırımların yapılması bekleniyor. Dış yatırımcıların buraya gelmeleri söz konusu. Oto yolu yatırımı yapılacak, bazı özelleştirmeler olacak, Kek'in ayrımı ve özelleştirilmesi bekleniyor. Hava yolu şirketinin de özelleştirilmesi bekleniyor. Hidro santralin de aynı şekilde yapılması bekleniyor. Dolayısıyla 2009 – 2010 yılında Kosova'da bir para akışı gerçekleşecektir. Bu da ekonomiyi etkileyecektir.

Kosova'da bugüne kadar yapılan özelleştirme hep yanlış oldu....

Kosova'da ilk yapılan özelleştirmelerde fabrikaların neredeyse hepsi depo olarak kullanıldı. İşi bilene verilmedi. Sermayesi az olana verildi dolayısıyla pek işe yaramadı.

Peki hükümet ders çıkardı mı bunlardan ?

Hükümet belli projelerden ders çıkardı, diğer taraftan artık özelleştirilecek yer kalmadı. Kosova'daki hemen hemen bütün kamu şirketleri özelleştirildi, büyük şirketler özelleştirildi. Dolayısıyla çok büyük fabrikaların artık özelleştirilmesi beklenmiyor. Prizren'e bakarsak özelleştirilmeyen fabrika

kalmadı. Komuna, Printeks, Basım Evi, Filigranı kısacası özelleştirmeye yer kalmadı. Bu Kosova'nın diğer bölgeleri için de geçerli. Şimdiye kadar yapılan yatırımlar çok yanlıştı aynı şekilde yapılan özelleştirme sistemi de çok yanlıştı.

Peki nasıl büyüyecek Kosova ekonomisi?

Kosova ekonomisi ancak belirli bir serbest bölge haline getirilirse ve Kosova'ya Avrupa Birliği'nin ve Avrupa Ülkeleri'nin sunacağı fonlar Kosova'nın kalkınmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca Kosova'da üretilen malı talep etmekle olacak. Bölge ülkelerdeki yatırımcıları burda gelip üretecek Avrupa'ya satacak. Kosova'ya özel kota verecek. Mesela tarıma yönelik bazı projeler olacaktır. Kaldı ki Kosova tarımda italatı durdurarak bir kazanç elde edecektir milli gelirine. Çünkü Kosova çok ital ediyor. Bu italatı durdurmak ancak Kosova'daki üretime geçmeyle gerçekleşir. Tarımsal bir ürünü üretmemek için herhangi bir neden yok. Toprak buna çok müsait. Toprağın ortamı çok müsait. Devlet zamanında çok fazla önemsememiş. Bu alanla ilgili bütçe dahi ayırmamış. Yeni yeni hükümet tarım alanında projeler yapmaya başladı. Devlet tarıma daha fazla ilgi göstermeye başladı.

Burada iklim, toprak tarım açısından çok elverişli. Herşey üretilir meyvesinden sebzesine kadar.

Tarım Bakanlığı ile yeni yeni ortak projelere imza atacağız. Türkiye'nin Tarım Bakanlığıyla TİKA (Türkiye İşbirliği Kalkınma İdaresi Başkanlığı) aracılığıyla ortak projeler üzerinde çalışacağız.

Ortak çalışmalar arasında arıcılık projesi var, TİKA'nın koyunculuk projesi zaten vardı .Önümüzdeki sonbahar meyvecilik projesine başlayacağız , bazı meyve ağaçların dikimine başlayacağız.

Türkiye’den tarım uzmanlarının gelip bunu yerinde incelemesi gerekiyor. Daha önceden de geldiler ama bu sefer komple büyük bir heyet olarak gelmeleri söz konusu.

Bu çalışmayı Türkiye Büyükelçisi Metin Hüsrev Ünler ile görüştük, TİKA Kosova kordinatörü Kürşat Mahmat ile de görüştük. Zannediyorum bunun üzerine yürüyeceğiz.

Kosova’da kişi başına düşen yıllık milli gelir ne kadar?

Kosova’da yıllık milli gelir bir kişinin 1800 Euro. Bu rakam çok az tabi açlık sınırına dayandık. Kayıtlar ve istatistikler yüzde elisinin işsiz olduğunu gösteriyor. Ancak bu yeni bir şey değil Kosova’da işsizlik her zaman varmış bugün halen de var.

Kısa vadede Kosova ekonomisi nereye gider?

Canlanacağını düşünüyorum. Kendisi üretemiyor çünkü büyük sermayesi yok. Devletin ciddi bir teşvik primi olmadı. Yeni yeni bir şeyler yapılmaya başlandı ama buna rağmen genç bir nüfus ve ileriki yıllarda ekonomi kalkınmaya gidecektir.

Türkiye’den Dışişleri Bakanı ile yüze yakın iş adamı geldi. Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan ile gelen yine yüze yakın iş adamı yatırımcılar Kosova’ya galdi.

Mesela Zafer Çağlayan Kosova’da ikili anlaşmayı hedefliyor. Ticaret anlamında. Vergileri sıfıra indirmeyi hedefliyor. Üretimi burda yapmayı hedefliyor. Kısacası Türkiyeyle birlikte ortak kalkınmayı hedefliyor. Kosova’nın ihracatını arttırmayı hedef almış. Bu çalışmalar önümüzdeki Ekim ayında imzalanacak.

3.8.1. Sonuç;

Kosova’da eğitim kısa sürede düzeleceğe benzemiyor. Uygulamaya konulan Aalman sistemine adaptasyon olsun kipat ytresizliği olsun kısa sürede aşılamayacak sorunlar. Hükümet kısacası eğitim bakanlığı ilgileniyor gibi görünse de öğrenciler her sene değişen sisteme adaptasyona uymakta zorluk çekiyor.

Öğrencilerin sorunları bir yana, eğitimcilerin, öğretmenlerin sorunları da Kosova gündemine zaman zaman otursa da pek çözüm bulunamadı.

Çok düşük maaşlarla çalışan öğretmenler durumdan şikayetçi bile değil. Çünkü hem öğretmenler olsun hem de profesörler olsun aldıkları maaşların uzun yıllar değişmeyeceğini biliyor. Dolayısıyla bu durumu kabullenmiş vaziyetler.

Eğitim gibi ekonomi de Kosova’da dibe vurmuş vaziyete. Global dünya ekonomik krizle boğuşurken Kosova yıllardır hiç çıkamadığı krize alışmış gibi. Bilinçsizce yapılan özelleştirmeler halkın tek ve son umudu olan fabrika hayallerini de yok etti. Eskiye oranla Kosova çok az da olsa ilerliyor gibi görünüyor. Ancak bu sadece dışardan gelen yatırımcıların varlığıyla yapılan bir gözlem niteliğindeki tespit. Oysa gerçek istatistikler işsizliğin yüzde elli civarlarında olduğunu gösteriyor. Kısacası Kosova’ya dışardan yatırımcılar geliyor gelmesine de ne kadarı başarılı olup istihdam sağlamaya yardımcı olabiliyor tartışmalı. Çünkü yabancı yatırımcılar bir çok açıdan geçen yıllar kadar Kosova’yı güvenilir bulmuyordu, bunun yanı sıra yapılan yatırımlar bile çok küçük çaplı. Dolayısıyla da ekonomiye şu aşamada bir katkı yaptıkları söylenemez.

Çiçeği burnunda ülke Kosova’da işsizlik tavan vurduğu için Kosova gençleri kafeterya ve barlarda zamnalarının çoğunu geçiriyor.

Eğitim sisteminin de değişmesi işsizlik ile birlikte bir çok Kosovalı genç için hayatı sadece barlarda bira ve kafeteryalarda kahve içerek tüketmek zorunda bırakıyor.

1999 NATO müdahalesinden yaklaşık 10 yıl gçmesien rağmen Kosova'da değişen bir şey yok. Batının ve özellikle de Amerika Birleşik Devletlerinin vaatlerde bulunarak bahsettikleri özgürlük oldu ama bu özgürlük Kosovalılara pahalıya patladı. Parasız işsiz, kimliği neredeyse çok az ülke tarafından tanınan bir Kosova mevcut şu an dünyada.

Yaklaşık bir yıl önce dağıtılmaya başlanan Kosova pasaportları vizesiz komşu ülke Makedonya'da bile geçerli değil. Oysa Kosova henüz Avrupa Birliğine üye değil, fakat neredeyse tüm komşuları Avrupa Birliği üyesi dolayısıyla Kosova AB üyelerinin arasında sıkışıp kalan bir ülke konumunda. Hayat Kosovalılar için her geçen gün zorlaşıyor. Avrupa Birliği içine girmesi söz konusu ama ne zaman belli değil. Ancak belli olan şu var ki bu tarih çok yakın bir gelecekte olmayacak.

Seyahat özgürlüğüne alışan Kosova halkı bunu çok hazmedemiyor orta yaşlı nesil geçmişe duyduğu özlemi her seferinde dile getirse de yeni nesil bunu çok önemsemiyor.

Kosova gençleri ailelerinin saat 14.00'e kadar çalışmalarına biraz şaşıyor biraz da garipsiyor. Çünkü Kosova'nın şu an içinde bulunduğu durum tam bir vahşi kapitalizmin hüküm sürüp neredeyse hafta sonları bile tam gün çalıştıran serbes zamanın olmadığı tipik bir orta çağ rüzgarlarının estiği dönemi yaşıyor.

Elektirikler Kosova tarihinde İkinci Dünya savaşıunda bile bu kadar kesilmemeiş. Bugün Kosova yarı gününü özellikle kışları neredeyse bazı bölgeler tam günü elektriksiz geçiriyor.

Yaşlılar geçmişi özlüyor gençler çaresizlik işsizlik içinde hayatı boş boş oturarak tüketmek zorunda kalıyor.

IV BÖLÜM

4. Yugoslavya'nın Dğılma Sürecinde Sırp, Arnavut ve Türk Yazılı Basının

4.1. Tan Gazetesi:

1969 yılında Kosova Sosyalist Birliği'nin yayın organı olarak çıkmaya başladı. Gazete ilk çıkmaya başladığında 16 sayfaydı. Bu sayı zaman zaman maddi yetersizliklerden 12'ye hatta savaş yıllarında 8'e düştü.

Haftalık çıkan Tan gazetesi, Kosovalı türklerin sesi idi. O dönemde, Yugoslavya'da çıkan ikinci türkçe gazetteydi. Birincisi, Makedonya'nın başkenti Üsküpte 1944 yılında çıkmaya başlayan Birlik gazetesi, Tan ilk yıllarında Kosova'da basılamadığından, Üsküp'teki Birlik gazetesinin matbaasında basılıyordu.

Tan'ın ilk yazı işleri müdürü Süleyman Brinaydı. Gazetenin Konsepti iki ana başlık altında düzenleniyordu. Biri siyasi ayağı oluşturan ve Enver Baki'nin sorumluluğundaki siyasi sayfalar bölümü. Diğer, eğitim-kültür ayağıydı. Bu alanın sorumlusu İskender Muzbeg idi. Gazetede sayfa düzenlenmesi şu şekildeydi:

Birinci sayfada siyasi haberler, politik yorumlar, ikinci sayfa **“iç olaylar”** başlığıyla ülkenin iç sorunlarına, olumlu olumsuz gelişmelerinden bahsediyordu, üçüncü sayfa **“dünya”** başlığıyla hem dünya haberlerinin yer aldığı bölümdü, hem de Türkiye'nin Cumhuriyet gazetesinin köşe yazarlarının yorumlarının yer aldığı kısımdı. Dördüncü sayfa **”kronik”** başlığı altında sürekli gündemde olan ekonomik- eğitim-sağlık meselelerinin devamlı takip edildiği anlatıldığı, duyurulduğu bölümdü. Tan gazetesinin beşinci sayfası **“ekonomi”** başlığı altında ülke ve dünya ekonomileriyle ilgili haberlerden oluşuyordu. Altıncı sayfa **“kültür –eğitim”** sayfalarıydı. Yedinci sayfa **“yazın- sanat”** başlığıyla

Kosova’da ve Yugoslavya’da şiirle, edebiyatla ilgili haberlere, duyurulara yer veriyordu. Sekizinci sayfa “**kadın**”, dokuzuncu “** ocuk**” sayfasıydı. Bu sayfada özellikle küçük çocuklar için, ilkokul çağındaki çocuklara eğitici, öğretici, d   nd  r  c   metinlere yer veriliyordu. Tan gazetesinin onuncu sayfası “**gençlik –eğlence**” gençlere, gençlerin sorunlarına ayrılmıştı. Onbirinci sayfa “**duyurular-ilanlar**” on ikinci sayfa “**spor**” ile bitiyordu.

Tan gazetesinin ilk çalışanlar kadrosunda Altay Surpy, Bayram İbrahim, M berah Tuba kadın sayfası sorumlusu ve spordan sorumlu Safet Dreka’dan oluyordu. Gazetenin 18, sayfa çıktığı dönemlerde ağırlık siyasi alanda idi.

4.1.1.Tan’ın Yayın Politikası:

Kosova Türk toplumu için önemli rol oynayan Tan gazetesi 30 yıllık yayın hayatında izlediği politikada son dönemi harç hiç değişiklik yapmadan devam etti. 1969 -1970’li yıllarda ilk yayımları Sosyalizm hakkında bilgiler vererek Kosovalı Türk halkını bilin lendiriyordu. Tan gezetesi kuruluşundan kapanı ına kadar “**Türk kimliğini**” korumu  ve sıkıntılı dönemlerinde bile Türk kimliğine sahip çıkmak için halka defalarca sesleni lerde bulunmuştur. Yugoslavya’nın parçalanmaya ba ladığı yıllarda, 1990’lı yıllardan sonra Yugoslavya’da medya, Cumhur Başkanı Slobodan Milo evi  rejiminin baskılarına maruz kalmaya başladı. Tan gazetesi de bu baskılardan nasibini alan gazetelerden biriydi.        gazete “Kosova Sosyalist Birliğinin” yayın organı olarak çıkıyordu. Dolayısıyla bu yayın organı doğrultusunda siyasi konulara değinebiliyordu. Finans alanında sıkıntıların yaşanmaması için ve hatta gazetenin kapanmaması için bağlı olduğu kurum çerçevesinde yayın yapmak zorunda kaldı. 1992 yılında Tan gazetesinin başına eski Komünist Partisi  yesi Raif Vırmıça getirildi. Raif ile yaptığımız konuşmadan da anlaşılacağı üzere onun döneminde gazete çok ağır baskılar altındaydı. Ciddi fnans sıkıntısı çekerek uzun bir süre tüm Tan  alı anları gazetenin kapanmaması için gönülü, maaş almadan, özveri ile çalıştılar. Yaklaşık 7 yıl Tan gazetesi ister Bosna ister

Kosova savaşlarının yaşandığı dönemde siyasi sorunları çok kurcalamamış, olaylara ülkenin bütünlüğü açısından baktı. Özellikle Kosova konularında Sırbistan hükümetini desteklemiş, Kosova’da sorunun geniş özerklik verilerek hallolabileceğı fikrini savunmuştur. Ancak 1997/1998 ve 1999 yıllarında eski siyasetten sorumlu haber müdürü Enver Baki’nin yazı işler müdürlüğüne geldiğı dönemler (ki bu dönem gazetenin son dönemleridir) tamamen Sırp yanlısı bir tutum sergiledi. Bazı eski Tan yazarlarına göre bu durum Tan’ı kapanmaya götüren nedenlerden biriydi.

Yugoslavya’da iç savaşlarının yaşandığı yıllarda 1992’den sonra 1999’kadar Tan gazetesi yazı işleri müdürü Raif Vırmiça dengeli politika izlemeye çalışarak siyasi yorumlardan kaçtıklarını belirtti. Çünkü bu yıllar kendisinin başında olduğı gazetenin belki de en zor yıllarıydı. Milişeviç basına Sırbistan’da el koymuş her şeyi kamulaştırma politikasına başlamıştı. Ancak Sırbista basını buna bir nebze de olsa alternatif medyalar üretmeye çalışarak karşı koydu. Fakat sözü geçen olaylar Kosova Türk basını için geçerli olamazdı. Tan zaten bir devlet organına bağılıydı ve bu doğrultuda hareket etmek zorunda kaldı.

Raif Vırmiça dönemi 1991-1997 sonu arasındaki yılları kapsayan süreçti. Bu dönemde özellikle Tan siyasi sayfalarının en aza düşürdü, verdiğı siyasi haberleri yorumsuz anlatmaya çalıştı. Ağırlığını bilerek eğitim ve kültüre yönlendirdi.

Enver Baki’nin yazıişleri müdürü olduğı yıllarda gazete tamamen rejim yanlısı bir yayın politikası sergiledi. Tüm haberler ve yorumlar bu doğrultuda verildi. Konu çoğunlukla Kosova ve statüsünün ne olacağıydı. Tan, Kosova’nın geniş özerklik verilerek Sırbistan hükümetine bağılı kalmasını istiyordu bunu da her hafta yazdı. Batılı güçlerin Kosova’nın güvenilirliği için Kosova’ya gelmelerine gerek olmadığını ve Yugoslavya kendi ordusu ile bu soruna çözüm bulabilirdi savundu. Ancak tam bu noktada Tan’la ilgili kafa karışıklıkları başladı; Yugoslavya politikası Sırbistan politikasına mı kayıyordu. Bu Sırplarla ortak iş

yapmak mı demekti, gibi düşünceler ve kaygılar gazetenin kapanma sürecini hızlandırdı. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Kosova'da meydana gelen sorunlara Tan ülkenin bütünlüğü açısından baktı. Fakat bir çok yazısında dengeli politika izlemeye çalışarak olaylar karşısında nötür bir tutum izlediği de oldu.

TAN Gazetesi 28 Şubat 1998 Cumartesi sayısında İbrahim Rugova'nın* Kosova Demokratik Birliği Başkanı seçilmesine gazetede şöyle yer verdi;

“Rugova Yeniden Başkan

Kosova'nın bağımsızlığıyla ilgili isteminin yeniden vurgulandığı bir porgramsal Deklarasyon onaylandı. Hafta içinde Priştine'de toplanan ve çalışmaları bir gün süren Kosova Demokratik Birliği'nin Üçüncü Seçim Merkezi Oturumu'nda 200'den fazla delege hazır bulundu. Kosova ve Metohiya'da önde gelen Arnavut politik partisini oluşturan KDB Üçüncü meclis seçiminin toplantısında önaçıklamalarda bulunan İbrahim Rugova Kosova'nın bağımsızlığıyla ilgili istemini yeniden dile getirdi”.⁴⁹

Politik meselelere özellikle Sırbistan Hükmeti ve Kosova arasındaki sorunları yorumsuz bir şekilde aktarmaya çalışan Tan gazetesi son dönemde meydana gelen siyasi çalkantılara karışmamayı ve bunlara çok ağırlık vermemeyi kendi yayın politikası olarak benimsedi. Dolayısıyla Tan gazetesi zaman zaman Kosova'nın bağımsızlığı için mücadele eden ve bu meseleyi kendine milli dava olarak kabul eden Rugova haberlerine yer veriyordu, zaman zaman da Sırbistan hükümetinin Kosova konusunda ki tutumuyla ilgili siyasi görüşlere.

⁴⁹ 28 Şubat, yıl 1998, Tan Gazetesi

Kosova’da ister yazılı basında ister görsel basında olsun milliyetçilik terimi çok kullanılmaya başlanmış ve bu halk arasında, evde, aile içinde yapılan tartışmalar-konuşmalardan tutun da küçük esnafın kendi arasında politik olayları yorumlamasına kadar bulaşıcı hastalık gibi yayıldı.

Tan gazetesinin milliyetçilik kavramının yarattığı karışıklık ve anlam bozukluğuna cevabı şu şekildeydi;

“Milliyetçilik ve Şoven Milliyetçilik

21.yy’a iki kaldı. Ama koskocaman bir asrın sonunda bulunmamıza rağmen, bütün bir yüzyılı damgalayan bazı sözcük ve söylemlerin günümüzde de güncelliğinden hiçbir şey yitirmediklerinin tanığıyız .Bu sözcüklerini elbette ki sayısı az değildir. Ne var ki, bunların arasında en vurucuları arasında yer alan sadece bir iki sözcüğün üzerinde kısaca durmakta yarar vardır. Demokrasi yüzyılı olarak adlandırılan 20.yy’ın sonunda da ister toplumumuzda, ister de diğer ülkelerde olsun milliyetçi sözcüğü pek günceldir. Ve söylemlerde sıkça kullanılmakta ,ya da yanlış anlaşılmaktadır. Yani milliyetçi denince çoğu kez, yobazlık derecesinde milliyetçi olan bir kimse akla gelmektedir. Yani şoven milliyetçi. Oysa sözcükteki anlamına bakıldığı zaman milliyetçiliğin ulusçuluk, milliyetçinin ise ulusçu demek olduğu yazılı durmaktadır. Demek oluyorki sözün tam anlamıyla milliyetçi sözcüğü kullanıldığı zaman sadece kendini ve kendi ulusunu değil, ilk sırada insanı seven kimse akla gelmektedir. Yani olumlu anlamda milliyetçilik sözcüğü ile şiddetin değil, sevginin içerilmesi kapsansa gerek.

Ancak şoven ve dolayısıyla şoven milliyetçilik denince, buradaki anlam ve durum büsbütün değişmektedir. Yani şoven denince ilk sırada bir düşünceye, bir inanışa körü körüne bağlanıp ondan ve

dolayısıyla da bizzat kendisinden başka, başkalarını düşünmeyen ideolojive bireyler akla gelmektedir.”(ergün kuzev)⁵⁰

Görüldüğü gibi Tan gazetesi Milliyetçilik, özellikle şoven Milliyetçiliği üzerinde durmuş, halk arasında kafa karışıklığına neden olan kavram bozuklukları üzerine gitmiştir. Burada Tan gazetesinin vermeye çalıştığı mesaj körü körüne yanlış bir amaç için düzenin bozulması gereksizdir. En temelde insane faktörü önemlidir. Kosova’daki sorunların şiddete baş vurarak (eylemci Arnavutlar) değil de masa başında anlaşma yaparak çözülmeye çalışılmasının daha doğru bir yöntem olacağıdır. Bu şekilde izlenen politika vatan severlik, gerçek anlamda halkçılık olmuş olacaktı.

Kosova’da gergin olayların yaşandığı dönemde Tan gazetesinin siyasi olayları basına nasıl taşıdığına baktığımızda 7 Mart 1998 yılında ki Tan gazetesinin bu sayısında bazı haber manşetleri ve sür manşetler şöyle yer aldı:

“Avrupa Teröre ve Şiddete Karşı

Kosova’da yaşanan en yeni durum üzere Belgrat’a gelen Robin Kuk, Yugoslavya Cumhurbaşkanı Slobodan Milosevic, Yugoslavya Dışişleri Bakanı Jivadin Yovanovic, Sırp yenilenme hareketi başkanı Vukdraškoviç ve Fehmi Agani’nin yönetiminde bir grup Arnavut siyayi ve üniversite öğrenci liderleriyle görüşti. Robin Kuk, Avrupa Birliğinin Kososva ve Metohiya’da yaşanan gelişmeler karşısında tedirgin olduğunun ifade etti .Kuk, Avrupa’nın teröre karşı olduğunu ancak bu arada politik sorunların şiddet kullanarak çözümlenmesine de destek veremeyeceğini belirtti.⁵¹

⁵⁰ 28 Şubat, yıl 1998, Tan Gazetesi

⁵¹ 28 Şubat, yıl 1998, Tan Gazetesi

Tan gazetesinin bu sayısında bir diğ er ilginç haber NATO konyesinin Kosova ve Metohiya'daki en yeni durumu değ erlendirmeye aldığı nın haberi ydi. Bu habere Tan gazetesi '**Diyaloğa Ça ğ rı**' baş lı ğ ını verdi.

Nato konseyi, Kosova ve Metohiya'daki sorunların Yugoslavya sınırları içinde iki tarafça kabul edilebilecek bir çözüm üzerinde diyalogla halledilebilmesine çağ rı yaptı.

Aynı sayıdaki Tan gazetesinin bir diğ er Kosova'yla ilgili haberi '**Kosova gergin**' ismiyle bu sayıda yer aldı.

“ Kosova Gergin ”

Priştine'de ve Kosova ve Metohiya daha bazı belediyelerinde hafta içinde ola gelen Arnavut halkı mensuplarının gösterileri Sırbistan güvenli güçleri tarafından dağı tıldı. Geçtiğ imiz Cumartesi günü Dreniça'da olagelen silahlı çatış malar ve kanlı olaylardan sonra, Arnavut teröristleri tarafından Sırbistan İç iş leri'nin 4 mensubunun öldürüldüğü ve iki polisinde yaralandığı bildirildi. Bu arada yapılan resmi açıklamalara göre, Dreniça'da güvenlik güçleri tarafından 16 Arnavut teröristinin öldürüldüğü de belirlendi.

Bu olayları protesto etmek amacıyla hafta içinde daha doğ rusu geçtiğ imiz Pazartesi günü Priştine'nin merkezinde binlerce Arnavut halkına mensup gösterici toplandı.

Dayanış manın dile getirilmesi amacıyla yapılan bu gösteriler, Sırbistan İç iş leri mensupları tarafından kısa süre sonra dağı tıldı. Bu arada , Priştine'de toplanan binlerce Arnavut halkına mensup göstericilerinin dağı tılması için Sırbistan güvenlik güçlerine ait

*mensuplar su topu, göz yaşartıcı bomba ve jop kullandı. Bu gösteriler Poduyeva ve Viçitırına'da da daha az problemle sona erdi .Tüm bu olaylardan sonra Kosova'da gerginlik sürüyor. Hafta içinde Sırbistan İçişleri Bakanlığı'nın yayımlanan bir başka bildirisinde, 5 Mart Perşembe günü sabahın erken saatlerinde Kosova ve Metohiya'nın Sırbiça kabası yakınlığında polis devriyesi sırasında, Arnavut bölücüleri tarafından güvenlik güçleri mensuplarına karşı yeni bir teror eylemi düzenlenerek, otomatik silah ile ateş açıldığı belirtilmektedir.*⁵²

Tüm bu siyasi gergin olaylar karşısında Tan gazetesi bu sayısında kendi yorumunu gazetede bir köşe açarak dile getirdi. Tan gazetesi bu olaylara **‘Geç olmadan...’** başlığını verdi. Bu yazıda Kosova'daki son gelişmelerin gerginliği zirveye taşıdığına dikkat çeken Tan gazetesi ‘Terör ve şiddete değil, insana yakışır yöntemlerle diyaloga açık olan tüm sorunlara barışçı yollarla çözüm bulunabilir diyerek, halka çözüm bulalım, çağrısını yaptı. ’Ayrıca Tan gazetesi ‘ iyi niyetli tüm vatandaşlar olduğu gibi bura Türk halkı da durumdan son derece endişelidir. ’ ifadesini kullandı.

GEC OLMADAN...

Kosova sorunu öteden beri güncel. Ancak son bir hafta içerisinde yaşanan gelişmeler buradaki gerginliğin zirveye tırmanmasına neden oldu. Neydi bu gelişmeler? Kısa çizgilerde olsa buna açıklık getirmek gerekir. Arnavut halkının en büyük bir sayısını bir araya toplayan politik partiler, Kosova'nın bağımsızlığı konusunda direniyorlar .Bu amaç uğruna resmi devlet organlarını boykot ederek ,kendi organlarını kurmuş durumdadırlar. Kapsamında iki özel bölgeyi bulunduran Sırbistan Cumhuriyet'i ise toprak bütünlüğünü koruması doğrultusunda elden geleni yapıyor. Arnavut halkının önde gelen partilerinden Kosova Demotratik Birliği daha doğrusu lideri

⁵² 28 Şubat, 1998, Tan Gazetesi

İbrahim Rugova, bu istemler doğrultusunda politik yöntemlerle mücadele verirken,diğer Arnavut parti liderleri böyle bir yöntemi yetersiz bularak Kosova sorununa radikal bir çözümün bulunmasını istemektedirler. Bunun bir ürünü olarak,sahneye öyle deninen 'Arnavut Kurtuluş Ordusu' çıktı. Böyle bir olgu, Arnavut parti liderleri arasında görüş farklılığının hem de nasıl var olduğunu doğrulasa gerek. Çok geçmeden orada burada yetkili devlet organları ,başta işçileri mensuplarına silahlı saldırı düzenlendi. Tabiki bu durum karşısında yetkili devlet organları eli bağlı kalmadı. Gereken önlemler alarak , terör eylemini örgütleyenlere karşı operasyonlar düzenledi. Buna bir karşılık olarak Arnavut halkı başta Priştine'de olmak üzere diğer kimi kentlerde de protestolar düzenledi. Önceden bildirilmediği gerekçesiyle protestolar ,polis tarafınca güç kullanılarak dağıtıldı.

Tüm bu gelişmeler, Kosova'daki durumu daha da bileşik kılmaktadır. Her iki tarafta ölen de var yaralanan da, Arnavut teroristleri tarafından yapılan son eylemler ilk sırada Arnavut halkının zararınadır. Teror ve şiddetle hiçbir sorun çözülemez .Bunu akli başında olan tüm vatandaşlarımız olduğu gibi, dünyada en sert bir dille kınamaktadır. Kosova sorununa bir çözümün bulunması istenirse, insana yakışır yöntemleri yani diyalogu tercih etmek gerekir. Çünkü olası bir çatışmadan sonra da yine masaya oturmak gerekir. Bunun örnekleri sayısızdır. En yeni bir örneği göstermek gerekirse Bosna örneği hatırlatılmalı.

Kosova'da sorunlar mevcuttur .Bunu hiç kimse inkar edemez. Örneğin öğretim sorunu. Bu sorunun çözümlenmesi doğrultusunda Sırbistan dönem Cumhurbaşkanı Slobadab Miloşeviç ile İbrahim Rugova bir anlaşma imzalanmıştı. Ancak bunun yürürlüğe girmesi konusunda bir gecikme gözlemlendi. Son günlerde bu konu tekrar güncellik kazandı. En yakın bir günde konuyla ilgili olarak somut bir

özümün getirileceğine inanılmaktadır. Kosova sorununa bir hal çaresi arandığı sırada konuyla ilgili olarak yapılacak görüşmelere Türk halkı politik parti temsilcilerinin de katılması büyük bir önem taşır. Ve sadece Türklerin değil tüm diğer ulusal azınlıkları temsil edecek kişilerinde görüşü çok önemli olabilir. Bize göre Kosova konusu ilk sırada burada yaşayanları bilgilendirmelidir. Ortak yaşam uğruna iyi niyetli her çözüm desteklenmelidir . Aynı zamanda sadece bir tarafı favori edecek yani tek bir tarafın karlı çıkmasını sağlayacak her çözüme karşı gelinmelidir.

*Eşit haklılığın ve insan haklarının saygılandığı bir ortamı ancak hep birlikte oluşturabilir, ille de ben varım düşüncesi tutarsızdır. Bu tür görüşlerin perspektifi asla olamaz. İyi niyet ve hoşgörü her sorunun çözümlenmesinde en güçlü bir silahtır.*⁵³

Bu yazıdan da anlaşılacağı gibi Kosova sorununa mümkün mertebe iki tarafın ortak ve memnun kalabileceği bir çözüm bulunmasından yana. Tan gazetesi Sırbistan'ın toprak bütünlüğü konusundaki mücadelesini destekliyor, Rugova dışındaki koyu milliyetçi Arnavutların meseleye daha radikal çözümler bulma istemlerini sivri bir dille eleştiriyor. Ayrıca bu eylemci koyu milliyetçi şovenist Arnavutları terörist olarak tanımlıyor. Kısacası Tan gazetesi Kosova sorununa; ne sadece Sırbistan tarafından bakılmasını, ne de sadece Kosova'daki Arnavutlar açısından sadece Arnavutların yararına olmasını istemiyor gibi.

1998 yılının Mart ayı Kosova'da iç karışıklıkların yoğun yaşandığı bir dönemdi. Bu siyasi çalkantıların ve eylemlerle dolu geçen günlerde, Tan gazetesi 14 Mart 1998 Cumartesi sayısında bu konulara genişçe yer verdi.

14 Mart 1998 Cumartesi 1483 sayılı Tan gazetesinden bazı başlıklar:

⁵³ 7 Mart, 1998, Tan Gazetesi

“Bilinç ve Sağduyuya Davet“, “Diyalog Kurulmadı Ama... “ , “Politik Çözün Tek Yol”, “Gerginliği Gidermek”, “Diyaloğa Çağrı”, “Türkiye Barıştan Yana” , “Sırbistan Hükümetinin Diyalog Çağrısına Destek”, “Yararlı Görüşmeler”, “Destek ve Eleştiriler”, “Gösterilerde Pankartlar da Taşındı” , “Cesetler iki Kez Defnedildi”, “Türkiye Tedirgin” gibi...

Bilinç ve Sağduyuya Davet:

“ABD Başkanı Bil Clinton’un özel Balkan temsilcisi Roberd Gelbard, Belgrad ve Priştine’de temaslarda bulundu. Belgrad’ta Başkan Miloşević ve Priştine’de Rugova ile görüşen Gelbard, mevcut sorun ve anlaşmazlıkların şiddetle değil ancak ve ancak diyalogla çözmelenmesi gerektiğini vurguladı.”⁵⁴

Diyalog Kurulmadı Ama:

“Sırbistan Hükümeti ile değişik parti temsilcilerinden oluşan heyet ve Arnavut temsilcileri arasında diyalogun kurulmasına ilişkin ilk girişimler şimdilik ürün vermedi.”⁵⁵

Politik Çözüm Tek Yol

“Son iki hafta içerisinde Kosova’da ceryan eden olaylar saati aatini tutmuyor. Haftalık bir gazetede tüm olaylaei kapsamak imkansız gibi bir şey. Son derece tedirgin olay ve gelişmeler kapsamında halkımızla beraber gazetemizin pozisyonu ve “Tan”ın toplumdaki statüsünden hareket ederek, olup bitenleri özlü ve kısa çizgilerle vermeye çalışıyoruz. İmkanlar çerçevesinde değişik kaynakların haberlerini getirmekle olay ve gelişmeler hakkında kamuoyuna bilgi vermeye yelteiyoruz. Tüm acılara rağmen Kosova kördüğümünün masa etrafında ve diyalogla çözülmesi en hayırlı olurdu. Sorunun politik

⁵⁴ 14 Mart, 1998 Tan Gazetesi

⁵⁵ 14 Mart, 1998, Tan Gazetesi

çözümü en isabetli yoldur. Bunun tesini düşünmek dahi insanın tüylerini diken diken ürpertiyor. “⁵⁶

Gerginliği Gidermek

“Kosova ve Metohiya’da Patlak veren durum üzerine Londra’da “temas gurubu” toplandı. 25 Mart tarihinde durum değerlendirmesi yapacak olan “temas grubu”, durumun iyiye doğru gitmediği sonucuna varırsa, ambargo konusunu güncelleştirecek”⁵⁷

Diyaloğa Çağrı

“Sırbistan Hükümeti Kosovave Metohiya’daki son durumu görüşti. Sırbistan Hükümeti, Kosova ve Metohiya’daki Arnavut bölücülerinin terör eylemlerini en sert bir dille kınamaktadır. Sırbistan Cumhuriyeti teröristler ve terörizm, ile Arnavut ulusal azınlık mensupları arasında fark yapmaktadır.”⁵⁸

Türkiye Barıştan Yana

“Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem YFC başkenti Belgrad’ı ziyaret etti. Kosova sorununun uluslar arası boyutlar kazanmasınaYugoslavya Federsl Cumhuriyeti Kararlı bir tavırla karşı çıkmaktadır.” ⁵⁹

Sırbistan Hükümetinin Diyalog Çğrısına Destek

“Sırbistan’ın politik sahnesindeki partilerin ezici bir çoğunluğu, Kosova’daki Arnavut teröristlerin eylemlerini sert bir dil

⁵⁶ 14 Mart, 1998, Tan Gazetesi

⁵⁷ a.g.s,2

⁵⁸ a.g.s,1

⁵⁹ a.g.s,2

ilekınayarak, devletin güvenlikk güçleri tarafından terörizme karşı amansız savaşımının verilmesini desteklemektedir. “⁶⁰

Yararlı Görüşmeler

“Türkiye Cumhuriyeti Belgrad Büyükelçiliği temsilcileri “TAN” ziyaterinde bulundu. Kosova’daki son gelişmelerin kaygı verici olduğu dile getirilirken, var olan sorunların diyalogla çözümlenebileceği inancı vurgulandı.”⁶¹

Destek ve eleştiriler

Kosova sorunu ve bu konuyu ele alan Londra “temas gurubu” toplantısı kararları Karadağ’da farklı bir şekilde değerlendirilmektedir. Kosova, Sırbistan İle Yugoslavya’nın iç meselesi mi, yoksa uluslar arası bir sorun mudur? şeklindeki konu üzere farklı görüşlerin ileri sürüldüğü Karadağ’da ancak sorunların acele ve diyalogla çözümlenmesi gerektiği dile getirilmektedir.⁶²

Gösterilerde Pankartlar da Taşındı

“Priştine Kosova ve Metohiya’nın daha bazı bölgelerinde Pazartesi günü Arnavut halkı mensuplarının protesto gösterileri düzenlendi. Sırbistan güvenlik güçleri tarafından göstericilerin dağıtılması yönünde müdahale edilmedi.”⁶³

Tan gazetesi, Sırbistan ve Kosova arasındaki problemlere toprak bütünlüğünü bazalarak yaklaşıyor, zaman zaman da Sırbistan (rejim yanlısı) tarafından olaylara bakıyor. Gerek Kosova Arnavutları olsun gerek se

⁶⁰ a.g.s

⁶¹ a.g.s.1

⁶² a.g.s.2

⁶³ a.g.s.1

Sırbistan'daki Sırp siyasetçilerinin tutumları ve görüşlerine kısmen de olsa yorumsuz yer vermeyi de ihmal etmiyor.

Tan gazetesi 21 Mart 1998 yılında batının Kosova sorununa bakışına şöyle yer verdi: 'İyimserliği sezebiliyoruz.'

İyimserliği Sezebiliyoruz

Alman ile Fransız diplomasi şefleri Yugoslavya Cumhurbaşkanı Miloseviç, Sırbistan Devlet Başkanı Milan Milutinoviç, Yugoslavya Dışişleri Bakanı Jivadin Yovanoviç Karadağ Devlet Başkanı Milo Cukanoviç ,Sırp Muhalefet Parti liderleri Vurk Draškoviç, Zoran Cincic ve Vesna Pesic ama ayrıca Arnavut halkı üst düzey yetkilileri Fehmi Agani Mahmut Bakali ve Buyar Dugoli ile görüşmelerde bulundular.

Belgrat'ta gerçekleşen görüşmeler ardından bir basın konferansı düzenleyen Kinkel ve Vedrin yapılan bütün görüşmeler ardından bir iyimserliğin sezildiğini ifade ettiler.'Taleplerimizin tümüne henüz kesin bir yanıt alamadık ama bu doğrultuda da ilerleme var.' Şeklindeki bir ifadeyi paylaşan Kinkel ve Vedrin Sırbistan Cumhurbaşkanı Milutinovic tarafından verilen deklarasyonun, Kosova sorununu çözme doğrultusunda çok önemli bir hamle olduğunu değerlendirdiler. Yugoslavya Cumhurbaşkanı Miloşeviç'in Arnavutlar ile açık ve koşulsuz bir diyaloga destek verdiğini açıklayan Alman ve Fransız Dışişleri Bakanları, Cumhurbaşkanı Milosevic'ten Kosova ve Metohiya'da bulunan özel güvenlik birliklerinin çekileceği doğrultusunda da söz almış olduklarını vurguladılar.⁶⁴

⁶⁴ 21 Mart, 1998, Tan Gazetesi

Tan gazetesinin bu sayısında Batı Avrupa'nın görüşlerinin yanısıra Sırbistan'la tarih boyunca çok yakın dostluk ilişkileri içinde olan Rusya'nında görüşlerine yer verdi. Rusya ile ilgili haber '**Görüş Birliği Dile Geldi.**' İdi.

Görüş Birliği Dile Geldi

Rusya diplomasi şefi Yevgeniy Primakov, ülkemizi ziyaret etti.

Hafta içinde Belgrat'a gelen Primakov, Yugoslavya FDC, Sırbistan ve Karadağ Cumhurbaşkanı Milosevic, Milutinovic ve Cukanovic yanısıra Başbakan Kontic ve Yugoslavya Dışişleri Bakanı Yovanovic ile görüştü.

Kosova'nın Sırbistan'ın bir iç meselesi olduğu düşüncesini dilegetiren Primakov, öte yandan bölge yurttaşlarına geniş çaptaki bir özerkliğin sağlanmasından yana olduğunu da vurguladı.⁶⁵

Rusya ve Sırbistan'ın yakın ilişkiler içinde olması basına da çoğu kez yansdı. Özellikle Rusya'nın Kosova konusunda 'Bu bir Yugoslavya iç meselesidir.' demesi ilerde bağımsızlığını ilan eden Kosova'yı tanınamasından belliydi. Çünkü Rusya Kosova konusunda tamamen Sırp penceresinden konuya bakıyor ve Sırbisatn – Miloşević rejimini destekliyordu.

Tan gazetesinde TDB (Türk Demokratik Birliği) Partisi bildirisi yayımlandı.

TDB PARTİSİ BİLDİRİSİ

10 Mayıs 1998 Salı günü Türkiye Cumhuriyeti Belgrat Büyükelçiliği müsteşeri sayın Hakan Olcay ve beraberindeki heyet Prizren'de Türk Demokratik Birliği Partisini ziyaret ederek,parti yetkilileriyle görüşmede bulundu.Gerçekleştirilen bu görüşmelerde son günlerde bölgede meydana gelen olaylar ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

⁶⁵ a.g.s. 2

Cumhurbaşkanı sayın Slobodan Milosevic’le ve diğer yetkililerle yapılan temaslardan bilgi verildi.Bu temaslarda her iki devletin kan akmasından yana olmadıklarını,Kosova sorununun barışçıl yollardan çözümlenmesinden yana olduğuna işaret edildiği açıklandı.Bu nedenle Türk halkının bölgede önemli bir unsuru oluşturduğu bu görüşmelerde açıkça vurgulandı.Gelişmelerin Türkiye Cumhuriyeti tarafından yakından izlendiği Pazar günü aynı heyetin olayların çıktığı bölgede diğer yabancı heyetlerle gözlemci olarak katıldığı bildirildi.Ayrıca görüşmelerde TDB Partisi yetkililerinin alındığı kararların isabetli ve haklı olduğu,Türk halkının sağ duyulu ve müsterih olmasının,göçe gerek görülmediğinin hem parti yetkilileri hem de konuk heyet tarafından açıkça vurgulandı.Ayrıca TDB Partisi dairesinde nöbetçi görevliier tarafından gelişmelerin yakından izlenmesi Türk halkı için güven verici olduğu belirtildi.görüşmelerin sonunda bilinçli ve soğukkanlı hareket etmesi defalarca terarlandı ve Kosova’da yaşayan Türk halkına Türkiye devletinin her zaman sahip çıkacağı açıkça ifade edildi.

TDB Parti başkanı

Cemal K. Tunalıgil

Kosova’da Türk toplumunun tek bir çatı altında toplandığı, tek ve yegane siyasi parti olan Türk Demokratik Birliği Partisi’nin Genel Başkanı Cemal Tunalıgil’in bu yazısında yaptığı açıklamadan da anlaşıldığı üzere Kosova Türkleri 1998 yılında ikiye bölünerek bir grup özellikle parti üst düzey yetkilileri ve bir çok üyesi Sırbistan ile sıcak ilişkiler içinde bulunmuştur. Bununla beraber bu gurup parti adına, tüm Kosova Türk toplumu adına karar alarak Milosevic hükümeti ile bir çok defa anlaşmış ve o dönem anlaşmaya da devam etmiştir. Fakat partinin farkında olmadığı tek bir nokta vardı ki o ilerde Kosova Türk toplumunu bu yanlış yüzünden zor durumda bırakacaktır. Bazı milliyetçi özellikle şoven milliyetçi Arnavut kesimleri tarafından 1999 NATO müdahalesi ve dönemi sonrasında şimşekleri üzerine çektiği ve ciddi sorunlara,

‘Türkler Sırp’lar ile iş birliği içindedir’ söylemlerine yol açtı. Kısacası bu hareket ve partinin hükümet ile aynı rejimi paylaşıyor olması ve hatta ileriki yıllarda paylaşmak istemesi Arnavutların bir çoğunu kızdırmış ve Türk toplumuna farklı bir gözle bakmalarına neden oldu. Yukarıda kast edilen farklı göz **‘bizden olmayan’** anlamını taşıyordu ki bu 1999 NATO müdahalesi döneminde; “aynı mücadeleyi vermedik, biz aynı topraklar için sizinle savaşmadık” anlamına geliyordu. Dolayısıyla Arnavutlar 1997-98 yıllarında kısa bir dönem olsa bile Türk partisinin Sırbistan hükümeti ile içiçe olmasından müthiş derecede rahatsız oldu. Bu rahatsızlıklarını 10 yıl sonra çok ağır bir şekilde dile getirerek Kosova Türk toplumuna baskılar yapmaya başlamış; “Türkler burada yoktur, ya Sırbistan’a ya da Türkiye’ye göçe zorlanmıştır.”

Tan gazetesi 1997’den sonra kapanana kadar yaklaşık iki buçuk yıllık süre içerisinde yayın politikasını tamamen değiştirmiş ve Sırp yanlısı bir tutum izleyerek Kosova sorunlarının çoğuna zaman zaman Sırbistan cephesinden bakmıştır. Bir çok Tan yazarının ve çalışanlarının rahatsız olduğu, Tan gazetesinin bu son dönemleri genellikle yazı işleri müdürleri tarafından konuşulmaz ve Tan gazetesi tarihinde bir sapma olarak nitelendirilir.

Gazete tarihi boyunca temel felsefesi olan kültür ve eğitimi baz alarak yayın hayatını sürdürdü. Ancak bu demek değildir ki Tan gazetesi zaman zaman sapmalar yaşamamıştır, taraflı bakmamıştır. Onun ana ilkesi Kosova’daki Türk toplumunun sesi olabilmek ve bu bağlamda yayın hayatını devam ettirebilmektir. Fakat komünist partisinin yayın organı olduğu için hükümet karşıtı haber yapması beklenemezdi. Bunu da yapmıyordu zaten.

Tan gazetesi 1969 yılından 90’ların başına kadar son yıllarına nazaran daha rahat diyebileceğimiz bir dönem geçirdi. 90’lardan sonra Yugoslavya’nın parçalanmaya başlanması özellikle diğer cumhuriyetlerin bağımsızlarını ayrı ayrı ilan etmeleri Yugoslavya’yı içinden çıkılmaz bir kaosa sürükledi. Bu kaostan en çok nasibini alan azınlık toplumlar oldu. Bunun yanısıra çöken ekonomide hayatı daha da zorlaştırdı.

Bu durumda Sosyalist Birliğin yayın organı olan Tan gazeteside kendi içinde bölünmeye başlıyor ve bu durum karşısında nasıl bir yayın politikası izleyebileceğini bilemiyordu. Olabildiğince ne rejim karşıtı ne de rejim yanlısı durmamaya çalışıyordu. Ancak bu 1997’li yılların sonuna kadar devam edebildi. 1995-97 yılları arasında zaman zaman siyasi olaylara yer verdi ve haberlerin tümünü yorumsuz bir şekilde tüm dünya basını nasıl veriyorsa o şekilde vermeye çalıştı. Fakat gazeetenin büyük bir dezavantajı vardı ve bu dezavantajdan nasibini aldı. Sözü geçen dezavantaj artık Yugoslavya olmadığından, ülke Sırbistan hükümetine dönmüş ve Sırbistan’ın Cumhurbaşkanı Miloseviç rejiminin medya üzerindeki baskılarına maruz kaldı. Çünkü Milosevic diğer Sırbistan gazetelerine uyguladığı baskıların aynısını Tan içinde yapmaya başladı. Ancak gazette buna bir dönem direnebilmeyi kısmen de olsa başardı. Bu dönemde gazetede eğitim- kültür ağırlıklı konulara yer verildi. Bu çok uzun sürmedi, artık Tan geri dönüşü olmayan bir yolda ilerlemeye mahkumdu. Ya rejim yanlısı bir yayım yapacak ki bu Priştine televizyonu ile paralel gidecekti ya da gazete kapanacaktı.

27 Şubat 1999 Cumartesi 1533 sayılı Tan gazetesinden bazı haber başlıkları:

“Siyasi Çözüme Öncülük Tanınmalıdır”, “Sırbistan Devlet Heyetinin İlkel Davranışı”, “Siyasi Anlaşmanın İmzalanmaması En Büyük Sorun”, “Sırbistan Çerçevesinde Kosmet’in Özerkliği”, “Anlaşma Esasları Sağlandı”, “Silahları Bırakın”....

SİYASİ ÇÖZÜME ÖNCÜLÜK TANINMALIDIR

Rambuye görüşmelerinden sonra Sırbistan Cumhurbaşkanı Milan Milutinaviç’in verdiği demeçten özetler. Siyasi çözüme öncülük tanıdığımız için, böyle bir çözümün bulunmasının mümkün olduğu her yerde düzenlenecek olan görüşmelere katılmaya hazırız.

Hafta içi Fransa'nın Rambuye şatosundaki Kosova ve Metohiya'daki görüşmelerin tamamlanmasından sonra Yugoslavya FYC'nin Paris Büyükelçiliği'nde düzenlenen basın toplantısında Sırbistan Cumhurbaşkanı Milan Milutinoviç yanısıra, bu görüşmelere katılan Sırbistan devlet heyetinin tüm üyeleri ve Yugoslavya'nın Fransa Büyükelçisi Doktor Bogdan Trifunoviç de hazır bulundu.

Söz konusu basın toplantısında Sırbistan Cumhurbaşkanı Milan Milutinoviç tarafından belirtildiğine göre 'Bizim heyetimiz devamlı olarak siyasi anlaşmanın ve tüm diğer belgeleri temas grubunun 10 ilkesine uyması gerektiği konusunda ısrar etmiştir .Yani Kosova ve

Metohiya ile ilgili bağımsızlığın 3. Cumhuriyet'in ve referandumun düzenlenmesinin mümkün olmadığından başka, Federal Yugoslavya Cumhuriyeti ve Sırbistan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğünün tamamıyla saygılanması konusunda da ısrar edilmiştir...'

*Sırbistan Cumhurbaşkanı Milan Mİlutinoviç'İN verdiği demecin devamında vurgulandığına göre, 'Tüm vatandaşlar ve ulusal topluluklar için Kosmet'e geniş kapsamlı bir özerklik önerdik. Bu öneri, temas grubunun ilkeleriyle tamamen uyumludur.'*⁶⁶

Sırbistan Devlet Heyeti'nin İlkesel Davranışı

Hafta içinde kamu oyuna sunulan Sırbistan Sosyalist Partisi'nin bildirisinde belirtildiğine göre Rambuye görüşmelerine katılan Sırbistan Devlet Heyeti, sürekli olarak gerçek, adalet ve uluslararası hukukun ilke ve kurallarına uygun ulusal mensubiyeti göz önünde bulundurulmadan tüm vatandaşların olduğu gibi devletimizinde çıkarlarının savunulması doğrultusunda çaba harcanmıştır.

⁶⁶ 27, Şubat, 1999, Tan Gazetesi

Sırbistan Sosyalist Partisi Merkez Kurulu Bildirisi devamında, *Sırbistan Devlet Heyeti*'nin göstermiş olduğu ilkesel davranışına karşı, diğer taraf olduğu gibi çeşitli uluslararası örgütlerinde böyle davranmadıkları dile getirilerek bu tür ilkesiz davranışların sayesinde uluslararası ilişkilerdeki davranışların esas kurallarını çelişkiye dönüşmesinin yol açıldığına işaret edilmektedir. Kosova ve Metohiya'daki sorunların barış yoluyla çözümlenmesi yönünde ileride de bizim savunmuş olduğumuz ilkeleri tanıtımı ve gerçekleşmesinin sağlanması Sırbistan Sosyalist Partisi tarafından haklı olarak beklenilmektedir. SSP Merkez Kurulu bildirisinin devamında 'Kötü niyeti ve kini dile getiren güçler, ileride de ülkemizi tehdit ederlerse ,her zaman için ülkemizi tüm araçlarla korumaya hazırız' deniliyordu.⁶⁷

Siyasi Anlaşmanın İmzalanmaması En Büyük Sorun

Federal Hükümet As Başkanı Vukdraškoviç'in ifadesine göre ' Rambuye'deki görüşmeler sırasında en büyük sorunun referendum olasılığının öngörülmediği için Kosova'lı Arnavut heyetinin Kabul etmek istemediği siyasi çözüm oluşturdu.'Hafta içinde düzenlenen basın konferansında gazetecilerin sorularını yanıtlayan Vukdraškoviç, 'Amerika Birleşik Devleti'nin talimatıyla Arnavutlar,siyasi anlaşmaya 3 yıldan sonra referendum hakkının tanınmasının ilave edilmesi için her türlü yolu deniyorlar' dedi⁶⁸

Sırbistan Çerçevesinde Kosmet'in Özerkliği

Kosmet bunalımının politik araçlarla çözümlenmesiyle ilgili Rambuye'de yapılan görüşmeleri değerlendiren ABD Başkanı Bil Clinton, 'Bu yönde büyük bir ilerleme kaydedildi ve çözümün sağlanması doğrultusunda da çaba harcanyor.Fakat bu çözümün

⁶⁷ 27, Şubat, 1999, Tan Gazetesi, s,2

⁶⁸ a.g.e

ana hatları,Sırbistan çerçevesi içinde Kosmet'in özerkliğinin saptanmasında bulunuyor'dedi.

Clinton'un değerlendirmesine göre,'Önümüzdeki 3 yıllık geçici dönemde barışın sağlanmasıyla üstlenecek olan NATO'nun önderliğindeki uluslararası güçlerin gelmesine Sırp karşı çıkıyor.Öte yandan ise Arnavutlar 3 yıldan sonra referandum yapma hakkını elde etmek için hala ısrar ediyorlar. İki tarafta bu konularda uzlaşamıyor...'

Hafta içinde Amerikan Kongresi'ndeki parti liderleri ile görüşmeden önce ABD Başkanı Bil Clinton böyle bir açıklamada bulundu.Oysa Başkan Clinton'un ABD Kongresi'ndeki parti liderleri ile yaptığı görüşmelerin gündeminde Kosova bunalımının da yer alması bekleniyordu.⁶⁹

'Silahları Bırakın'

Ankara,siyasi çözümde ısrarlı.Rambuye'deki görüşmeleri değerlendiren Türkiye Dışışleri Bakanlığı,Kosova'ya kalıcı bir çözüm ve dolayısıyla barışın ancak ve ancak Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne dokunulmadığı fakat bu arada bütün milli topluluklara hak eşitliği sağlandığı takdirde kazandırılabilceğini ifade etti.Kosova'ya siyasi ve barışçıl bir çözüm kazandırma amacı niyeti üzerine Rambuye'deki görüşmeleri değerlendiren Türkiye Dışışleri Bakanlığı,konuyla ilgili bir açıklamada,Kosova'ya kalıcı bir çözüm ve netice itibaiyle kalıcı bir barışın,Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğine dokunmamak şartıyla bütün milli topluluklara hak eşitliği sağlamakla kazandırılabilceğini belirtti.

⁶⁹⁶⁹ a.g.e

Kosova sorunu diyalogla halletme doğrultusunda Rambuye’de atılan adımın önemli olduğunu belirten Türkiye Dışışleri Bakanlığı, tarafların barışa arzulu olduğunu yorumladı.

Bunun karşısında iki tarafta yanı Sırbistan devlet yönetimiyle Kosova’lı Arnavutlara çağrı yapan Bakanlık ‘Silahları bırakın ve Güvenlik Konseyi kararlarına uyun ‘ mesajını gönderdi.⁷⁰

Anlaşma Esasları Sağlandı

Rambuye’de düzenlenen ve Kosova krizine kalıcı bir çözümün bulunmasını amaç bilen görüşmeler somut bir anlaşmayı getirmedi ama... 17 gün süren ve ‘Sürecin ilk safhası ‘ olarak değerlendirilen Rambuye’deki konferans çalışmalarına 15mart tarihinde devam edilecektir.

’Günümüz dünyasının en ağır sorunlarından biri olan Kosova krizine barışçıl ve kalıcı bir çözümün bulunmasını amaç bilen Rambuye’deki konferans 3 haftalık bir moladan sonra 15 Mart tarihinde çalışmalarına devam edecektir.Bu görüşmeler politik ve askeri anlaşmanın aynı anda imzalanmasıyla sona erecektir.Oysa 17 gün süren ve yoğun görüşmeleri içeren çalışmalar sonunda,amaçlanan anlaşma için gereken esaslar sağlanmıştır.Daha doğrusu her iki taraf önerilen çözümler konusunda var olan görüş farklılıklarını ortadan kaldırarak en nihayet anlaşmaya varılacağına dair bir durumu yaratmışlardır’ şeklindeki değerlendirmeyi ileri süren ‘temas grubu’yetkilileri,Rambuye’deki görüşmelerin ‘sürecin ilk safhası’ olduğunu ve onun başarıyla sonuçlandığını belirttiler.3 haftalık mola içerisinde tarafların tabana ve yetkili kurumlarda düşünce değiş tokuşunda bulunacaklarını bildiren yetkililer,15 Martta yapılacak görüşmeler sonunda hedeflenen çözüme varılacağı inancını dile

⁷⁰ a.g.e

getirdiler.Temas Grubu Yetkilileri ayrıca 15 Mart tarihine dek tarafların olası kışkırtma ve çatışmalardan uzak durması gerektiğine işaret ederek,Rambuye'deki çalışmalar sayesinde yaradılan hava ve sağlanan görüş birliğinden yararlanmak gerektiğini açıkladılar.⁷¹

6 Mart 1999 Kosova'nın en çalkantılı günlerinin olduğu dönem. NATO müdahalesine sayılı günler kala Kosova iç siyaseti, Sırbistan siyaseti ve uluslararası güçlerin Kosova sorununa makul bir çözüm bulma girişimlerinin yaşandığı dönemde Tan gazetesi siyasi olayları şu şekilde aktardı:

6 Mart 1999 Cumartesi, 1534 sayılı Tan gazetesinden bazı haber başlıkları ve haber özetleri;

‘Siyasi Anlaşma Hak Eşitliğini Garanti Etmelidir.’

Yugoslavya Cumhurbaşkanı Slobodan Miloşević,AGİÖ'nün dönem başkanı olan Norveç Dışişleri Bakanı Knut Volebek'i Kabul etti.

Federal Hükümet As Başkanı AGİÖ misyonu ile iş birliği komisyonu başkanı Nikola Şayinoviç ve Federal Dışişleri Bakanı Jivadin Yovanoviç'in hazır bulunduğu kabulde,Kosova ve Metohiya'da mevcut sorunları çözüme kavuşturacak siyasi bir anlaşmanın,Sırbistan ve dolayısıyla da Yugoslavya'nın egemenliği ile toprak bütünlüğünün bozulmaması esasına dayanıp bölgede yaşayan tüm ulusal topluluklara eşitliği garanti edecek bir şekilde olması gerektiğine işaret eden Başkan Miloşević,bu arada Yugoslavya ve AGİÖ arasında imzalanan anlaşmaya da değindi.Söz konusu anlaşmayla AGİÖ'ne bağlı misyon görevinin net bir şekilde belirlendiğine dikkat çeken Başkan Miloşević,Kosova ve Metohiya'daki gözlemcilerin görev çerçevesinde çalışmaları,dolayısıyla da tarafsız olmaları gerektiğini ileri sürdü.Sırbistan ve Yugoslavya'nın mevcut bütün sorunları barışçıl bir

⁷¹ A.g.e

yolla çözüme kavuşturma arzusunda olduğunu belirten Başkan Miloşeviç,siyasi çözümün tek seçenek olduğunu ve buna uluslar arası toplumunda inanmış olması gerektiğini vurguladı.AGIÖ'nün dönem Başkanı olan Norveç Dışişleri Bakanı Knut Volebek Yugoslavya ziyareti sırasında Kosova ve Metohiya'da da incelemelerde bulundu.⁷²

Halk Orduya Güveniyor

Yugoslavya Ordusu Genelkurmay Başkanı Korgeneral Dragolub Oydaniç,yardımcılarıyla birlikte hafta içinde,Priştine Kolordusu'na bağlı birlikleri ziyaret etti.

Oydaniç,hava kuvvetleri ile havasavar birliklerini denetledi.Ziyaretinin ilk gününde Gilan ve çevresindeki birlikleride gezen Genelkurmay Bakanı,eğitiminin kışla dışında yapan birliklerin ülkeyi savunma hazırlığı ve kararlılığıyla memnun olduğunu vurguladı.

Genelkurmay Bakanı Oydaniç,birliklerin eğitimi ve moralleriyle gurur duyduğunu ifade etti.⁷³

Devlet Sınırı Korunmalı

Federal Hükümet,Sınır bölgesinin saptanmasıyla ilgili karar aldı.Sözkonusu karar,devlet sınırının korunması yönünde Yugoslavya ordusu sınır birliklerinin engelsiz etkinlikte bulunmaları ve Kosova

⁷² 6 Mart, 1999, Tan Gazetesi

⁷³ a.g.s.2

ile Metohiya yöresine terör gruplarının önlenmesi amacıyla getirildi.⁷⁴

Kosova-Arnavutluk, Kosova-Makedonya sınırlarına güvenlik güçlerinin getirilmesi rejimin çok önceden planladığı bir oyundu. Sözü geçen sınırlarda savaşın patlak vereceğini önceden sezen Kosova halkı Kosova dışına çıkmaya çalıştı fakat Sırp-Arkan polisleri tarafından geri çevirildi.

Gazetenin bu tür haberleri, toplumun aydın kesimleri olsun, sıradan halk tarafından olsun çok dikkate alınmıdı. Çünkü bir çok Kosovalı o kuyruklarda kendi bekleyip, orada neler olup bittiğini gördü. Bu tür haberlerin tamamen rejim baskısından bu şekilde verildiği biliniyordu.

Etkinliklerimiz Desteklendi

Federal Dışişleri Bakanı Jivodin Yovanoviç, Beyaz Rusya ziyaretini tamamladı.

Yugoslavya ile Beyaz Rusya arasında çok yönlü ilişkilerin daha üst düzeye çıkarılmasında yeni bir hız kazandıracak ziyaret süresince, karşılıklı vize uygulamasının ortadan kaldırılmasına ilişkin anlaşma imzaladı.⁷⁵

Yabancı Askeri Güçleri İçin Gereksinim Yok

Kosova ve Metohiya Geçici Yürütme Konseyi başkanı Zoran Ancelkoviç AGİÖ dönem başkanı Knut Volebek’i Kabul etti. Volebek; “Koosva ve Metohiya ile ilgili tüm vatandaşlar için adaletli bir

⁷⁴ a.g.s.

⁷⁵ a.g.e.s2

*özüm bulunulduğu taktirde, ülkemize yabancı askeri güçlerin gelmesi için hiçbir sebep yoktur.*⁷⁶

Bu haberde de anlaşıldığı gibi, dış güçlerin koruma amaçlı bile olsa Kosova'da olmasını hükümet istemiyor, Kosova'daki sorunlara kendi içinde çözüm bularak kendi ordusu ile hallolabileceğini savunuyor. Ancak batı bu konuda hükümetin istediğı gibi düşünmüyor.

Kosova sorunu en kısa zamana kadar çözülmez ise uluslararası güçler olaya müdahale edecek ve mesele sıradan bir Yugoslavya iç sorunu olmaktan çıkacaktı.

Sırbistan hükümeti bu konuda her zaman tedirginliğini gizemek istediye de başarılı olamadı. Bu durumu rejim yanlısı basın, bu konulara çok az yer vererek gizlemeye çalıştı ve yabancı güçlerin yardımı olmaksızın kendi polis ve ordumuz ile bu işin çözümünü buluruz dedi.

Ancak tam da bu noktada sorunlar başlıyordu. Söz konusu polis ve ordu Yugoslavya-Sırbistan ordusu idi. Kosovalı Arnavutlar bu orduyu kendilerinden saymayalı çok yıllar olmuş, hatta bununla da yetinmeyen Kosovalı Arnavutlar resmi olmayan gizli bir ordu kurmuşlardı. UÇK ismiyle siyasi sahnede yer almaya başlayan bu ordu aslında bir hayali üründü. UÇK hiçbir zaman Sırp ordusuyla savaşıacak kadar güç ve askeri malzemeye sahip olamadı. Dağlara kaçarak gizli örgütlenerek zaman zaman üç, beş silah havaya sıkarak bu meseleye çözüm bulacaklarını zanneden çoğunluğunu köylü kesimin oluşturdu UÇK'cılar meselenin ciddiyeti konusunda çok bilgisizlerdi. Çünkü Kosova bağımsızlığını kazanmadan çok önce Arnavutların arasında ikiye bölünmüş bir gurup UÇK kökenli Hashim Thaçi'yi tutuyordu, diğer gurub da İbrahim Rugovayı.

⁷⁶ A.g.e.s1

İbrahm Rugova tartışmasız Kosovalı Arnavutlar için bir idoldü. Çünkü o Miloşeviç rejimine karşı gelmiş, Kosova'yı Sırbistan'dan ayıracak en önemli ve tek kişi idi.

Manevi değeri Arnavutlar arasında çok büyük olduğu için İbrahim Rugova'ya karşı bir saygısızlık ya da onun söyelminden dışarı çıkmak söz konusu bile olamazdı.

İbrahim Rugova UÇK'yı direk desteklemiyordu, fakat batı Avrupa dolaylı yoldan da olsa silahların elde edilmesine bilerek ve isteyerek göz yumdu. Durum böyle olunca da Rugova'nın her ne kadar Arnavutlar'a yaptığı çağrı şiddete baş vurmadan mücadele olsa da zaman zaman UÇK'nın yaptıklarını alkışlamaktan kendini alamadı.

İbrahim Rugova UÇK'nın çok yetersiz olduğunun en başından farkındaydı. Hiçbir zaman da Sırp ordusu ile savaşacak kadar büyüymeyeceğini de biliyordu. Ancak Rugova'nın kendien güveninin kaynağı ne UÇK idi, ne de UÇK 'ya gönülü olarak katılan Arnavut gençlerinin sayısının çokluğu. Rugova, güveni ve desteği Batıdan özellikle de Amerika'dan alıyordu. Kosova'nın bağımsızlığına o kadar çok inanmıştı ki bunu şu sözleriyle açıklıyordu;

“Kosova bir gün bağımsız olacak, yakın bir zamanda bağımsızlığını kazanacak, eğer biz bu davayı kazanamaz isek ben sürekli boynumda taşıdığım bu aksesuar eşarb ile intihar edeceğim”

Bu sözleriyle İbrahim Rugova artık Kosovalı Arnavutlar için bir liderden çok tapınılacak bir tanrı olmuştu.

Bu olaylar yaşanırken Türk toplumu sesiz ve biraz da şaşkın bir tavırla herşeyi izliyordu. Türkleri temsil eden parti Demokratik Türk Partisi basın ile birlikte Sırbistan yanında yer aldı ve bu hareketin neticesinde de Türkler ikiye bölündü. Parti üleknin bütünlüğünden yana olduğunu her seferinde dile getirdi ve

Kosova'yı Sırbistan'ın çok geniş özerklik tanınan bir bölgesi olduğunu kabul etti. Ancak son dönemlerde yaşananlar (1997-1999) dini bir boyut kazanınca halk arasında kafalar karışmaya başladı “ya Sırlar Boşnak-Müslümanlara yaptıkları gibi bize de yaparlarsa” söylemleri yükselmeye başladı.

Türkler ve Arnavutlar arasında sadece dil farkı olduğu için din ağırlığını koyarak bağlayıcı unsurun birincisi oldu. Durum böyle olunca da Parti üst düzey yetkilileri ve bir kaç üye dışında Sırbistanı destekleyen Türkelrin sayısı azaldı ve Kosova Türkleri ya sesiz kalmayı yada Arnavutlar safhında yer almayı seçtiler.

Tan gazetesinin son dönem yazı işleri müdürü Enver Baki Türk Toplumu adına Rmbuye görüşmelerine katılan Sırbistan heyetine tam destek verdiklerini gazetenin 6 Mart 1999yılıının, 1534 sayısında bir köşe açarak dile getirdi.

“ Geçenlerde Belgrat'ta Yugoslavya Vatanseverler Birliği tarafından örgütlenen ve “Vatanperverlik ve ulusal azınlıklar” manşeti altında Yugoslavya çapında bir bilimsel toplantı düzenlendi. Toplantının açılış konuşmasında bulunan Yugoslavya Vatanseverler Birliği Bakanı Prof.Dr. İlija Vuković, “Rmbuyedeki görüşmelere katılan Sırbistan Devlet heyeti, Kosova ve Metohiya'daki tüm sorunların barış yoluyla çözümlenmesiyle ilgili ülkemizde saptanan birlik ve beraberliği en iyi bir şekilde dile getirmiştir”.

“Vatanperverlik ve Ulusalazınlıklar” başlığı altında düzenlenen Yugoslavya civarındaki söz konusu bilimsel toplantının çalışmalarında hazır bulunan “Tan” müdürü ve başyazarı Enver BAKİ'de bu tartışmalara katılarak, Kosova ve Metohiya'da yaşayan Türkler'in toplumumuzun ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu vurgulayarak, kültür, eğitim haberleşme ve diğer alanlarda kaydedilen başarılarla da değindi. Bu konularla ilgili bazı örnekleri de dile getiren Enver Baki, Priştine Radyosunda günde 7 saat olmak üzere 50 dakkikalık Türkçe yayınların sunulduğunu da belirtti. Bu arada haftalık gazeteyi oluşturan “Tan” Redaksiyonu çerçevesindeki

*etkinliklere de değinen Baki, bölgede yaşayan Türklerin, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan böyle de Yugoslavya ile Türkiye arasında ki iyi ilişkilerin kurulması için önemli bir köprü olacakları inancını dile getirdi.*⁷⁷

Aynı sayılı Tan gazetesinde siyasi bir diğer kısa haber Kosova Kurtuluş Ordu temsilcisi Adem Demaçi'nin istifası ile ilgili

“ Adem Demaçi İstifade Etti”

Hafta içinde “Kosova Kurtuluş Ordusu “ diye adlandırılan illegal örgütün siyasi temsilcisi Adem Demaçibu örgütteki tüm görevlerinden istifa ettiğini bildirdi.

Konu ile ilgili düzenlenen bir basın toplantısında Adem Demaçi'nin belirttiğine göre “bu istifa KKO ve Arnavut halkındaki birliğin korunması için verilmiştir.”⁷⁸

Tan gazetesi bir çok kez siyasi haberlerinde kelime oyunu yöntemini uyguladı. Haberleri vermek zorunda kaldığından, bahsettiği siyasi olayları kelime oyunu ile çoğaltıp yorumsuz aktardı. Buna en iyi örnek 16 Mayıs 1998 yılında Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Miloşeviç ve İbrahim Rugova'nın Belgrad'taki görüşmesidir. Sözü geçen habere Tan gazetesi **“Diyaloğu Başlatacak Görüşme”** başlığını verdi.

Diyaloğu Başlatacak Görüşme

“Belgrad'ta bugün Miloşeviç'le Rugova biraraya geldi.

Gazetemizi matbaaya gönderme mecburiyetinde bulunduğumuz dakikalar içerisinde Dr. İbrahim Rugova'nın Fehmi Agani, Payazit Nuşi, Veton Suroi ve Mahmut Bakali'nin yer aldığı dört kişilik bir

⁷⁷ 6 Mart 1999

⁷⁸ A.g.e.s,2

heyet ile belgrad'a vardığı ve Yugoslavya Cumhurbaşkanı Slobodan Miloşeviç ile görüşmeye geçtiği bildirildi.

Rıçırd Holbruk'un yönetimindeki özel Amerikan heyetinin Belgrad ve Priştine arasında hafta içinde gerçekleştirmiş olduğu mekik diplomasisiyle sağlanan uzlaşma sonucu bugüne kararlaştırılan Miloşeviç-Rugova görüşmesi, son anda aldığımız resmi haberlere göre Beyaz Saray'da başlamış bulunuyor. Gazetemizi, süreç gereği matbaaya göndermek üzere olduğumuz dakikalar içerisinde, Yugoslavya Cumhurbaşkanı Slobodan Miloşeviç'in daveti üzerine Dr. İbrahim Rugova Fehmi Agani, Payazit Nuşi, Veton Suroi ve Mahmut Bakali'nin yer aldığı heyet eşliğinde Belgrad'a vardığı ve hemen ardından Yugoslavya Cumhurbaşkanı Slobodan Miloşeviç ile görüşmeye geçtiği bildiriliyor.

Bütün dünyada çok büyük yankı uyandıran bu görüşmenin, Kosova sorununa çözüm getirecek gerçek bir diyalogu başlatmış olacağına inanılıyor.”⁷⁹

4.2. Miloşeviç ve Medyası

Üçüncü kez kurulan Yugoslavya'da Miloşeviç iktidara geldiği dönemde hem Sırbistan hem de Sırbistan'a bağlı Kosova'da basın-medya onun istediği eksende şekillenmeye başladı. Yugoslavya'da son on beş yılın iletişim tarihi Miloşeviç rejiminin yükselmesi ile çökmesine ilişkin dönemi kapsar. Bu döneme çeşitli açılardan bakmak önemlidir. Bu göreceli uzun dönemin ilk beş yılında, Miloşeviç'in söylemlerini oluşturup, rakipleri ile hesaplaşmasını, daha sonra ise iktidarını güçlendirip hedeflediği büyük Sırbistan'ı oluşturmak için verdiği mücadeleyi görmek mümkündür.⁸⁰

⁷⁹ 16 Mayıs, 1998 yılı, Tan Gazetesi, s,1

⁸⁰ M.Esin, s,32

Tito'nun ölümüyle Yugoslavya'da oluşan boşluğu Milošević, Yugoslavya'nın ikinci efsanevi lideri olarak doldurmak istiyordu. 1988 yılında Niş'te düzenlenen bir mitingde Sırlar şu sloganı atmıştır: “ Özgürlük beklemes (Slobodan Sırpça “Özgür” demektir – burada kelime oyunu oynanmıştır) hey Slobodan halk kendi kendine soruyor Tito'nun yerine kim gelecek “.

Milošević önce Sırbistan üzerindeki otoritesini kurduktan sonra tüm Yugoslavya'yı merkezileştirerek denetimi altında tutmaya çalışacaktı; fakat bunun olamayacağını gördüğü vakit 1991 yılından itibaren parçalanen Yugoslavya'nın mümkün olan bölgelerini ele geçirmeye yöneldi⁸¹.

Sırp merkezli bir Yugoslavya'nın oluşturulması için önce Sırp Milliyetçiliği geliştirilmeye aşılandı. Çeşitli imza kampanyaları düzenlenerek Sırlar'ın Kosova'daki kötü durumu konusunda kamuoyu oluşturma çalışmaları yapıldı. Kosova'yı Sırlar “tarihsel Sırp toprağı” olarak görüyor ve “Sırbistan'a bağlanması” gerektiğine inanıyordu.⁸²

4.3. Milošević ve Kosova Medyası

İktidara doğru adım adım ilerleyen Milošević medyayı da aynı paralellelikle kontrol etmeye çalıştı. Milošević daha sonra Kosova'nın özerkliğine saldırıya geçmeden önce medyada kesin denetimi ele geçirmek için Priştine'ye Belgrat'tan bir muhabir gönderdi. Böylece Priştine Televizyonu'nun aktarması gereken haberler Belgrat'tan gönderilen muhabir tarafından aktarılıyordu. Koyu bir milliyetçi olan söz konusu muhabir , Priştine televizyonunun Sırp-Hırvat Redaksiyonundan bağımsız hareket ediyor ve haberleri doğrudan Belgrat'a geçiyordu. Bu durumda Belgrad Televizyonu Yugoslavya Radyo Televizyonu ile yapılan program akış sözleşmesini bozmuyor, sadece Priştine Televizyonu'nun gönderdiği haberleri, kendi muhabirinin gönderdikleriyle değiştiriyordu. Dolayısıyla Yugoslavya medya ağına Belgrat tarafından yönlendirilmiş haberler akmaya başlamıştı. Diğer cumhuriyetlerin medya

⁸¹ Muzbeg, s,34

⁸² A.g.e.s, 34

organları Sırbistan'ın bu hareketine tepki olarak kendileri de Kosova'ya muhabir göndermekle yanıt verdiler.

Böylece Yugoslavya tarihinde ilk kez bir bölgeden –Kosova'dan beş, altı hatta sekiz Televiziyon ekibi aynı anda yayın yaptı. Ancak doğal olarak bu masraflı direniş uzun sürmedi. Miloşevic Kosovayla ilgili yönlendirilmiş medya sistemini oluşturmuş, Sırp Kamuoyunu arkasına alabilecek silahı kuşanmış ve Kosova'nın özerkliğinin kaldırılması konusundaki çalışmalarına başlamak için ortamı hazırlamıştı.⁸³

4.4. Sırp Medyası

Sırp basını oldukça eski bir tarihe dayanıp Yugoslavya içinde diğer cumhuriyetler arasında en köklü olanıdır. İlk Sırp gazetesi 1768 yılında Venedik'te genelde toplumsal konuları işleyen ve Zaharije Stefanovic Opfelin tarafından çıkarılan “Salaveno Sırpiski Magazin” adını taşıyordu.

Daha sonra liberal partinin kurulması ve akabinde gelişen siyasi ortam çerçevesinde daha liberal fakat aynı zamanda partilere bağımlı gazeteler çıkmaya başlamıştır. Bunların arasında Kaljeviceva Sırbija (1867), Jedinstvo (1868) ve Sırpiski Nezavistnost, Sırpska Zastava (1881) gazetelerini sayabiliriz.

1918 yılında Birinci Dünya Savaşının sona ermesi ile Sırp Hrvat Sloven Karallığının kurulmasının ardından basın da farklı ve geniş kitlelere hitap etme gereği duydu ayrıca bu ortamı da buldu. Çünkü güneyde bugünkü Makedonya topraklarına kuzeyde de Slovenya'ya kadar uzanan bölgeleri kapsayan yeni bir ülke kurulmuştu ve bu ülke içinde hareket serbestliği mevcuttu. Bu görece geniş bölgeye hitap etme olanağını bulan Sırp basını ikiye ayrılmıştı.:

- a) Burjuva ve tutucu basın
- b) İşçi sınıfına ait devrimci basın

⁸³ A.g.e.s.,45-46

Bu dönemde komünist ideolojisi çerçevesinde yaklaşık 18 işçi gazetesi çıkıyordu ve aylık 740.000 tiraja ulaşıyordu. Krallık sona erene kadar medyadaki bu durum varlığını korudu.

1941 yılına gelindiğinde üç büyük gazetenin tirajı şöyleydi. Politika 145.000, Vreme 65.000 ve Pravda 45.000.

Bu tarihlerde gazeteye alternatif olabilecek diğer bir kitle iletişim aracı olan radyo çalışmalarında gündeme gelmiş ve 1939 yılında Belgrad Radyosunun alıcıları 100.000'e ulaşmıştı.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Yugoslavya'da toplam 23 günlük gazete yayımlanıyor, bunların topla tirajı 448.000'e ulaşıyordu.

6 Nisan 1941'de Belgrat'ın bombalanmaya başlamasının ardından Sırbistan'da sadece 3 gazete savaş boyunca sürekli olarak yayım hayatına devam edebildi. Bunlar da toplam 255.000 tiraja ulaşan Politika, Vreme ve Pravda gazeteleri idi. Sosyalist Yugoslavya'da 1947 yılında Tito yönetiminin Sovyetler birliği ile yollarının ayrılması nedeniyle toplumun odak noktası haline gelen siyasi gelişmeler nedeniyle gazete tirajlarında da müthiş bir artış görüldü. Örnek olarak Borba gazetesinin tirajı 232.000'den 647.000'e yükseldi. Ancak söz konusu krizin ardından tirajlar tekrar düştü ve ortalama 300.000 civarında seyretmeye başladı.

Savaşın ardından kurulan sosyalist sistemde basın da devlet-partinin kontrolüne girdi. Haftalık yayımlanan komünist gazetesi partinin yayın organı iken Borba gazetesi de SSRN (Emekçi Halkın Sosyalist Birliği) kurumunun yayın organı idi.

Bunların dışında bir çok gazete yerel sosyalist kurumların yayın organı olarak çıktı. Ancak kısa bir zaman sonra ülke içindeki özgürlükçü hareketler basın alanına da yansıdı. Dolayısıyla gazeteciler ile yöneticiler – bürokratlar arasında sosyalist özyönetim devletinde nelerin göz ardı edilebileceği, nelerin ise edilemeyeceği konusunda resmi görüş ile alternatifler arasında çatışmalar meydana geldi. Bunların akabinde basın kurumlarını daha güçlü bir hale getirecek olan Basın şirketleri kuruldu.

Politika Yayınevi ile Vecernje Novosti yayınevleri bu konuda öncülük etti. Dolayısıyla da basın saygın bir kurum olarak toplumda yüksek bir yere oturdu. Bu durum önce kilisenin sonra da Miloşević'in etkisiyle ortadan kalktı. Sırp Kilisesinin 1980'li, Miloşević'in ise 1986'lı yıllardan itibaren geliştirmeye başladığı milliyetçilik söylemleri basın alanında da etkili oldu. 1980'lere kadar göreceli bir özgürlüğe daha doğrusu komünist sistemin kabul ettiği ilkeler* çerçevesindeki özgürlüğe sahip olan Yugoslavya medyası bu tarihten itibaren milliyetçilik akımlarına kapılmış ve her cumhuriyet kendi medya sistemini denetleme ve yönlendirme peşinde koşmaya başlamıştır.

Sürekli savaşlar dönemi yaşamasından dolayı Sırp basını da kendini çoğu zaman bu mekanizmanın içinde bulmuştur. Ve çeşitli dönemlerde savaşın medyadaki üretimine katkı sağlamıştır. Sırp medyası söz konusu savaş üretme mekanizmasına 1987 yılında tekrar başladı.

1991 ile 1995 yılları arasında ülkenin çokpartili sisteme geçmesi ile birlikte 230 yeni süreli yayın organı basılmaya başladı. Bu kadar çok yayın organının birden hayata geçmesinin nedenlerinden biri kuşkusuz ki savaşlar döneminin yaşanmasıyla doğrudan bağlantılı idi. Çünkü kurulan gazetelerin çoğu hangi parti veya ideolojinin hizmetinde olduğunu belli ediyordu. Sırbistan ve Bosna'nın Sırp bölgesinde yeni çıkmaya başlayan gazete adlarının çoğunda "Sırp" veya "Sırbistan" kelimeleri yer alıyordu.⁸⁴

4.4.1. Basın Evleri ve Dağıtım

Sosyalist bir sistemden çıkıldığı için şirketlerin çoğu kamu şirketi olarak düzenlenmişti. Dolayısıyla yeni dönemde, hükümet bunları sahiplenme eğiliminde bulundu. Rejimin etkisi altına giren gazetelerin yanı sıra matbaalarda aynı çarkın içine girmişti. Sırbistan çapında üç büyük matbaa vardı:

Birincisi: Politika gazetesinin yayınladığı "Politikna Kuća" şirketi, ikincisi ise "Borba" şirketi idi. Belgratta bulunan her iki büyük basım şirketi kısa bir zaman sonra Milosevic rejiminin denetimindeydi. Üçüncü büyük basım şirketi ise Novi

⁸⁴ A.g.e.s, 55-57

Sad'daki "Forum" yayın evi idi. Ki bağımsız gazetelerin çoğu burada basılıyordu.

1992 yılında Yugoslavya'ya ambargo uygulanması basım işlerinde de aksaklıklar yarattı. Örneğin kağıt sıkıntısı, dağıtım için petrol sıkıntısı gibi sıkıntılar ortaya çıktı. Dağıtımda da tam bir tekelin olmamasına rağmen hükümetin etkisi büyüktü. Sırbistan'da şu büyük dağıtım şirketleri vardı: 1.Politika, 2.Borba Plaman, 3.Ştampa, 4.Forum. Bütün bu sepeplerden dolayı muhalif gazeteler bazen, talep edildiği kadar basılamıyor, bazen her yere ulaştırılamıyor, bazen kağıt yetersizliğinden çıkamıyor, bazen de zararına çıkmak zorunda kalıyordu.⁸⁵

4.4.2. Medya Organları

1990'lardan itibaren Sırp medyasında öteden beri ağırlığı olan belli medya kuruluşları yavaş yavaş Milosevic'in denetimine girdi. Savaşın başlayıp ülkenin dağılmasına kadar ki dönemde gerçekten tarafsız olan medya kuruluşlarının var olduğunu söyleyebiliriz. Fakat Milosevic rejimi Tanjuk ajansını kontrol altına alarak bu güçlü haber ağıyla bir tekel oluşturmayı başardı. Dolayısıyla Yugoslav medyasında tek yönlü ve iktidar yanlısı bir haber/enformasyon akışını sağladı. 1996 yılına gelindiğinde başta RTS, Vecernje Novosti, Borba, Politika, Politika Expres gibi medya organları artık heberleşmeyle değil bizzat iktidar yanlısı ham propaganda üretmekle meşgul hale gelmişlerdi. Ülkede faaliyet göstermeye çabalayan bağımsız medyanın güvenebileceği sadece yabancı kaynaklar vardı. Bu yüzden ülkenin çeşitli yerlerindeki bağımsız yerel radyo veya tv kanalları yabancı kaynakları kullanıyorlardı. Bu durum tarafsız haber kaynağına belli bir ihtiyacın varolduğunu gösteriyordu. Savaşlar ile çeşitli toplumsal hareketlerin meydana gelmesi doğru ve tarafsız haberciliğe olan ihtiyacı daha da arttırdı. Dolayısıyla Milosevic'in bir çok medya organını etkisi altına almak suretiyle kurduğu haber tekeli çeşitli alternatif medya merkezleri ile savaş koşullarında bile delindi. İlk örnekler olarak şunları verebiliriz:

⁸⁵ A.g.e.s, 79-80

- 1) VIP News Report (günlük haber takibi)
- 2) FoNet (1994 yılında Tanjug'dan ayrılan muhabirler tarafından kuruldu)
- 3) AIM (Alternatif Enformasyon Ağı) merkezi Paris'te olan bu kuruluş internet üzerinden yayın yaparak Yugoslavya'daki yerel muhabirlerle işbirliği içinde günlük olayların yorumlarını aktarmaktaydı.
- 4) Karadağ ajansları

Fakat hükümetin buna karşı da belli stratejileri oldu. Örneğin 1994 yılında yabancı bir çok televizyon kanalına bağlı muhabirlerin akreditasyonları iptal edildi. Enformasyon Bakanı, yabancı muhabirleri, Yugoslavya'ya karşı bir medya savaşı yürütmekle suçladı.

Milosevic'in medya tekeline alternatif olabilecek ikinci bir örnek ise Brod Radyosu idi. Bu radyo 9 Nisan 1993'te JUTEL'in televizyon olarak yapamadığını bir radyo olarak yapmayı hedefliyor

Fakat muhtemel rejim baskısı ile karşı karşıya kalabilceğini tahmin ettiği için Karadağ açıklarında bir gemi üzerinden yayın yapıyordu. Ama Brod radyosu fazla etkili bir medya organına dönüşemedi.

Medya organlarının kolaylıkla Milosevic rejimine yenilmesinin nedenlerinden biri de sosyalist sistemdeki medya sistemini kontrol eden kurum olan SSRN'ye bağlı olduğu için, yine SSRN'nin daha sonra SPS'e dönüştürülmesi söz konusu medya organları üzerinde de dolaylı bir etki yapmıştır.

Medya organlarını ele geçirmenin dışında rejim onlara karşı sürekli baskı mekanizmasında işletmiştir. Amerika insan hakları ve ifade özgürlüğü konularıyla ilgilenen 'Freedom House' Örgütü, Ağustos 1996'da yayınladığı raporunda eski Yugoslavya Cumhuriyet'leri arasında medyanın en çok baskı altında bulunan ülkenin bugünkü Yugoslavya olduğunu bildirdi.

Öte yandan JUL Partisi, Yugoslavya dışından desteklenen medyanın, ülke vatandaşlarının bağımsızlığını ve özgürlüğünü kısıtladığını düşünüyor ve bu medya organlarını '5.Kol' olarak adlandırıyordu. Böylece bağımsız medyaya şiddetle karşı çıkıyordu.

4.4.3. Haber Ajansları

Yugoslavyada haber ağının otoritesi Tanjut Ajansı idi. Tanjuk, bütün medya kuruluşlarını ham ve işlenmiş haber ve enformasyonla besliyordu. Fakat 1991 yılından itibaren Tanjuk'un Milosevic rejimine teslim olması yeni arayışları getirdi. Bu yüzden o dönemlerde Tanjuk'tan ayrılan bazı gazetecilerin kurduğu küçük çapta ajanslar bulunmaktadır. Ama asıl haber ağını Tanjuk oluşturuyordu.

4.4.4. Tanjuk Ajansı

Yugoslavya'nın uluslar arası çapta da ün yapmış en ciddi haber kaynaklarından biri olan Tanjuk, Milosevic iktidarına kısa bir zaman sonra teslim oldu. Tanjuk İkinci Dünya Savaşı'nda Tito'nun partizan kurmayları tarafından kurulmuştu. Daha sonra sosyalist Yugoslavya'nın enformasyon merkezi haline geldi. Tanjuk Ajansı 1970'li yıllarda uluslar arası haber piyasasında 7. Sırada yer alıyordu. 1991 yılı mart olayalarını göz ardı etmeye çalışmasının ardından Tanjuk Ajansı haber güvenilirliği konusunda gerilemeye başlayarak rejime teslim olma zarureti gösterdi.

Bu tarihlere kadar Tanjuk Ajansı, Sırp basınının yaptığı gibi bir güdülenmeye kapılmamış, haberleri objektif bir biçimde duygulara yer vermeden ve medyanın gücünü kötüye kullanmadan aktarmıştır. Dönemin haber müdürü Dušan Reljić söz konusu tutumunu sürdürürken genel yayın yönetmen yardımcısı Dušan Zupan, Tanjuk'un Milosevic yanlısı bir ajansa dönüştürülmesi konusunda çaba sarfediyordu. Kısa zamanda Reljić tavsiye edildi. Yerine Zupan geldi. Tanjuk genel müdürü ise Tanjuk'a saldıran Milosevic yanlısı Politika Expres gazetesinin genel yayın yönetmeni Slobodan Jovanović getirildi. Böylelikle Tanjuk Ajansı da milosevicin hem himayesine em de kontrolüne girmiş oldu.

Tanjuk 1981'den beri rejim yanlısı bir ajans olmaya başlamıştı. Fakat 3 Kasım 1994 yılında çıkarılan bir yasa ile tam bağımlı hale getirildi ve kamu şirketine dönüştürüldü. Tanjuk müdürü Slobodan Jovanoviç SPS'nin Belgrat il teşlikat başkanı idi. Ajanstaki bu olumsuzlar nedeniyle tarafsız olma gayreti içinde bulunan bazı gazeteciler alternatif ve objektif bir ajans kurabilmek amacıyla Tanjuk'tan ayrıldı ve Beta ajansını kurdu. Bu hareketin ardından Tanjuk tamamen SPS'nin güdümüne girdi ve bütün haberler SPS süzgeçinden geçirilerek verilmeye başlandı. Tanjuk, Yugoslavya'da özellikle devlet medyası için ciddi bir tekel ve tek başvuru kaynağı haline gelmişti. Kendisi de doğrudan SPS ile bağlantılı olduğu için aslında Milosevic rejiminin medya tekeli söz konusu idi demek daha doğru olacaktır.

4.4.5. Sırp Gazeteleri:

Kitle iletişim araçları arasından Sırbistan'da rejime en çok direnen tür gazete idi. Tabi direnişi gazetenin kendisi değil, orada odaklanan muhalif odaklar gerçekleştiriyordu.

Radyo ve televizyon gibi kurumların frekans tahsis meseleleri yakın zamana dayandığı için Miloşeviç rejimi onları muhalefetin eline geçmesini önlemeyi başarabilmişti. Ancak gazeteler, daha köklü ve frekansa tabi olmadıkları için alternatif bir medyayı oluşturma imkanına sahip oldu. Elebtt ki gazeteler arasında da bağımsız olanlar ile rejim yanlısı olanları vardı. Hatat rejimin yoğun baskıları ve gazete binalarına el koyma olayları bile yaşandı. Ama buna rağmen gazeteler alternatifleri yaratmayı becerebildi. Rejim yanlısı ile muhalif gazeteler arasında ayrımı yapabilmek için belli toplumsal bir olayı ele almış biçimlerine bakmak yeterli olacaktır. Örneğin 9 Mart olaylarını Necernje Novosti, Politika, Politika Ekspres, gibi iktidar yanlısı gazeteler katılımın düşük olduğunu belirterek bazı köşe yazarları kısa yorumlarla ele aldılar. Bağımsız gazeteler ise çeşitli yönlerini ele alan geniş bir analiz yaptılar.⁸⁶

⁸⁶ A.g.e.s, 112

4.4.6. Borba gazetesi

Belgrat'ta Borba isminde ilk gazete 1882 yılında çıktı. 12 sayı çıkarabildikten sonra yönetim kadrosu ile öğrenciler arasındaki anlaşmazlık yüzünden aynı yılda yayını durduruldu. Bununla beraber birkaç sayısına el koyuldu. Borba 1890 yılında tekrar siyasi, ekonomi ve kültür gazetesi olarak çıkmaya başladı. Bu gazete radikal çıkışları nedeniyle sık sık baskılara maruz kalıyordu. Dolayısıyla bu gazete de kapatıldı. 1905 yılında üçüncü kez daha radikal bir tavırla yeni Borba gazetesi yayın hayatına geçti. Bu gazete Pazartesi hariç her gün yayınlanıyordu.⁸⁷

1910 yılında Sırp Sosyalist Partisinin yayın organı olarak Borba isimli iki haftalık bir bülten yayınlanmaya başlandı. Bu bülten Balkan Savaşları döneminde yayına ara verdi. Bunun dışında söz konusu partinin yayın organı olarak hayatına devam etti.

1912 yılında tekrar Borba isimli bir siyasi gazete piyasaya çıktı. Ancak aynı yıl yayını durduruldu. 1921 yılında çıkmaya başlayan Borba gazetesinin ise yayın periyodu hakkında bir bilgi yoktur.

Günümüze kadar ulaşan Borba gazetesi 1922 yılında çıkmaya başlamıştır.

Yugoslavya medyasında saygın gazetelerden biri olan Borba, 1987'de Miloseviç'in milliyetçi çıkışlarına karşı tavır alan gazetelerden biriydi. Gazetenin başında deneyimli gazeteci Gordana Logar bulunuyordu. Logar, Miloşeviç'in yükselmeye başladığı 80'li yılların sonlarında Borba gazetesinin bir yandan Miloşeviç aleyhine bir tutum sergilemesi, öte yandan ise Sırbistan kamuoyunda oluşturulan milliyetçi duygulara hitap etmemesi yüzünden okuyucu kitlesinde bir düşüşün yaşanmasına neden olduğu söylenmişti. O dönemlerde milliyetçilik yeni bir değer olarak Sırp'lar arasında popülerleşiyordu. Borba gazetesi ise buna set çeken nadir medya organlarından birini oluşturdu. Fakat hükümet kısa zamanda bunun önlemini aldı ve Borba gazetesine 13 Nisan 1988 de SSRN kurumu

⁸⁷ A.g.e.s, 112

aracılığıyla “ yayın hatalarının hoş görülmeyeceği” konusunda ciddi bir uyarı gönderdi.⁸⁸

1989’da Yugoslavya Başbakanı Ante Marković’in özelleştirme politikaları sonucu “Borba hisselerinin %17’sini federal hükümet, %15’ini bankalar, %12’sini çalışanlar, diğer hisselerini de iş adamları almıştır. “

Borba gazetesi bu yapısı ile özelliğini, taafsızlığını ve objektifliğini mümkün olduğunca korumaya çalışıyordu. Örneğin 9 Mart 1991 olaylarında Tanjug ajansının aksine Borba gazetesi olayları soğukkanlılıkla ve nesnel bir biçimde aktarmayı başarmıştır.⁸⁹

Diğer taraftan Hırvatistan’da seçimleri milliyetçi aday Franjo Tudjman’ın kazanması Sırp medyasının Hırvatistan’daki Sırlara yönelik bir politika izlemesini zorunlu hale getirmişti. Sırp medya kuruluşlarının çoğu da bu akımdan zarar gördü. 1991 yılında Hırvatistan’daki

Savaş başlamadan az önce Borba gazetesinin yaklaşık 40-50 bayii imha edildi.⁹⁰ Borba’nın çöküşe geçmesinin başlangıcı, Sırp milis gurupların lideri olarak bilinen Arkan kod ismiyle Zeljko Raznjatović ile yaptığı röportajla oldu. Silahlı iki kişi gazete binasına gelerek Arkan’la röportaj yapılmasını istediler. Hırvatistandaki katliamların sorumlusu olarak aranan Arkan, düşüncelerini bu gazeteye aktardı. Arkan’ın Sırp istihbarat birimleri ile yakın ilişkileri olduğu bilindiği ve bizzat silahlı olarak geldikleri için söz konusu röportaj rededilemedi ve yayımlanmak zorunda kaldı. Çünkü Arkan gazetenin yayın yönetmenini öldürmekle tehdit ediyordu.⁹¹

Bosna Savaşı’nın çıkışını ve mülteakip olayları da Borba gazetesi nesnel bir biçimde aktarmayı başardı. Gazetenin verdiği bazı manşetler arasında şunlar yer aldı: ‘Milliyetçi partiler iktidarda bulunduğu sürece Bosna Hersek sorununa çözüm bulunamaz.’(6 Nisan 1992), ‘JNA’ya olan güven geri kazanılmalı ve genç Bosnalılar Bosna Hersek’i kurtarmak için JNA’ya gitmeli.’ (13Nisan1992),

⁸⁸ A.g.e.s, 113-114

⁸⁹ A.g.e.s, 114

⁹⁰ A.g.e.s, 114

⁹¹ A.g.e.s, 114-115

'Sırp teroristler Saraybosna'ya saldırıyor.'(7Nisan1992). Öte yandan aynı durum için Sırp yanlısı Tanjuk ve Srna ajansları şu haberleri geçiyordu. 'Sırp halkına karşı yeni soykırım.'(9Nisan1992), 'Srebrenicta'da Sırlara eziyet.'(15Mayıs1992). Bosna'da savaş devam ederken Yugoslavya'da da seçimler düzenlenecekti. Savaş sırasındaki 'milli ruh'un zirveye çıkması nedeniyle siyasi liderleri hemen hemen hepsi 1992 yılındaki seçim kampanyalarında Borba gazetesini Sırbistan'a karşı tavır almakla suçladı. Bundan sonrada rejimin Borba'ya karşı sert tavrı arttı.

Milosevic rejimi 1994 yılında Borba gazetesine el koymak için kolları sıvadı. Hisselerinin %17'sinin federal hükümete ait olmasını gerekçe göstererek rejim bu gazetenin tamamen kamulaştırılmasını ön görüyordu. Federal hükümetin açtığı dava karşısında Borba gazetesini savunmak için Sırbistan ve Karadağ'dan toplam 154 avukat seferver oldu. Fakat her şeye rağmen federal hükümet Borba'ya el koydu. Bu konu UNESCO tarafından da gündeme geldi ve UNESCO 'ciddi endişe duyduğunu' ifade etti. Öte yandan uluslar arası Helsinki federasyonu, Sırbistan'ı yasadışı yollarla bağımsız medyayı kontrol etmeye çalışmakla suçladı. Ama değişen bir şey olmadı. Federal hükümet 50 yıl boyunca Borba'ya yaptıkları yatırımları korumak istediklerini açıklayarak 23 Aralık 1994'te Gordanalogar'ın yerine Briçin'i atadı. Borban'ın 26 Aralık 1994 tarihli sayısı artık rejim yanlısı bir gazete olarak çıktı.

4.4.7.Nasa Borba

Borba'dan ayrılan Logar, Avrupa Komisyonu ve Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'ndan destek bularak ekibiyle birlikte 1 Şubat 1995 tarihinde Nasa Borba gazetesini çıkarmaya başladı. Kısa zamanda önemli bir okuyucu kitlesine sahip olan Nasa Borba, yeni Yugoslavya'da bir çok ilke imza attı. 1995 yılında Bosnalı Sırp liderlerin Yugpslavya, Bosna Hersek'i bağımsız bir devlet olarak tanırsa en büyük hatayı yapmış olacağına ilişkin tartışmayı Nasa Borba gazetesi ortaya çıkardı. 1995 yılında Hırvatistan'daki isyancı Sırp liderler arasındaki kavgaları gene Nasa Borba yazdı. (tompson2000:50) Nasa Borba'nın tirajı 1996

yılında 25.000'den 35.000'e,yıl sonunda ise 45.000'e ulaştı. Ancak rejimin gözü hep bu gazeteydi. Bir ara 1996 yılında savaştan sonra Bosna Hersek'te satılmaya başlamasına rağmen Belgrat yönetimi bunu engelledi. Rejim Nasa Borba'yı kapatıncaya kadar baskılarını sürdürdü.

Hükümet 1998 yılında Kosova'da Arnavut Gerillalar ile Sırp güçleri arasında çatışmaların başlayıp daha sonrada NATO tehditlerinin gelmesi üzerine çıkardığı 'özel önlemler ve koşullar' yönetmeliği ile basın özgürlüğünü iyice kısıtlıyordu.(esin 116)Bu yönetmelik uyarınca 15 Ekim 1998'de Nasa Borba gazetesi, enformasyon bakanlığı tarafından, 'halk arasında korku ve panik yaratmak ile halkın ülkenin toprak bütünlüğünü ve egemenliğini korumasına olumsuz etki etmek ' gerekçesiyle kapatıldı.(tompson2000:50) Gazete müdürü Duşan Mijiç, 3 Kasım 1998'de yaptığı açıklamada, enformasyon yasasının yürürlükte olduğu sürece Nasa Borba'nın çıkmayacağını bildirdi.⁹²

4.4.8. Politika Gazetesi

Politika gazetesi 12 Ocak 1904 tarihinde yayım hayatına başladı; kurucusu Vladislav Ribinkar idi. Kardeşi ile çalışmaya başladıkları gazetenin 1912-1913 yılına kadar yayın yönetmenliğini yürüttü. 1.Dünya Savaşı sırasında 1914 yılında her iki kardeşte öldü. Oldukça prestijli bir gazete olan Politika hem ülke içindeki hem de dışındaki olayları takip eder 1904 yılında bile yabancı ülkede bağımsız çalışan muhabirlere sahipti.⁹³ Gerçi gazete her zaman biraz devlet yanlılığı gösteriyordu ama Milosevic dönemi hariç hiçbir zaman bir rejimin hizmetine sunulmamıştı. Politika gazetesi ile Yugoslavya'nın neredeyse tüm önde gelen bilim adamları, edebiyatçıları ve sanatçıları iş birliği yapıyordu.⁹⁴ 1980'li yıllara kadar politika bir gazetenin ötesinde Yugoslavya'da bir ekolu oluşturuyordu. Fakat 80'li yıllardan itibaren doğrudan hükümetin mülkiyetinde olmamasına rağmen politika gazetesi iktidar yanlısı bir tavır

⁹² A.g.e.s, 116

⁹³ A.g.e.s., 116

⁹⁴ A.g.e.s, 116-117

takınmaya başladı. Bu dönemlerde politikanın statüsü ‘kamu malı’ olarak tanımlanmış, kontrol mekanizması ise çalışanlara bırakılmıştı.⁹⁵

Milosevic’in 8.Oturumda Stanboliç karşısında zafer kazanınca Politika gazetesinin müdürü de değiştirildi. 1987 yılında gazeteye atanan yeni genel müdür Zivorad Minoviç, Milosevic’e koşulsuz destek veren biriydi. Böylece zaten iktidar yanlısı bir gazete olan Politika bu tarihten itibaren Milosevic rejimini destekleyen bir tavır aldı. Hatta Minoviç 1990 yılında Sırp yönetimine karşı geldiği gerekçesiyle 40 gazetecinin maaşından kesinti yapma daha sonra da işten atma işlemini gerçekleştirdi. 1991 yılında seçim sonuçlarını ve devlet medyasının iktidar yanlılığını protesto etmek amacıyla düzenlenen mitinglerde Milosevic’in de istifası istenmişti. Minovic gazeteden istifa etmiş ama Politikna Kuça yayın evinin müdürlüğünü sürdürmeyi tercih etmişti.(esin 117)Gazetede 1990 yılında dönemin Başbakanı Ante Markoviç’i şiddetli bir biçimde eleştiren S.L. imzalı bir makale yayınlanmıştı. Markoviç’i ciddi biçimde sarsan bu yazının kimin tarafından yazıldığı 1995 yılına kadar bir sır olarak saklandı. 1995 yılında ise makalenin sahibi o dönemde Sırbistan’ın Federal Konseydeki temsilci Borica Joviç olduğu anlaşıldı.(tompson2000:139)Bu olay Politika gazetesinin çok önceden Milosevic yanlısı bir çizgiyi belirlediğini söylüyor. Bu çizgiden memnun olmayan bazı gazeteciler istifa etmiş bazıları ise gazetenin içinde mücadele etmeyi tercih etmişti. Ancak bir çoğu söz konusu mekanizma içinde fazla yaşayamadı. Örneğin Bosna Hersek’te savaş başladıktan kısa bir zaman sonra Politika gazetesinin Mostar muhabiri Drago Mariç istifa ederek Bosna radyosuna istifa dilekçesini okudu.

1995 yılında eski gazetecilerden Zivorad Minoviç de Milosevic Daytonda iken yayın yönetmeni Dragan Antiç ile uzlaşamayarak buradan ayrıldı. 1996-97 yılındaki seçim yolsuzluklarına ilişkin protestoların hiç biri Politika’nın gündeminde değildi. Antiç’in istifasını isteyen bazı gazetecilerin protestoları da sonuç vermedi. Netice itibariyle kendileri istifa etmek zorunda kaldılar. Politika ise her sayısında Milosevic’e destek sayfaları dolduruyordu. 1997 yılındaki

⁹⁵ A.g.e.s, 117

seçim kampanyasında Politika'nın tutumu 'hükümete destek' olarak belirlediğı değerlendirmesi yapıldı.

Gazetede ilginç yorumlar yer alıyordu, mesela dünyanın en gelişmiş/sanayileşmiş yedi ülkesinin simgesi olan G-7'deki 'G'harfinin aslında groupun kısaltması değil gregorinin kısaltması olduğunu; anlamının ise 'Tanrıya isyan eden ve öldürülen melekler'olduğunu öne sürdü.⁹⁶

Politika gazetesi Milosevic'in mağlubiyeti kabul ettiğı 5 Ekim 2000 tarihine kadar aynı politikayı sürdürdü. Fakat maalesef 5 Ekim'deki değişimin ardından Politika gazetesi için sadece Cumhurbaşkanı'ı değişmişti. 6 Ekim sayılı Politika gazetesinde siyasi haberlerin %98'i yeni Cumhurbaşkanı Koştunica hakkında idi. RTS binasının yıkılışı, meclise isyancıların girişleri, iki göstericinin hayatını kaybetmesi, SPS'in sokaklardaki 'Vandalizm'kınaması gibi olayların hiç biri Politika gazetesine yansımamıştı. İletişim bilimeiler 'yayıncılık ve medya profesyonelizmi adına politika gazetesi için Cumhurbaşkanı hariç hiçbir şeyin değişmediğı değerlendirmesinde bulundular.⁹⁷

4.4.9.Vecernje Novosti

Sosyalist Yugoslavya'da önemli tirajlara ulaşmış gazetelerden biri olan Vecernje Novosti, 16 Kasım 1953 tarihinde basım hayatına başlamıştı. Vecernje Novosti gazetesi de son dönemlerde iktidarı destekleyenler arasında yer alıyordu. İster Bosna Hersek Savaşı sırasındaki tutumu ister de Sırbistan içindeki gösterilere ve Kosova'daki olaylara yaklaşımı bunu açıkça ortaya koyuyordu.⁹⁸

Gazetenin muhabirlerinden Ranko Milosavljevic, Kragujevac'taki Crvena Zastava fabrikasında işçileri düzenlediğı açlık grevi konusunda kendisinden bu grevin yalan olduğuna ilişkin haber yazmasının istendiğini açıkladı. Milosavljevic bu haberi yazamayacağını çünkü açlık grevini takip ettiğini ve doktor raporlarına baktığını grevinde gerçek olduğunu söyleyip haberleri

⁹⁶ A.g.e.s, 118

⁹⁷ A.g.e.s, 118-119

⁹⁸ A.g.e.s, 118

yazmamasından dolayı cezalandırıldı. Bu gazetecilik profesyonelliğinin cezalandırılması idi.

Vecernje Novosti Milosevic iktidarı döneminde tikip rejim gazetelerinden birine dönüştürülmüştür.

4.4.10. Yeni Gazeteler

Savaşlar dönemi gazeteler içinde zorlu zamanı oluşturuyordu. Çünkü Yugoslavya'ya uygulanan yaptırımlar hem kağıt sıkıntısının yaşanmasına neden olmuş hem de iktidarın önlem olarak gazete fiyatlarını sabitleştirerek tirajlarında sınırlandırılmıştı. Bu yüzden gazete tirajları savaş sırasında 300.000'e kadar düşmüştü. 1996 yılı görece özgürlüklerin yaşandığı bir dönem oldu ve çok sayıda yeni gazeteler yayımlanmaya başlandı. Bu gazetelerin çoğu rejime teslim olan gazetelerden ayrılan gazeteciler tarafından çıkarıldı.⁹⁹

4.4.11. Dnevni Telegraf Gazetesi

1996 yılının baharında yayımlanmaya başladı. Haziranda tirajı 50.000'e vardı. Ekim 1996 yılında 'Sırp güçlerinin 1991'de Vukovar'dan ayrılırken savaş suçu işlediğini ' yazmayı cesaret eden ilk gazete oldu.(tompson 2000:140) Gazetenin sahibi ve sorumlu yayın yönetmeni Slavko Curuvija 1997 yılında Avrupa Medya Enstitüsü'ne şöyle konuşmuştu: 'Biz gördüğümüzü yazarız ve hiçbir zaman elimizdeki bilgiyi iki kere kontrol etmeyiz.' Gazete 1998 yılının ekim ayında Kosova'da başlayan çatışmalar ve NATO tehdidi üzerine çıkarılan özel önlemler ve koşullar yönetmeliği çerçevesinde rejim tarafından kapatıldı. Fakat gazetenin sahibi Curuvija,Milosevic'in Karadağdaki Djukanovic rejimi ile arasının kötü olmasından istifade ederek, Dnevni telegrafı Karadağ'da çıkarmaya başladı. Sırbistandaki engellerden dolayı biraz tiraj kaybına uğramasına rağmen gazete Curuvijan'ın 1999 yılında rejim tarafından öldürülmesine kadar yayın hayatına devam etti.

⁹⁹ A.g.e.s, 119-120

4.4.12. Blic Gazetesi

İddialı bir çıkışla 16 Eylül 1996 tarihinde yayımlanmaya başlandı. Maddi desteğini genelde Avusturya'dan sağlamıştır. Özel bir gazete olan Blic'in Sırbistan'daki birçok gazetede olduğu gibi gerçek sahibinin kim olduğu bilinmiyordu. Blic'in tirajı bir ay için 100.000'e çıktı, 1997 yılında ise 200.000 satmaya başladı; ki bu rakam iktidar yanlısı Politika ile Vecernje Novosti gazetelerinin toplam tirajından daha fazlaydı. 1996 yılındaki gösteriler biraz da tiraj kaygısı ile bu gösterilere çok büyük yer verdi. Fakat sonuç olarak büyük bir baskı ile karşı karşıya kaldı.

Borba yayınevinde basılan Blic 220.000 tiraja çıkmak istedi fakat teknik kapasite eksikliği gerekçesiyle Borba yayın evi yönetimi bu gazeteyi basamayacaklarını belirterek tirajını 80.000'e düşürmesini istediler. Blic gazetesi ise sayfa sayısını azaltarak 160.000 tirajlı bir öneride bulunmuş olsa bile yayın evi bunu kabul etmedi.(esin121) Blic'e yapılan bu baskı sonucu 41 gazeteci ve genel yayın yönetmeni yardımcısı gazeteden ayrılmak zorunda kaldı. Blic gazetesinden ayrılanlar Glasjavnosti gazetesini çıkarmaya başladı. Fakat bu baskılar Blic'e yapılan sadece bir uyarıydı ve arkasından daha ağır baskılar geldi. Kasım ayının son günlerinde Blic gazetesinde yönetim kadrosunu gözden geçirmesini ve yazım biçimini değiştirerek artık siyasetle fazla uğraşmaması konusunda ciddi bir uyarı geldi.Blic bu durumun ardından eski tirajına ve mesafeli haber politikasına 27 Kasımdan itibaren döndü.

Blic, Kosova krizi konusundaki haber politikaları nedeniyle Helsinki yerel komitesi tarafından takdirname aldı.(tompson2000:140)Gazete kısa zamanda hem muhalefet hem de iktidarın faaliyetleri konusunda profesyonel habercilik yapmasından dolayı Sırbistan'da önemli bir enformasyon aracı haline geldi. Fakat bu durum rejimin üzerine baskı yapmasına da vesile oluşturdu. 2000 yılının mayıs ayında Blic'in basıldığı Borba yayın evi, bu gazeteyi makinelerindeki arıza nedeniyle bundan böyle basamayacağını duyurdu. Blic genel yayın yönetmeni Zivorad Dordevic(corcevic) ise gazetenin, yayın

politikası yüzünden basılamadığını kaydetti. Bu gelişmenin ardından Blic, Novisad'daki 'Forum' yayın evinde basılmak üzere anlaşma yaptı. Fakat burada da yoğun bir baskı ile karşıkarşıya kaldıklarını açıkladılar. Ancak bağımsız bir yayın evi olan Forum baskılara rağmen Blic'i yayımlamayı kabul etti.¹⁰⁰

4.4.13. Jedinstvo Gazetesi

“Jedinstvo” Gazetesi: 1968 yılında Sırpça çıkmaya başlıyor. İlk çıkmaya başladığında sadece 4 sayfalık bir gazete. Bu sayı daha sonra 6, 8, 12 oldu ve en son 20 sayfaya çıktı. Editörler: Mita Milkoviçin, Veso Nikoliqin, Veso Simiqin, Mihailo Zvicerin, Nikolla Saveliqin, Budimir Vuisiqin, Milan Sheshline, Milenko Jevtoviçin”

“Jedinstvo” gazetesi ilk döneminde her hafta çıktı, sonra on beş günde bir çıkmaya başladı. Ancak kısa bir süre sonra da her hafta düzenli bir şekilde ve en son olarak da haftada 3 defa yayımlandı.

Bugün Jedinstvo gazetesi Türkçe yayımlanan Tan ve Arnavutça yayımlanan Rilindija gazeteleri arasında ayakta kalan tek gazetedir. O da Sırbistan Hükümetinin gazeteyi sırf kapanmasın diye finanse etmesinden kaynaklanıyor. Bugün başka isimle çıkıyor olması ve hatat belki de neredeyse hiç okunmuyor olmasının Sırbistan ve Sırp hükümeti için hiçbir önemi yok, onlar için önemli olan bir milletin, bir kimliğin kaybolmadığını ayakta kaldığını hem Kosovalılara hem de Kosova'da yaşayan kendi vatandaşlarına ispatlamaktır. Jedinstvo gazetesi Miloşeviç'in iktidarda olduğu yıllarda 1987-2000 sadece ve sadece Miloşeviç rejimni desteklemiş ve o doğrultuda yayım yapmıştır. Özellikle 1997-1999 yıllarında gazetenin hemen hemen her sayfasına özellikle ilk sayfasında bir Miloşeviç fotoğrafı görmek mümkün. Ancak ilginçtir ki gazette kosova sorunua dolaylı yolda değindi. İbrahim Rugova'ya ilgili haberler neredeyse yok denecek kadar

¹⁰⁰ A.g.e.s, 121

azdı. Bu özellikle Miloşević'in bilerek uygulattığı bir yöntemdi. Çünkü İbrahim Rugova'nın orda olması, gerçekten sorun olduğunu gösterirdi.

4.5. Yugoslavya'nın Dağıma Sürecinde Yugoslav Televizyonu JUTEL

Yugoslavya'nın Hırvat lideri liberal Başbakan Ante Marković tarafından desteklenen JUTEL televizyonu en bağımsız ve tarafsız olanlar arasındaydı. Ante Marković 1989 yılında göreve gelir gelmez Yugoslavya'da medya ile iletişim sorunu olduğunu fark etti. Marković, Yugoslavya'da ayrılıkçı güçler boy göstermeye başladığı zaman federal yapıyı korumaya çalışan bir tavırla ve ekonomideki liberal politikalarıyla gündeme geldi.

Fakat Cumhuriyetler çapındaki medya Ante Marković'e ve onun politikalarına pek fazla rağbet göstermiyordu. Federal yapıyı ve Yugoslavya'yı korumak istesen Marković bu nedenlerden dolayı federal hükümette ait bir TV kanalı oluşturmaya çalıştı. Ve ekim 1991'de JUTEL 'i kurdu. Marković ayrılıkçılığı destekleyen özellikle Sırp ve Sloven medyasına karşı bir tavır aldı.

Ancak JUTEL'e frekans tahsis edilmiyordu. Dolayısıyla cumhuriyet medya organlarına ait frekans üzerinden yayın yapmak zorunda idi. JUTEL bunun üzerine JNA'dan frekans tahsis istedi. JNA (Yugoslavya Halk Ordusu), Ordu önce kendi politikasını yayar ve federal yapıyı korur diye bu teklife olumlu bakmış ancak daha sonra teknik nedenlerden dolayı reddedildi.

23 Ekim 1990'da JUTEL Bosna – Hersek'e taşındı ve Saraybosna Tivisinin frekansı üzerinden yayın yapmaya başladı. Bunun nedeni de şuydu; çünkü Yugoslavya'da yaşanan kaos ve ayrılıkçı söylemlere karşı çıkan en fazla Boşnaklar idi . Bosna, 3 etnik grubu yoğun olarak barındırdığı için federal yapının korunmasından yana idi.

Diğer taraftan Belgrad TV Müdürü Mitević, JUTEL'e yayın hakkı tanımayacaklarını açıklamıştı. Federal yapıyı destekleyen JUTEL, ayrılıkçı politikalar izleyenlere mesafeli yaklaştı. Sırbistan ise JUTEL'i mümkün olduğunca uzak tuttu. JUTEL'in mekan bulduğu yer Saraybosna idi. Fakat ne

yazık ki siyasi gelişmeler bütünlükten yana olmadı. Markoviç 1991 yılının sonunda istifa etmek zorunda kaldı. Slovenya, JUTEL'in 23.30'da banttan yayınlamayı kabul etti. Belgrat TV'si 2.kanalda gece yarısından sonra saat 02.00 ile 03.00 arasında yayınladı. Yayın ağı olarak Belgrat'ı kapsayan Studio B kısa bir süre gece 10.30'da JUTEL'e bağlanmayı kabul etti. Hırvatistan'da gece 01.00 ile 02.00 arasında bağlantı yapılıyordu. Ara sıra da Üsküpteleviziyonu da JUTEL'e bağlanıyordu.

Hırvatistan'da savaş başlayınca JUTEL mümkün olduğunca yumuşak bir ton vermeye çalıştı. Artık Yugoslavya dağılma aşamasına girmiş ve JUTEL, Hırvat, Sırp ile Boşnaklar arasındaki dengeyi tutamaz hale geldi. Tıpkı federal kurumlar gibi... üstelik bütün bu çabalarını sadece 50 çalışanı ile gerçekleştirmeye çalışıyordu, oysa cumhuriyetlere bağlı medya görevlilerinin sayısı 24.000 idi. JUTEL gerçekten barış için çalışıyor, çabalıyordu ama başaramıyordu. Ante Markoviç'ten sonra JUTEL, federal kuruma bağlı RTS'den beslenen önemsiz bir televizyon kanalı haline dönüştü.

4.5.1. Studio B

Sırbistan'ın en önemli bağımsız –özel kanalı Studio B idi. Belgrad merkezli yayın yapmasına rağmen ülkenin %38'lik bir alanını kapsayabiliyordu. Hükümet 1991 yılının sonlarına doğru Studio B'nin statüsü konusunda verilen “anonim şirket” tanımlamasını iptal etti. Bu tanımlama 15 Nisan 1991 tarihinde yapıldı. Federal yasa çerçevesinde yapılan bu tanımlamaya göre Studio B hisselerinin %87'si özel %13'ü ise devlette ait idi. Studio B kendisini “ siyasi-enformasyon” öncelikli kanal olarak tanımlıyordu.

Studio B, Belgrat'taki 9 Mart olaylarını aktarmaya çalışan tek TV kanalıydı. Vericilerinin engellenmesine rağmen çok kısa süren bu yayın girişimi önemliydi.¹⁰¹

Studio B iki üç yıl boyunca Belgrat merkezli yarı bağımsız olarak yayınına devam etti. Fakat sık sık da yönetimin baskıları ile karşı karşıya

¹⁰¹ A.g.e.s, 103

kalıyordu. Dolayısıyla TV yönetimi muhalif partilerden yardım isteyeceğini açıkladı ve istedi de. Fakat bu durum rejimin televizyon kanalı üzerine daha kararlı ve hızlı gitmesine neden oldu. Aralık 1995'te Yüksek Mahkeme Studio B'yi Belgrad Belediye Meclisi'ne devretti.

Yüksek iktisadi Mahkemesinin kararı doğrultusunda Studio B özel şirketten, kamu şirketine dönüştürüldü. Böylece TV kanalının yönetim kadrosunun atama yetkisine Belgrad Belediye Meclisi sahip oldu. Ve 16 şubat 1996 tarihinde beklenen durum gerçekleşti. Böylelikle yönetim Studio B'ye el koydu.¹⁰²

Avrupa Birliği ile UNESCO'nun şikayetleri ve girişimleri sonuçsuz kaldı. Studio B'ye, sonuna kadar SPS'in (Sırbistan Sosyalist Partisi) hizmetinde bulunmaya hazır olan Dragişa Kovačević atandı.¹⁰³

Ancak Studio B kolay teslim olmaya niyetli değildi. Haber sunucusu Jugoslav Pantelic, haber bültenini sunmak üzere mikrofon karşısına geçince haberler yerine "Studio B iğgal altında bulunuyor" diyerek halkı yardıma çağırdı. Ancak yeni müdür Kovačević'in kurumları ile probelm yaşadı. Pantelic'in işi bitmişti ama aynı gece gazeteci Olivera Bojović, önceden hazırlanan haberleri sunmak yerine halka "Studio B'nin artık kalmadığını" belirterek eski Müdür'ün konuyla ilgili açıklamasını sunmaya çalıştı. Kısa bir zaman sonra ekrana yayının "teknik arızadan" dolayı kesildiği görüntüsü geldi.¹⁰⁴

Ertesi gün Studio B de Milošević'in propaganda araçlarına katılarak yei yyn politikası 50 dakika boyuna SPS'nin Konresine canlı bağlantı yaptı. Yeni atanan Genel Yayın Yönetmeni Dragişa Kovačević iki gün sonra 20 gazeteci ve yapımcıyı işten attı. Aynı gün en güçlü 4 muhalif lider bir basın toplantısı düzenleyerek Studio B'nin bağımsızlığını korumak konusunda ellerinden geleni yapacaklarına dair söz verdiler; ama daha sonra bu konuda hiçbir adım atılmadı.

105

Ancak 1996'da düzenlenen seçimlerde yerel düzeyde SPS'nin pek çok belediyenin yanı sıra Belgrad Belediyesi'ni de kabetmesi Studio B üzerindeki denetimini de yitirmesine neden oldu. Böylece Studio B eski muhalefet yanlısı

¹⁰² A.g.e.s, 103-104

¹⁰³ A.g.e.s, 104

¹⁰⁴ A.g.e.s, 104

¹⁰⁵ A.g.e.s, 104-105

statüsüne Şubat 1997’de kavuştu. Fakat bu sefer yerel seçimleri kazanan “Zajedno” muhalif koalisyon yanlısı yayın yapıyordu. Eylül sonunda muhalefetin Zajedno koalisyonunun dağılması üzerine Studio B, Draškoviç’in liderliğindeki SPO’nun (Sırp Yenileme sHareketi) güdümüne girdi. Bu durum Kosova krizinin boy verip NATO’nun müdahale tehditlerinin had safhaya ulaşmasına kadar sürdü.

SPO Ocak 1999’da SPS’le birlikte ulusal birlik hükümetine girince Studio B’nin de bağımsızlık gibi bir iddiası kalmadı. Esin 104. Fakat kısa bir zaman sonra Draškoviç ile Milošević’in de araları açıldı. Çünkü Draskoviç, NATO müdahalesi başladıktan sonra Nisan ayında Studio B’den şu açıklamayı yaptı:

“Dünya kamuoyu söz konusu olduğu zaman çoğunluğu bize karşı Çünkü Kosova’dan Arnavutluk’a, Makedonya’ya ve Karadağ’a kaçan Koeku ve acı içindemültecilerin görüntüleri Batıya karşı çok basit bir Bombalama etkisi yaratıp Batının duygularına hitap etti. Ve oaradaki Kamuoyunu bizim aleyhimize çevirdi. Fakat bu durum burada bizden Gizleniyor. Lütfen yönetimin efendisi olan halka karşı yalan söylemeyi bırakalım.” ¹⁰⁶

Bu konuşmasının ardından aynı gün içinde Ordu mensupları Studio B’ye müdahale ederek el koydu ve onun frekansından RTS’i yayınlamaya başladı. Draškoviç ise hükümetteki Başbakan Yardımcılığı görevinden alındı.

NATO müdahalesinin ardından Studio B tekrar normal yayın hayatına başladı. Fakat yaklaşık bir yıl sonra, dağa doğrusu 17 Mayıs 2000 tarihinde Sırbistan Hükümeti Studi B’e el koydu. Böylece 24 Eylül 2000 seçimlerine bşkent Belgrat’ta rejim yanlısı olmayan bir televizyon kanalı bile bulunmaksızın girildi. Hükümetin bu eylemini protesto etmek amacıyla Studio B çalışanları, Belediye Meclisi binası önünde toplanan kalabalığa hazırladıkları haberleri okudular. Bu ilgilç protesto günlerce devam etti.

¹⁰⁶ A.g.e.s, 105

4.6. Arnavut Basını

4.6.1. Rilindija Gazetesi

Kosova’da Arnavutça yazılı basın “Rilindja” gazetesiyle başladı. 12 Şubat 1945’te Prizren’de çıkmaya başlayan Rilindija Kosova’daki tüm Arnavutların sesi oldu. Rilindija Gazetesi Arnavutların eğitim hayatlarını, sosyal hayatlarını, kültürlerini, tüm yaşamalarını konu edinen bir gazete olmanın yanı sıra bir eğitim evi, eğitim merkezidiye aynı zamanda. O yıllarda bir çok edebiyatçı, şair Rilindija’da yetişti.

1946 yılında Gazeteciliğe başlayan Ramiz Kelmendi¹⁰⁷ de “Rilindja”da kültür sayfaları ile ilgileniyor ve Rilindija’nın vermiş olduğu eğitimden çok memnun olduklarını her seferinde dile getiriyor.

Ramiz Kelmendi’ye o dönemi sorduğumuzda yoğun bir sansürden bahseder. Kelmendi, yayınların sıkı bir denetimden geçtiğini ve her kelime için metinleri üç defa okuduklarını, yanlış anlaşılmasa için dikkatlice yazdıklarını anlattı. Yazılan her kelimenin anlamı sorgulandığı için seçtikleri kelimelerde çok titiz davrandıklarını söyleyen Kelmendi gazetecilik o dönemde zordur diyor.

Ramiz Kelmedi’ye göre Rilindja, günün politikasını takip ediyordu (komünist partinin), çünkü Rilindja onların yayın organıydı. Gazetecileri ve diğer imkanları parti sağlamıştı. Gazetede yer alan konular titizlikle seçiliyordu. Hem Sırlar’a hem de halka yakın konulara yer verilmek zorundaydı.

Sloven bilim adamlarından Spilhal ve Vreg tarafından 1983’te yapılan bir araştırmaya göre günlük “Rilindja” (Arnavutça) gazetesi 20.895 tiraja sahipti. 1984’de geldiğinde tirajda büyük bir artış sağlanarak,

¹⁰⁷ Bir dönüm Yugoslavya’da çıkan Rilindija gazetesinin yazarlarından.

gazetenin günlük tirajı 48,786'e yükselir. "Jedinstvo" (Sırpça)'nın tirajı ise 5,252'dir.

Arnavutça olarak yayınlanan Rilindija gazetesinin bu kadar çok satmasının nedeni 1980'lerde Kosova'da ortaya çıkan çatışmalarda yatır. Ayrıca Priştine üniversitesinde meydana gelen siyasi olayların gazetede çok geniş bir şekilde yer alması da Rilindija'nın tirajını bir hayli yükseltir.

O dönemin Rilindija gazetesinin evinde birçok dergiler de çıktı. Bunlar kadın, eğitim, kültürel, bilim, edebiyat, mizah gibi konuları içeren dergilerdi. "Jeta e re", "Përparimi", "Fjala", "Shkëndija", "Pionieri", "Kosovarja", "Bat", "Gazeta e pionierve", "Thumbi" "Bujku"

50 yıllık "Rilindija" gazetesi başta maddi yetersizlikler yüzünden ve Yugoslavya'nın dağılıp bozulmasının getirdiği olumsuz şartlar nedeni ile 1999 yılının sonlarına doğru kapandı. Kapanan Rilindija yerini "Bujku" isimiyle çıkan yarı resmi bir gazeteye bıraktı.

Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başlarında Rilindija gazetesi üzerine yapılan çalışmada şu sonuca varılmıştır ki; Rilindija 80-90'lı yıllarda Yugoslavya'nın bütünlüğünün bozulmamasından yana, ülkede meydana gelen siyasi, dini çalkantılara çözülebilir sorunlar gözü ile bakmakta idi. Ancak Rilindija'nında Tan gazetesi gibi devlet organının ürünü olduğunu unutmamak gerekir. Çünkü o dönemde Tan gazetesi de benzer bir yayın politikası izlemiş ve Yugoslavya'nın parçalanmasına karşı gelmiştir. Özellikle Kosova sorununa ülkenin toprak bütünlüğü bozulmamalıdır gözü ile baktı.

Rilindija gazetesi de Kosova Sosyalist Birliğinin organı olarak yayım yapıyordu ve bu nedenden dolayı sözü geçen dönemde finans sıkıntısı çekmiyordu.

Fakat Yugoslavya’da iç karışıklık ve savaş patlak vermeye başladığında, özellikle de Miloşeviç döneminin –iktidarının yaşandığı yıllarda, zaman zaman yönetimle ters düşmek zorunda kaldı.

Arnavut halkının sesi olarak çıktığı için halkın duymak istediklerini her zaman yazamıyor ve Kosova sorunu derinleştikçe nasıl bir yayın politika izlemesi gerektiğine karar veremiyordu.

1945’den 1990 yıllarına kadar ağırlıklı olarak kültür ve eğitim haberlerine yer veriydi. Siyasi haberlere ise sadece partinin denetiminde değinebiliyordu.

Zamanla Kosova konusu neredeyse her gün gündeme gelmeye başladı ve Arnavutlar, bölücülük, bağımsızlık ile ilgili düşüncelerini kendi gazetelerinde görmek istediler. Diğer yandan Rilindija çalışanları bu durum karşısında zor dönemler geçirdi, neyi nasıl değerlendirip yayımlayacaklarına karar veremediler.

Bir yandan yıllardır belli bir düzene outtran yayın politikası değişmek zorunda kalıyordu, diğer yandan da rejim baskıları devam ediyordu.

Bu çalkantılı dönem karşısında Rilindija gazetesi bir çok defa kapanmak zorunda kaldı, kullandıkları bina hükümet tarafından ellerinden alındı.

Ancak Rilindija çalışanları ve Arnavut basını buna hemen bir çözüm bularak alternatif ama yasal olmayan başka gazeteler çıkarmaya başladı.

Böylece Arnavut halkı duymak istediklerini kendi seslerini duyurdukları gazetelerinde okurken, bunun yanı sıra halkı propaganda ile coşturmanın yollarını diğer gazeteleri kurarak başardılar. Artık Arnavut basını Rilindija gazetesi ile sınırlı değildi, gazette ne kadar sıklıkla kapanıp

açılışta yayın politikası değişse yada değişmesede tek bir yere bağlı olmayacaklardı.

Halkın aydın kesimi buna karşıydı, eski Rilindija gazetesi binasının önünde protestolar yaparak gazetenin kapatılmasına karşı gelmeye çalıştılar.

Mart 1999 yılında, NATO müdahalesi döneminde Rilindija gazetesi Kosova-Makedonya sınırındaki mültecilerin haberlerini manşetten vererek, ne kadar zor bir durum olduğunu ve bu durumun aslında çok içler acısı bir tablo sergilediğini yazdı.¹⁰⁸

Savaş dönemi boyunca ve ondan önceki yıllarda neredeyse tüm Rilindija gazetelerinde UÇK hakkında haberler ve İbrahim Rugova fotoğrafları görmek mümkün.

Özellikle bugünkü Kosova Başbakanı Hashim Taçi ve Rugova fotoğrafları neredeyse yarım sayfa ve yan yana, haberlerin konusu çoğunlukla Kosova'nın bağımsızlığının kaçınılmaz olduğuyla ilgili.

Rilindija gazetesinde Mart 1999 yılında yayımlanan diğer haberlerin birçoğu NATO ile ilgili, ayrıca Javier Solana'nın Arnavutları desteklediği, Kosova'nın bağımsızlığı için geri adım atmayacakları konuları ağırlıklı olarak gazetede yer alıyordu.¹⁰⁹

Haftalık Rilindija gazetesi artık günlük çıkmaya başlamıştı. Her gün neredeyse benzer haberlere yer veriliyordu; "İbrahim Rugova ve NATO", Ameriakan Başkanı "Bil Clinton ve Sırbistan ve Kosova "yaklaşımı gibi

¹⁰⁸ Mart, 1999 yılı, Rilindija Gazetesi s,1

¹⁰⁹ A.g.e.s,2

haberler neredeyse bir birinin devamı niteliğindeydi.¹¹⁰ Halk artık duymak istediklerini okuyabiliyor, liderleri olarak kabul ettikleri İbrahim Rugova'nın demeçlerini bıkıp usanmadan her seferinde büyük bir iştahla takip ediyordu.

Mart ayındaki Rilindija gazetelerinin bir çoğunda İbrahim Rugovadan sonra fotoğrafı en çok çıkan kişi Hashim Thaçi idi.

20 Mart 1999 sayılı Rilindija gazetesinin manşeti "Hashim Thaçi ve NATO Komutanı" idi.¹¹¹ NATO'nun Kosova'ya gelmesi ve bu bağlada Kosova ve Kosova Arnavutları hakkında bilgi veriyordu.

22 Mart 1999 sayılı Rilindija'da ise bu sefer ki başlık Sırplar tarafından etnik temizliğe maruz kalan Arnavut halkı ve göç ederken sefil durumdaki yolcu konvoyun haberi idi.¹¹²

Gazete bu dönemde, duygu sömürüsü niteliğinde haberlere ve fotoğraflara yer vermeye başlıyor. Bu hem okur sayısını artırıyordu, hem de düşmanlığı derinleştiriyordu. Böylece Arnavut basını adeta yaraların kapanmasını istemezcesine ağır savaş görüntüleri kullanmaya başladı.

Bu durum aslında Rilindija'nın ne kadar duygu sömürüsü yolunda haber yaptığını ortaya koyuyordu.

Çünkü iş artık tek taraflı haberciliğe dönüşmüş ve her seferinde **"tarihyazılıyor", "Arnavutlar bağımsızlıklarından vaz geçmeyecekler..."** gibi sloganlarla Arnavut halkını coşturuyordu. Yayın politikası değişen Rilindija artık tamamen Arnavut siyasi gazetesi olmuştur diyebiliriz. Özellikle Rugova ve Thaçi gazetede olmazsa olmaz haber konuları arasına çoktan girmişti bile.

¹¹⁰ A.g.e.s,2

¹¹¹ 20 Mart, 1999 yılı, Rilindija Gazetesi, s,1

¹¹² 22 Mart 1999yılı, Rilindija Gazetesi, s,1

Rilindija Gazetesinin çok sık kullındığı bir diğer kahraman, savaş sırasında Sırp lar tarafından ailesi ile birlikte öldürülen Adem Jashari haberleri ve fotoğrafı idi.

23 Marttan sonra NATO Kosva'ya hava saldırıları ile müdahale etmeye başlayınca haberler de o yöne doğru kaydı. NATO askerlerinin Kosova'ya gelmeleri ve güvenliğin sağlanması için Batı tarafından yapılan çalışmalar Arnavut basınının bu zamana kadar belkide en çok övgüyle bahsedilen haber konuları idi. Özellikle NATO'nun Kosova'ya asker göndermesi konusu üzerinde çok durarak, yabancı basının bu konu üzerine yazdıklarına kendi gazetesinde yer vererek, yorumladı.

10 Haziran 1999 sayılı Rilindija gazetesinde şöyle bir habere tam sayfa ayrıldı, “ *Sırp ların Geleneksel Tarihi Özel Organize Olmuş Çete ve Teröristlerle Doludur*” ¹¹³

Bu başlıktan da anlaşılacağı üzere, Arnavut basını saldırgan bir tavırla her seferinde Sırp ları baz alarak “çıbanın başını kaldıranlar, sorunları başlatanlar, katiller” olarak Sırp lardan bahsediyor. Özellikle kadın, çocuk ve yaşlılara karşı işlediği suçlarıyla bilinen, takma ismi Sırp kasabı oarak Bilinen Arkan'dan bahsederek 1997'den bu yana Arnavut köylerinde yaptıklarını ve öldürdükleri sayısız sivilden bahsediyor. Bu haberler Arnavut halkında özellikle de yakınlarını savaşta kaybedenlerde yaraların tazelenmesine neden oldu. Halk Sırp lara karşı nefrettini her geçen gün bu tür haberleri okuyarak taze tutuyor, intikam almak için Sırp ların evlerine, dükkanlarına saldırarak yağmalıyorlardı.

Dolayısıyla Rilindija gazetesinin son dönemlerinin bu şekilde çıkmış olması halk arasında kaybettiği güveni yeniden kazanmasına neden oldu.

1990 yılında çıkan Rilindija gazetesi ile 1999'da çıkan gazette arasında çok büyük farklar var. 1990 yılındaki gazette ülke bütünlüğünden

¹¹³ 10 Haziran, 1999 yılı, Rilindiya Gazetesi,s5

söz ederken, Eski Yugoslav bayrağının fotoğraflarına çoğu kez yer Verdi. Aynı gazette 1999 yılına dek büyük değişiklikler gösterdi tamamen Arnavut yanlısı bir politika izledi.

SONUÇ

Diğer Doğu Avrupa ülkeleriyle benzerlikler yaşamasına rağmen, bir çok özelliğiyle farklılıklar gösteren Yugoslavya en parlak dönemini 1945-1980'li yıllar arasında yaşadı. Sosyalist Yugoslavya'yı kuran Hırvat Tito arkadaşı hukukçu Edvard Kardelj ile yeni kurulan bu ülkenin anayasasını olabilecek en mükemmel şekilde inşaa etiler. Kurulan yeni cumhuriyet, federal ülkeleri ve özerk bölgeleriyle birlikte, bir hukuk devleti bazında ilerliyordu.

Yapısında farklı milletler, dinler, diller ve toplulukları barındıran Yugoslavya anayasasını bu çeşitliliğe göre hazırladı ve uyguladı.

Sosyalist bir ülke için haklar konusunda oldukça çömert davranan Yugoslavya anayasası, Tito'nun girişimleri ve çabalarıyla, topraklarında yaşayan tüm farklı milletler ve topluluklar için olabildiğince eşit haklar sağlamaya çalıştı.

Yugoslavya'nın güney ve ikinci özerk bölgesi Kosova da sözü geçen haklardan yararlandı. Her ne kadar özerk bölge statüsü altında olduysa da Kosova neredeyse diğer federal ülkeler gibi bir çok imkana sahipti.

Bütün bu geniş imkanlar, Kosovalı halk için ister ekonomide, ister sosoyal hayatta, ister dil eğitiminde, inanç özgürlüğünde v.s. sağlandı.

Ancak bahsi geçen dönem sadece 1980-1985'li yıllara kadar sürebildi. 4 Mayıs 1980 yılında Tito'nun ölümüyle, hayali ülke bir anda olmasa da yavaş yavaş yok olmaya başladı. Tito tüm farklılıklara rağmen bir çok milleti aynı masa da besleyebildi, aynı çatı altında tutabildi. Bu Kosovalı Arnavutlar için de geçerli. Zira, Kosovalı Arnavutlar kendilerinin geri kalmışlığının Tito dönemi ve sonrası Yugoslavya yüzünden olduğunu söyler, her fırsatta bizleri bilerek köylü bıraktılar, gelişmemize engel oldular söylemleriyle şikayet ederler.

1990'lı yıllarda parçalanacağını işaretleri görülmeye başladı, artık özgürlükçü hareketler, bağımsız ekonomiler gündeme gelmeye başlıyordu, bunun başını da ilk Slovenya çekti. Slovenya'nın ardından aynı yöntemle Hırvatistan ve bu iki federal ülkeyi takip eden diğer federal ülkeler, özerk bölgeler...

Hızlı bir şekilde yok oluyor ve ekonomik gücüyle birlikte eski saygınlığını, prestijini, ilk başta kendi halkına, ardından dünya kamuoyuna karşı kaybediyordu.

Güçlü yasaları ve hukuğuyla övünen ülke kendi içinde hallolması zor bir problemler yumağına dönüşmüştü. 1992'de Bosna –Hersek'in de ayrılma taleplerine hükümet silahla zor kullanarak yanıt vermeye başladı. Bunun ardından karşı cephe oluşturan müslüman Boşnaklar artık savaşmaktan vazgeçmeyeceklerdi. Yugoslavya karışıyordu ancak yeni başkan Slobodan Milošević ülkeyi daha fazla karıştırmaya dünden niyetli gibiydi.

Bosna savaşı milli savaştan çok dinni savaşa dönüştü. Benzer olaylar, direnişler ve örgütlenmeler çok değil bir kaç yıl sonra Kosova'da da görülmeye başlanacaktı. Çünkü Kosova Arnavutları, 1990'ların başından beri daha fazla hakka sahip olmak için, daha geniş özerklik kazanabilmek için ve Milošević döneminde çıkarılan yeni anayasa ile ellerinden alınan tüm haklara tekrar sahip olabilmek için ölümüne savaşacaklardı.

Tüm bunlar yaşanırken basının nasıl bir rol oynadığı ve olaylar karşısında kimin tarafında yer aldığı hem Kosova halkı için hem de Sırbistan için önemliydi.

Slobodan Milošević'in iktidara geldiği dönemlerde (1987-2000) Sırp basını- medyası ister görsel ister yazılı olsun büyük baskılara maruz kaldı.

Basın siyasetten bağımsız düşünülemez oldu, Milošević kendi sesini ve rejimini duyurabilmek için basını çok kullandı. Kullanmakla da kalmayıp

alternatif basına- medyaya da engel oldu. Medyanın dördüncü kuvvet mi yoksa birinci kuvvet mi olduğu tartışmalarının yaşandığı dönemde Miloşeviç'iç nasıl kullanıldığına bakılırsa medya birinci güç konumundaydı Yugoslavya'da.

Kamu medyası Miloşeviç rejiminin yanında yer aldı. Miloşeviç medyanın bir güç olduğunu sosyalist sistemde yetişen birçok liderden önce kavradı ve onu denetimi altına almaya çalıştı. 1987 yılından itibaren Miloşeviç'in medyayı ele geçirme çalışmaları başladı. Bu süreçte Sırp milliyetçiliğini ve “**Kosova’da Sırplar eziliyor**” söylemlerini kamuflej aracı olarak kullanarak Sırp medyasının kendi yanında yer almasını sağladı. Ve Sırbistan Komünistler Birliği Merkez Komitesi'nin meşhur 8. Oturumunda kendi ekibinin kazanmasına yol açtı.¹¹⁴

Sadece Sırp basını değil, Türk basını da Miloşeviç rejiminden nasibini aldı.

Ancak Kosova sorunu güncelleşmeye başladığında ve Kosova'da çıkan bir gazete olduğu için bir çok kez bu bağlamda sıkıntı çekmiş, nasıl bir çizgide ilerleyeceğini bilememiştir. Böyle durumlarda Tan gazetesi olabildiğince nötür davranmaya çalışarak siyasi haberlere yer vermemeye gayret gösterdi. Ancak çalışmada yapılan söyleşilerden de çıkan sonuçlardan anlaşılacağı üzere Tan gazetesi yayın politikası yazışleri müdürlerinin değiştiği dönemlerde farklılıklar gösterdi.

Kimi yazı işleri müdürleri Sırp rejimini destekleyerek yayınlarına devam ediyordu. Kimileri de politik sorunları gündeme taşımaktan çekiniyordu. Böyle durumlarda Tan gazetesi sosyal, kültürel ağırlıklı haberlere- konulara yer vererek Türk halkına hizmet etmeye çalıştı.

Fakat Kosova'daki durum her geçen gün daha kötüye gittiği için artık basında bu konuyla ilgili nötür kalmak pek mümkün değildi. Özellikle son dönemlerinde Tna gibi Arnavutça çıkan Rilindija gazetesi ve Sırpça çıkan

¹¹⁴ Muzbeg, s, 199

Jedinstvo gazetesi tamamen mili duygularla kendi pencerelerinden olaylara bakmaya başlayınca, Tan gazetesi de biraz rejim baskılarından, biraz finans sıkıntılarından ve yapacak, izleyecek başka yol bulamadığından tamamen reejime yüzünü dönerek bu doğrultuda çalışmalarına deva etti.

Sonuç olarak Yugoslavya parçalanırken her millet kendi basını tutmuş, çok nadir Sırp medyasında alternatifler olmuştur.

Buradan da görüldüğü gibi haber tarafsız değil, tam aksine bir tarafın sesi ve sembolü, simgesi olmuştur.

Yugoslavya parçalanırken siyasetten bağımsız bir basın düşünmek mümkün değil.

Diğer yandan Arnavut Basını Kosova sorununa Arnavutlar açısından baktı ve tüm haberlerini bu doğrultuda verdi. Bu Miloşeviç rejimine karşı koymaktı onlar için. Ancak ülke bütünlüğünü tetikledi, parçalanma sürecini hızlandırdı.

Kosova halkına her seferinde “**özgürlükçü**”, “**bağımsızlık**” söylemleriye seslendi.

KAYNAKÇA:

Dusan Bilancic, **Hırvatıka Moderna Povjest**, Teknička Knjiga, 1999 Zagreb

Dimitrije Bogdanoviç, **Knjiga O Kosovu**, Biblioteka Sırpıke Kulture, 1986 Beograd

Maria Todorova, **Balkanları Tahayül Etmek**, İletişim yayınları

Barbara Jelacic **Balkan Tarihi 20.yüzyıl 2.cilt**, Küre Yayınları, 2006

Şule Kut, **Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2005 İstanbul

Noel Malcolm, **Kosova**, Sabah Kitapları, İstanbul, 1999

Tanıl Bora, **Milliyetçiliğin Provakasyonnu**, 2. Baim. Birikim Yayınları, 1995

Derleyen Erhan Türbedar, **Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı**, ASAM 2003 Ankara.

Bilgin Çelik, **Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri**, Yeniden A Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2008

Esin Muzbeg, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo tv Sinema Anabilim Dalı Master Tezi, “**Televizyon Haberlerinde Yönlendirme Yugoslavya Cumhurbaşkanlığı Seçimleri**”, tez danışmanı Doç.dr. Nazife Güngör, Ankara 2003

İnternet siteleri :

www.kosovahaber.com

www.haberakademi.net

Gazeteler:

Tan Gazetesi

Jedinstvo Gazetesi

Rilindija Gazetesi

Expres Gazetesi

Röportajlar :

Kosova Demokratik Türk Partisi Prizren Şubesi Başkanı- ORHAN LOPAR

“TAN” Gazetesinin ilk kurucularından araştırmacı yazar, avukat, eski komünist partisi üyesi – İSKENDER MUZBEG

Eski “TAN” gazetesinin kapanmadan önceki son dönem yazı işleri müdürü, araştırmacı yazar, eski komünist partisi üyesi- RAİF VİRMİÇA

Tiyatrocu, Yeni Dönem Medya Gurubunun sahibi – MEHMET BÜTÜÇ

Kosova Demokratik Türk Partisi Prizren Şubesi eski başkanlarından, gazeteci, “Kosova Haber” internet gazetesinin sahibi, kurucusu – RAİF KIRKUL

Gazeteci, yazar, hoca , eski komünist partisi üyesi- FEVZİ KARAMUÇO

Kosova Tarım Bakan yardımcısı, eski öğretmenler derneği başkanlarından- FİKRİM DAMKA